

23 - 29 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2026, ΤΕΥΧΟΣ 995

210 Η ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

WWW.ATHENSVOICE.GR

FREE PRESS ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ

Ο Άγγελος Παπαδημητρίου
αφηγείται τη ζωή του
Της Πηνελόπης Μασούρη

Αργύρης Γκαγκάνης
«Όταν πέσεις με τα
μούτρα, μπορείς να
καταφέρεις τα πάντα»
Του Δημήτρη Αθανασιάδη

**Κωνσταντίνος
Μαρκουλάκης**
«Μην αλλάξεις τη
γνώμη σου, άλλαξε
το βλέμμα σου»
Της Δήμητρας Γκρους

Τζέιμι Όλιβερ
Ο διάσημος σεφ
μιλάει στην Α.Β.
Της Κατερίνας Βνάτσιου

PichiAvo
An Offering to Athens

Η νέα εντυπωσιακή τοιχογραφία στου Ψυρρή
Της Κατερίνας Καμπόσου

Πειραιώς Tourism 360°

Στηρίζουμε όσους δημιουργούν τον τουρισμό.

Στην Πειραιώς είμαστε δίπλα σε όλους εσάς που έχετε μία μικρή ή μεσαία τουριστική επιχείρηση και σας προσφέρουμε:

- **Επιτόκιο 5,90%** για Κεφάλαιο Κίνησης POS*
- **50% έκπτωση** στα έξοδα εξέτασης αιτήματος χρηματοδότησης
- **Έως και 90% έκπτωση** στα εισερχόμενα εμβάσματα

Μάθετε περισσότερα στο www.piraeusbank.gr ή επισκεφτείτε ένα κατάστημα της Πειραιώς.

*Πλέον εισφοράς Ν.128/75

 Piraeus

Στηρίζει κάθε αύριο

Εκδότης-Διευθυντής Φώτης Γεωργελάς

Σύμβουλος Έκδοσης Σταυρούλα Παναγιωτάκη Διευθύντρια Σύνταξης Αγγελική Μπιρμπιλίη

Αρχισυνταξία Δήμητρα Γκρους

Γενική Διεύθυνση Διαφήμισης Λουίζα Ναθαναήλ

Art Director Φώτης Πεχλιβανίδης

Διεύθυνση Web Δημήτρης Αθανασιάδης

Σύμβουλος Διεύθυνσης Χριστίνα Γαλανοπούλου

Αρχισυνταξία Δανάη Καμζόλα (Podcast & City Guide), Μπάμπης Καλογιάννης Αρχισυνταξία Newsroom Τόνια Ζαραβέλα

Τεχνικός διευθυντής Βάσιος Συντισομάς Social Media Manager Τάσος Ανέστης

Υπεύθυνος ύλης Τάκης Σκριβάνος Επιμέλεια ύλης Φανή Κουλούτζου, Κατερίνα Ασήμου

Συντακτική ομάδα: Κ. Αθανασιάδης, Ν. Αμανίτης, Ε. Βαρδάκη, Μ. Βελέντζας, Σ. Βλέτσας, Κ. Βνάσιου, Κ. Βουλγαρέλη, Ρ. Γεροδήμος, Ν. Γεωργελάς, Ν. Γεωργιάδης, Κ. Γιαννακίδης, Κ. Γιανναδάκη, Β. Γραμματικογιάννη, Β. Γρυπάρης, Γ. Δαββέτας, Γ. Δήμος, Π. Διαμαντάκου, Α.Μ. Δρουμπούκη, Θ. Κ. Ευθυμίου, Γ. Ζερβογιάννη, Μ. Ζουμπούλακη, Κ. Καϊμάκης, Σ. Καλαμαντή, Κ. Καμπόσου, Β. Καμποροπούλου, Δ. Καραθάνος, Α. Καψάλη, Ν. Κοσκινά, Α. Κοσμοπούλου, Δ. Κουμαριώτης, Δ. Μαγουλάς, Α. Μανουσάκη, Μ. Μανωλοπούλου, Ι. Μαραγκουδάκη, Α. Μαρκάκης, Χ. Μαρκάκης, Δ. Μαστρογιαννίτης, Β. Ματζιρόγλου, Τζ. Μελιτά, Α. Μπρουντζάκη, Γ. Νένες, Ε. Ντάκουλα, Δ. Παπαδόπουλος, Π. Παναγιωτόπουλος, Κ. Παναγοπούλου, Γ. Παυριανός, Μ. Προβατάς, Τζ. Ρουσόκη, Μ. Ι. Σιγαλού, Ε. Σισισιούρα, Τ. Σκραπαλιώρη, Ζ. Συφυρή, Σ. Τριανταφύλλου, Σ. Ταϊσπούλος, Γ. Φλωράκης, Ε. Χελιώτη, Κ. Χριστοφόρου, Γ. Ψίχας, Ε. Ψυχούλη

Γραμματεία Σύνταξης Γεωργία Σκαμάγκα info@athensvoice.gr / avguide@athensvoice.gr

Ατελιέ Sotos Anagnos

LOOKmag Κωνσταντίνα Βλαχοπούλου

Creative Manager Θάνος Ψυλλίδης Creative Marketing Manager Λαμπρινή Τρούγκου Branded Content Editor Χαρά Αλεξανδροπούλου Multimedia Designer Όλγα Καραγιάννη

Εικονογραφίες art@athensvoice.gr

Φωτό: Θανάσης Καρατζάς, Γιώργος Ζαρκώνης, Τάσος Βρεττός, Έκτορας Δ. Βούτσας, Κώστας Αμοιρίδης, Βαγγέλης Τάσης, Χρήστος Κισατζεκιάν, Δημήτρης Κλεάνθης, Μαρία Μαρκεζή, Πέτρος Νικόλτσος, Λάζαρος Γραϊκός

Account Directors

Τίνα Γαϊτανίδου, Βόννη Ζαφειροπούλου

Direct Market Advertising Director

Άννα Αντωνίου

Direct Market Advertising Managers

Μιχάλης Δρακάκης, Εύα Βαλαμβάνου, Ελένη Βαρύτη, Νώντας Νταμπάνης, Ελεωνόρα Τζεφρόνη

Marketing & Advertising Director AV | VOICE 102.5

Τζίνα Σαλαμπίση

Marketing & Event Coordinator | VOICE 102.5

Κωνσταντίνα Μιχάλη

Συντονισμός Διαφήμισης Μαίρη Κούρτη

marketing@athensvoice.gr

Digital Traffic Manager Εύη Ταρνάρη

Digital Advertising Coordinator Μίνα Γιαννάκη

Ψηφιακή Υποστήριξη Νικόλας Αργυρίου

Διεύθυνση Λογιστηρίου Έφη Μούρτζη

Λογιστήριο Ουρανία Μιχάλη, Μαίρη Λυκούση, Μανώλης Κοττάκης

Διαχωρισμοί - Εκτύπωση «Καθημερινές Εκδόσεις ΑΕ»

Athens Voice S.A.

Χαρ. Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Σύνταξη: 210 3617.360, 3617.369, fax: 210 3632.317

Διαφημιστικό: 210 3617.530, fax: 210 3617.310

VOICE 102.5: 210 3648.213

Αγγελίες: 210 3617.369 Λογιστήριο: 210 3617.170

www.athensvoice.gr

Αν δεν βρίσκετε την Α.Υ. στα σημεία διανομής,

επικοινωνήστε: 210 3617.360, 210 3617.369

Κωδικός εντύπου: 7021, ISSN 1790-6164

Νόμιμος Εκπρόσωπος: Γεωργελάς Ελισάβετ Τρισεύγενη

Κύριος Μέτοχος: Γεωργελάς Φώτιος

Αρ. Πιστοποίησης MET: 230237

ATHENS Εβδομαδιαία εφημερίδα, διανέμεται δωρεάν. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική ή μερική, η διασκευή ή απόδοση του περιεχομένου της έκδοσης με οποιοδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδειάση του εκδότη.

Σε βλέπω!

Της ΛΕΝΑΣ ΔΙΒΑΝΗ

Σε βλέπω να λιάζεσαι σαν σαύρα

Σε βλέπω στο Πεδίον του Άρεως τη μέρα που βγήκε ο ήλιος εντελώς καλοκαιρινός. Δεν σε ένοιαξε το χόμα που θα λέρωνε τα ρούχα σου, ούτε το χορτάρι που έχουν κατουρήσει εκατοντάδες σκύλοι. Ξάπλωσες απλά το κορμί σου στον ήλιο για να το στεγνώσεις από τον τόσο μακρύ και ζορικό χειμώνα, που το συρρικνώνει επικίνδυνα. Και γελοίες με τη φίλη σου καθώς «ακούγατε» τα μέλη σας να θερμαίνονται σιγά σιγά, να απλώνονται ξανά, να παίρνοντας πίσω τη ζωή που τους έκλειψε ο ζόφος του παγκόσμιου χειμώνα. Φεύγοντας ψηθύριζα από μέσα μου το «Ο' Caritas», ένα παλιό post apocalyptic τραγούδι του Κατ Στίβενς. Ξέρετε πώς καταλήγει; Μόνη της η ζωή θα ξαναγεννηθεί!

Info-diet

Της ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΔΟΥΡΥΦΟΡΟΙ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Στην επόμενη φάση να στείλιουμε και UFOs, που έχουμε σε αφθονία.

Η ΒΙΣΣΗ ΣΤΟ ΟΑΚΑ

Sold out 90.000 εισιτήρια μέσα σε λίγες ώρες. Θα μπορούσε να πάρει και τους Metallica για support.

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

Χρήσιμο και απαραίτητο. Χανακ και Atarax σε όσους γκρινιάζουν και το περιγελούν.

ΟΙ ΤΑΡΑΤΣΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Σ' αυτές βρίσκεις από κινηματογραφικές προβολές και αυτοσχέδιες συναυλίες μέχρι φάρμα με μαντρί και κοτέτσι.

ΘΕΑΤΡΟ ΔΩΡΑ ΣΤΡΑΤΟΥ

Ένα από τα πιο ωραία ανοιχτά θέατρα, στο Φιλοπάππου, αξιοποιείται με ένα νέο φεστιβάλ, το Φ hill Sessions.

POLKA DOTS, ΤΟ TREND ΤΟΥ ΦΕΤΙΝΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Το πουά επιστρέφει χαρούμενο και μπιρμπιλωτό. Ντυθείτε Γιαγύ Kusama φέτος. Κάνει καλό.

ΑΚΟΥΣΤΗΚΕ

-Ο πρίγκιπας Αλβέρτος του Μονακό είναι στο Σύνταγμα αυτή τη στιγμή.

-Τι ήρθε να κάνει;

-Να συναντήσει τον Χάρη.

-Τον Πότερ;

-Όχι τον Δούκα.

ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΚΟΝΗ

Φέτος θα φορεθεί πολύ το μαύρισμα-τερακότα.

ΕΔΑΦΙΚΟΣ ΠΟΛΦΟΣ ΠΛΗΜΜΥΡΙΖΕΙ ΤΗΝ ΚΥΨΕΛΗ

Νέο trend στην πόλη. Είναι, λέει, ο αθηναϊκός σχιστόλιθος, ένα λεπτόκοκκο, μεταμορφωμένο πέτρωμα σαν τσιμεντένιος χείμαρρος.

ΠΑΤΙΝΙΑ ΠΑΝΤΟΥ

Η πανώλη των ελληνικών δρόμων και πεζοδρομίων.

«YANIS VAROUFAKIS», ΡΩΣΙΚΟ ΚΛΑΜΠ ΤΕΚΝΟ ΧΙΤ

Τρομερή επιτυχία στη Μόσχα. Ο καθένας ζει τον μύθο του όπου μπορεί.

ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ SOCIAL MEDIA ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 15 ΕΤΩΝ

Λες και δεν μπορούν να συνδέονται με VPN και να λυσάνε ελεύθερα και «αόρατα».

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΑΙ CHΙ ΣΕ ΚΑΡΕΚΛΑ

Η μάλιστα του spam στα social media. Αν ήταν σε καναπέ, το συζητούσα.

ΑΠΟ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ΓΙΑ ΜΠΛΟΥΖΑΚΙΑ XXXL

«Κρύβει την μπιροκοιλιά». Η κοιλιά δεν είναι ορατή όταν σκκώνετε τα χέρια σας. Τέλος στις «Αντρικές βυζάρες». Αισθανθείτε αυτοπεποίθηση.

Του ΓΙΑΝΝΗ ΝΕΝΕ

panikoval500@gmail.com

Λόγια που ακούστηκαν δημοσίως στην Αθήνα

-Τι θα κάνεις το Πάσχα;
-Θέλω να καθίσω και να πεθάνω.

(Φίλες στην Πλατεία Μαβίλη, Μ. Δευτέρα απόγευμα)

«Στο 4 κάθετα το πιο γλυκό πλάσμα της Γης. Νομίζω, τον έχω ερωτευτεί».

(Σερβιτόρες σε μπαρ συζητούν. Σίνα, Δευτέρα απόγευμα)

Εργάτης σε εργοτάξιο του Μετρό ετοιμάζεται να κατέβει σ' ένα στενό φρεάτιο και διατάζει. Ένας συναδέλφος του τον κρατάει:

«Έλα, ρε, μην ανησυχείς, σε βαστάω. Όπως σε έσωσα την προηγούμενη φορά, θα σε σώσω και τώρα».

(Ακαδημίας, Δευτέρα πρωί)

-Τουλάχιστον μπες Εθνική Άμυνα.

-Να βγω Εθνική Άμυνα;

-Να μπεις Εθνική Άμυνα.

-Να μπω Εθνική Άμυνα μέσα στο υπουργείο;

(sms μεταξύ φίλων, πρωί Παρασκευής)

«Ο ρομαντισμός είναι βία»

(Γραμμένο με μπιγιά και όχι με σπρέι στον τοίχο της Ακαδημίας, επί της Ρίγα Φεραίου. Παρασκευή πρωί.)

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Αυτή την εβδομάδα το σχεδιάζουν οι PichiAvo, το καλλιτεχνικό δίδυμο των Juan Antonio και Álvaro. Με καταγωγή από τη Βαλένθια της Ισπανίας, δραστηριοποιούνται στη ζωγραφική, τη γλυπτική και τις μεγάλης κλίμακας δημόσιες εγκαταστάσεις και τοιχογραφίες. Η πρακτική τους γεφυρώνει την αρχαία μυθολογία με τη σύγχρονη αστική έκφραση. Έχουν υλοποιήσει σημαντικά πρότζεκτ σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων έργων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Παρισιού 2024. Διαβάστε περισσότερα στη σελίδα 16. Φωτό εξωφύλλου: Τάσος Ανέστης

Ρούντεν Μιλ: Ένα ταξίδι στον χρόνο

Ο σταθμός του Ρούντεν Μιλ και η διαμονή σε βαγόني της δεκαετίας του '60. Μια πρόταση για έναν μοναδικό προορισμό

Του ΡΩΜΑΝΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ

Εάν ονειρεύεστε να διανυκτερεύσετε σ' ένα παλιό βαγόني, εάν είστε φανατικός θαυμαστής των τρένων ή σας ενδιαφέρει η ιστορία των Βρετανικών Σιδηροδρόμων, αν νοσταλγείτε την αγγλική εξοχή του παρελθόντος, ή αν απλώς ψάχνετε έναν ειδυλλιακό προορισμό που να συνδυάζει ρομαντισμό, φύση και ψυχία, τότε το Ρούντεν Μιλ είναι μια εξαιρετική επιλογή.

Σε μια ιδιωτική έκταση κοντά στα σύνορα Αγγλίας-Ουαλίας, κρυμμένος πίσω απ' τα δέντρα στη βάση ενός λόφου και δίπλα σε μια παλιά πέτρινη γέφυρα, βρίσκεται ο θρυλικός παλιός σταθμός του Ρούντεν Μιλ. Ο σταθμός εξυπηρετούσε τη γραμμή της Great Western Railway, που πρωτολειτούργησε το 1897 και ένωνε τις κωμοπόλεις Worcester, Bromyard και Leominster.

Τα πρώτα σχέδια για τη γραμμή εγκρίθηκαν το 1861, όταν, στην ακμή της Αυτοκρατορίας και της Βιομηχανικής Επανάστασης, οι Βρετανικοί Σιδηρόδρομοι γνώρισαν αλματώδη επέκταση. Κάθε γωνίτσα στη μέση του πουθενά απέκτησε σιδηρόδρομο, με αποτέλεσμα η συγκεκριμένη γραμμή, μήκους 45 χλμ., να μοιάζει, στον δαιδαλώδη χάρτη του τοπικού και εθνικού δικτύου, σαν ένα μικρό κλαράκι ενός υπεραιωνόβιου πλάτανου.

Η γραμμή αυτή ποτέ δεν απέκτησε χιλιάδες τακτικούς επιβάτες ή πυκνή ροή (τα πέντε δρομολόγια την ημέρα ήταν, για τα δεδομένα της Βρετανίας, ελάχιστα), άλλωστε διέσχιζε μια πολύ αραιοκατοικημένη, αγροτική περιοχή. Ουσιαστικά εξυπηρετούσε τη συγκομιδή του λυκίσκου, του φυτού από το οποίο φτιάχνεται η μπύρα, όπως και άλλες γεωργικές μεταφορές και εργασίες. Αυτό εξηγεί και την εγκατάλειψή της αργότερα.

Κατά τη διάρκεια των δύο παγκόσμιων πολέμων, οι περιορισμοί στη χρήση του οδικού δικτύου δίνουν νέα πνοή ακόμη και σε μικρές περιφερειακές γραμμές όπως αυτή. Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του '40 οι Βρετανικοί Σιδηρόδρομοι αρχίζουν να αντιμετωπίζουν σοβαρό ανταγωνισμό από τα ιδιωτικής χρήσης αυτοκίνητα αλλά και από τα υπεραστικά λεωφορεία. Το κόστος συντήρησης ενός τόσο εκτεταμένου και δαιδαλώδους δικτύου είναι τεράστιο. Οι εταιρείες αρχίζουν να κάνουν δραστηριότητες περικοπές στο προσωπικό και η κυβέρνηση δημοσιεύει ένα σχέδιο «εξορθολογισμού» (εξυγίανσης) του δικτύου με την κατάργηση πολλών γραμμών και σταθμών.

Η γραμμή Worcester - Bromyard - Leominster κλείνει τον Σεπτέμβριο του 1952 και μαζί της κλείνουν οι μικροί επαρχιακοί σταθμοί της, όπως το Ρούντεν Μιλ. Το 1958, ένα από τα χιλιάδες σωματεία θαυμαστών των σιδηροδρόμων που υπάρχουν στη Βρετανία οργανώνει ένα τελευταίο δρομολόγιο για 250 μέλη του, τα οποία πληρώνουν κανονικά το εισιτήριο για το τελευταίο, κυριολεκτικά, τρένο. Αμέσως μετά αρχίζει η αποσυναρμολόγηση του δικτύου με το ξήλωμα των ραγών και του εξοπλισμού. Το Ρούντεν Μιλ εγκαταλείπεται και μετατρέπεται σε σταθμό-φάντασμα για τα επόμενα 25 χρόνια.

Η ιστορία αλλάζει πορεία το 1984, όταν η οικογένεια Ουίλκινσον αγοράζει τον παλιό σταθμό κι αρχίζει την επιμελή συντήρηση και αναπαλαίωσή του.

Τα χρόνια που ακολουθούν, οι Ουίλκινσον χρησιμοποιούν παλιές φωτογραφίες και αρχεία για να αποκαταστήσουν τον σταθμό ακριβώς στη μορφή που είχε. Αναπαλαιώνουν το κυρίως κτίριο και το μικρό παράρτημα για τα δέματα. Ξαναστρώνουν ράγες, συντηρούν τις πλατφόρμες, αναστηλώνουν σηματοδότες και φανοστάτες, βρίσκουν αφίσες με τα δρομολόγια και άλλα κειμήλια εποχής, ψάχνουν σε όλη τη χώρα για να βρουν κόκκινο ταχυδρομικό κουτί της εποχής του Εδουάρδου Ζ' (όχι και το πιο εύκολο εγχείρημα) σαν εκείνο που υπήρχε στον σταθμό όταν αυτός λειτουργούσε. Στις αρχές του 2000, ο σταθμός του Ρούντεν Μιλ ανοίγει

περιοδικά για τους λάτρεις των τρένων – ένα κόμπι με το οποίο ασχολούνται χιλιάδες Βρετανοί.

Την προσπάθεια των Ουίλκινσον αναλαμβάνει να συνεχίσει ένα ζευγάρι, η Σεσίλια Τσάβες - Μπράντον και ο Πολ Κίρουαν, οι οποίοι ψάχνουν για καιρό να αγοράσουν ένα μέρος κατάλληλο για να στήσουν μια μικρή επιχείρηση φιλοξενίας. Τον Ιούνιο του 2017 αγοράζουν το Ρούντεν Μιλ και επί έναν χρόνο εργάζονται πυρετωδώς για να το μετατρέψουν σε (αρχικά δύο) αυτόνομα καταλύματα, με σεβασμό στην ιστορία, συνεχίζοντας την παράδοση των Ουίλκινσον, βρίσκοντας δημιουργικές λύσεις και διαλέγοντας και χρησιμοποιώντας μόνο αυθεντική διακόσμηση των σιδηροδρόμων, κάτι που απαιτεί τη δαπάνη σημαντικού προσωπικού κεφαλαίου και ενέργειας.

Στις αρχές του 2000, ο σταθμός του Ρούντεν Μιλ άνοιξε για τους λάτρεις των τρένων – ένα κόμπι με το οποίο ασχολούνται χιλιάδες Βρετανοί.

Το κυρίως κτίριο γίνεται ένα κατάλυμα για 4 άτομα, με το παλιό Γραφείο Κρατήσεων να μετατρέπεται σε κουζίνα και την Αίθουσα Αναμονής των Κυριών σε υπνοδωμάτιο με βικτωριανό τζάκι. Κάτω από το συντηρημένο υπόστεγο της πλατφόρμας, μια υπαίθρια τραπεζαρία χωράει άνετα 8 άτομα (άλλωστε τα καταλύματα είναι ιδανικά και για μεγαλύτερη παρέα). Το Γραφείο Δεμάτων μετατρέπεται στο δεύτερο κατάλυμα: ένα στούντιο για 2 άτομα, με κουζίνα, λουτρό, ξυλόσομπα, αλλά και home cinema με γιγαντοοθόνη, προτζέκτορα, ηχοσύστημα και συλλογή DVD με θέμα τους σιδηροδρόμους.

Στις αρχές του 2020, ο Πολ και η Σεσίλια αποκτούν ένα παλιό βαγόني του 1962, το Saloon Coach DB 999508. Το βαγόني αυτό το χρησιμοποιούσαν υπάλληλοι της GWR για να

επιθεωρούν την κατάσταση του δικτύου. Για να αντιληφθεί κανείς την έκταση και το βάθος της πληροφορίας που υπάρχει για τα τρένα στη Βρετανία, αρκεί να επισκεφτεί την ιστοσελίδα www.departmentals.com/departmental/999508, όπου trainspotters για χρόνια πόσταραν φωτογραφίες του συγκεκριμένου βαγονιού και την ακριβή τοποθεσία όπου το είχαν συναντήσει. Εκεί μπορεί κανείς να δει όλες τις μεταμορφώσεις και χρήσεις του κάθε βαγονιού.

Το εγχείρημα της μεταφοράς του βαγονιού στο Ρούντεν (με ειδικά νταλικά) και της εγκατάστασής του στις ράγες του σταθμού (που δεν συνδέονται με το υπόλοιπο δίκτυο) ήταν επικό, χρονοβόρο και ακριβό. Η αναπαλαίωση του βαγονιού και η μετατροπή του σε κατάλυμα γίνεται το πρότζεκτ του ζεύγους κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Τα δύο χρόνια που ακολουθούν, ο Πολ και η Σεσίλια συνδέουν το βαγόني με το δίκτυο του ηλεκτρισμού και του φυσικού αερίου, του νερού και της αποχέτευσης. Συντηρούν όλα τα αυθεντικά στοιχεία του: τις ξύλινες επενδύσεις, τα παράθυρα, τα χερούλια, τις λαβές, τις εσωτερικές συρόμενες πόρτες. Ψάχνουν σε όλη τη χώρα και βρίσκουν έπιπλα της δεκαετίας του '50 και '60 από την εταιρεία G-plan, που παρήγαγε τραπέζια και καρέκλες από ξύλο teak. Εγκαθιστούν στόρια, που, όταν είναι κατεβασιμένα, μπλοκάρουν το φως και δημιουργούν έναν ιδιωτικό χώρο, ενώ όταν είναι ανοιχτά, παρέχουν θέα 360 μοιρών γύρω απ' όλο το τρένο.

Μπαίνοντας στο βαγόني, νιώθεις σαν να ταξιδεύεις στο 1962. Στη μία άκρη του βρίσκεται το άνετο σαλόνι, με καναπέδες, τραπέζια του καφέ και τραπεζαρία με καρέκλες. Δίπλα είναι η κουζίνα, που ως χώρος υπήρχε εκεί από την αρχή για να εξυπηρετεί τους επιθεωρητές του δικτύου. Παραδίπλα μια αποθήκη αποσκευών. Ακολουθεί το λουτρό, που θυμίζει κανονικό δωμάτιο ξενοδοχείου. Δίπλα ένα δωμάτιο με κουκέτα, στο οποίο μπορούν να κοιμηθούν άνετα δύο άτομα, και στο τέλος του υπέροχου ξύλινου διαδρόμου το μεγάλο δωμάτιο με διπλό κρεβάτι, κομοδίνα και ντουλάπες εποχής.

Ο Πολ και η Σεσίλια έχουν κερδίσει διάφορα βραβεία για τη δουλειά τους, μεταξύ των οποίων και το Βραβείο ▶

Ο Πολ Κίρουαν και η Σεσίλια Τσάβες-Μπράντον

ΕΝΕΡΓΩ
για το περιβάλλον

22 Απριλίου,
Παγκόσμια
Ημέρα της Γης

Στην Ημέρα της Γης συμμετέχει και φέτος η ΔΕΗ

Ο Όμιλος επιταχύνει την ενεργειακή μετάβαση με επίκεντρο την καθαρή ενέργεια

Παραμένοντας πιστή στις περιβαλλοντικές δεσμεύσεις για μείωση του ανθρακικού της αποτυπώματος, η ΔΕΗ συμμετέχει και φέτος στην Παγκόσμια Ημέρα της Γης. Στο πλαίσιο του στρατηγικού του πλάνου, ο Όμιλος ΔΕΗ επιταχύνει την ανάπτυξη της καθαρής ενέργειας, επενδύοντας σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και σύγχρονες υποδομές που υποστηρίζουν τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο ενεργειακό μοντέλο.

Η στρατηγική του Ομίλου ΔΕΗ ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Συμφωνίας των Παρισίων και της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο του ως πρωτοπόρου της ενεργειακής μετάβασης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και ενισχύοντας τη δέσμευσή του για βιώσιμη ανάπτυξη και περιβαλλοντική υπευθυνότητα.

Με σύνθημα και για το 2026 «Η δύναμή μας, ο πλανήτης μας», η Παγκόσμια Ημέρα της Γης συνεχίζει να απευθύνει κάλεσμα για συλλογική κινητοποίηση, αναδεικνύοντας την ανάγκη επιτάχυνσης της δράσης για το περιβάλλον και της ενίσχυσης των βιώσιμων πρακτικών. Στο πλαίσιο αυτό, καλεί πολίτες, φορείς και εκπαιδευτικές κοινότητες να συμβάλουν ενεργά στην προστασία του περιβάλλοντος, μέσα από ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και συμμετοχή σε δράσεις που προάγουν την υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων και τη στήριξη της καθαρής ενέργειας.

Πράσινες επενδύσεις με τη βιωσιμότητα στο επίκεντρο της στρατηγικής

Στο επικαιροποιημένο Στρατηγικό Σχέδιο για την περίοδο 2026-2028, η ΔΕΗ προχωρά στην περαιτέρω ανάπτυξη του χαρτοφυλακίου της σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, με στόχο η εγκατεστημένη ισχύς ΑΠΕ να φτάσει τα 12,7 GW έως το 2028, ενισχύοντας το πράσινο αποτύπωμά της και τη θέση της στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα, ο Όμιλος προχωρά με σταθερά βήματα στην πλήρη απολιγνιτοποίηση έως το τέλος του 2026, έχοντας ήδη πετύχει το 2025 μείωση κατά 58% των εκπομπών CO2 από ηλεκτροπαραγωγή σε σχέση με το 2019 και στοχεύοντας σε μακροπρόθεσμη επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2040, στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής για έναν πιο βιώσιμο και ανθεκτικό ενεργειακό μετασχηματισμό. Επιπλέον, ο Όμιλος βρίσκεται σε σταθερή πορεία για μείωση κατά 85% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου την περίοδο 2019-2028, επιβεβαιώνοντας τη σταθερή δέσμευση για μείωση του περιβαλλοντικού του αποτυπώματος. Στόχος της ΔΕΗ είναι η δημιουργία διαμοιραζόμενης αξίας για την οικονομία και την κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες όλων των ενδιαφερόμενων μερών, συμβάλλοντας παράλληλα ουσιαστικά στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.

Στρατηγικό όραμα για κλιματική ουδετερότητα

Ο Όμιλος ΔΕΗ έχει δεσμευτεί να μειώσει δραστικά τις άμεσες εκπομπές CO2 από ηλεκτροπαραγωγή, συμβάλλοντας ουσιαστικά στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ο Όμιλος έχει θέσει πολύ υψηλά τον πήχη στα θέματα βιωσιμότητας και βρίσκεται σταθερά σε τροχιά επίτευξης των στόχων του. Η διεθνής πρωτοβουλία Science Based Targets initiative (SBTi), μετά από ενδεδειγμένη διαδικασία αξιολόγησης, επικύρωσε την

Η στρατηγική του Ομίλου ΔΕΗ ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Συμφωνίας των Παρισίων και της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο του ως πρωτοπόρου της ενεργειακής μετάβασης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

εγκυρότητα των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων του Ομίλου ΔΕΗ για τη μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Σύμφωνα με το SBTi, οι στόχοι που υπέβαλε ο Όμιλος ευθυγραμμίζονται πλήρως με τον στόχο περιορισμού της αύξησης της θερμοκρασίας στον 1,5°C, σύμφωνα με τη Συμφωνία των Παρισίων, καθώς και με την επίτευξη πλήρους κλιματικής ουδετερότητας σε ολόκληρη την αλυσίδα αξίας.

Συγκεκριμένα, οι εγκεκριμένοι στόχοι, οι οποίοι έχουν ως έτος βάσης το 2021, περιλαμβάνουν:

- **Μείωση 73,7% και 98,6%** των Scope 1 & Scope 2 εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ανά παραγόμενη MWh έως το 2030 και το 2040, αντίστοιχα.
- **Μείωση 73,7% και 98,4%** των Scope 1 & Scope 3/Κατ. 3 εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ανά πωληθείσα MWh έως το 2030 και 2040, αντίστοιχα.
- **Μείωση 42% και 90%** των απόλυτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες του Scope 3 έως το 2030 και 2040 αντίστοιχα.

Η επικύρωση των στόχων του από το SBTi καθιστά τον Όμιλο ΔΕΗ τον πρώτο ελληνικό ενεργειακό όμιλο με επιστημονικά τεκμηριωμένους στόχους μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου επιβεβαιώνοντας τη δέσμευσή του στην πράσινη μετάβαση.

Εθνικής Σιδηροδρομικής Κληρονομιάς για την Αναστήλωση Κλειστής Γραμμής (ναι, υπάρχει τέτοιο βραβείο) τον Δεκέμβριο του 2023. Τώρα εργάζονται πυρετωδώς για το επόμενο τους πρότζεκτ, ένα τέταρτο κατάλυμα σε έναν μικρό συρμό πέδης (brake van) του 1947.

Στις δύο μέρες που περνάμε στο Ρόουντεν Μιλ το μόνο που ακούγεται είναι το κελάνδημα των πουλιών και το θρόισμα των φύλλων. Σε μικρή απόσταση βρίσκεται η μεσαιωνική κατοικία Brockhampton Manor, που ανήκει στο National Trust και είναι ανοιχτή στο κοινό, ενώ διαθέτει κι ένα μεγάλο πάρκο ιδανικό για περπάτημα. Λίγο πιο κει, τα Bromyard Downs και ένα δίκτυο από αμέτρητα ρυάκια.

Ίσως το πιο εντυπωσιακό σε όλη αυτή την ιστορία είναι ότι, αν και όλο αυτό που έχουν φτιάξει η Σεσίλια με τον Πολ είναι πολύ ιδιαίτερο, η περίπτωση του Ρόουντεν Μιλ και της γραμμής Worcester - Bromyard - Leominster είναι μόνο ένα από τα πολλά παραδείγματα συντήρησης, αναστήλωσης, αναπαλαίωσης και εκμετάλλευσης παλιών σιδηροδρομικών σταθμών, γραμμών και βαγονιών. Εννοείται ότι όλα αυτά, όπως και η συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων συντήρησης και εκμετάλλευσης κτιρίων, τοποσήμων και μνημείων, οφείλονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία οικογενειών, μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μη κερδοσκοπικών οργανισμών (όπως το National Trust) και κυρίως των τοπικών κοινωνιών, που δραστηριοποιούνται, πιάζουν, ενημερώνουν, μαζεύουν χρήματα και λαμβάνουν πρωτοβουλίες.

Μπορεί το βρετανικό μοντέλο, που βασίζεται είτε στην ήπια εμπορική εκμετάλλευση είτε στις συνδρομές μελών είτε στους εράνους, να μην είναι επισήμως δημόσιο και δωρεάν, είναι ωστόσο προσβάσιμο στους περισσότερους και έχει επιτρέψει τη συντήρηση ενός τεράστιου εθνικού πλούτου. Βασίζεται όμως και στην πρωτοβουλία του εκάστοτε επισκέπτη και στην προθυμία του να υποστηρίξει εμπράκτως τέτοιες προσπάθειες. **A**

Τα νούμερα της εβδομάδας

Του ΣΤΑΜΑΘΗ ΖΑΧΑΡΟΥ

© ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΝΤΖΙΑΠΗΣ / EUROKINISSI

8,1 είναι ο δείκτης «παγκόσμιας δημοκρατίας» του Economist σε ό,τι αφορά στην Ελλάδα για το 2026. Η χώρα μας κατατάσσεται στις πλήρεις δημοκρατίες, υψηλότερα από την Ιταλία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Γαλλία αλλά και την Πολωνία.

60 χώρες σε όλο τον κόσμο διοικούνται από αυταρχικά καθεστώτα, σύμφωνα πάντα με τον Economist.

6,6% των χωρών παγκοσμίως κατατάσσονται στην κατηγορία «πλήρεις δημοκρατίες». Μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, παρά τη «χούντα Κούλη».

2,0 είναι ο σχετικός δείκτης για τη Ρωσία και το Ιράν.

2,1 είναι ο δείκτης δημοκρατίας στην Κίνα.

1,1 είναι η χαμηλότερη βαθμολογία, και την κερδίζει επάξια η χώρα του Κιμ, η Βόρεια Κορέα.

0,7% μόνο των οδηγών μετρήθηκαν πάνω από το όριο στους τελευταίους ελέγχους αλκοτέστ, γεγονός που αποδεικνύει ότι δεν είναι «όλα θέματα παιδείας», αλλά «όλα θέματα βούλησης και ελέγχων».

4-7% των οδηγών εντοπίζονταν πάνω από τα επιτρεπτά όρια προ διετίας. Τότε που διάφοροι «ειδικοί» μιλούσαν με στόμφο για το ότι πρέπει η κυκλοφοριακή αγωγή να ξεκινήσει απ' το σχολείο. Ωραία ιδέα. Πρέπει να αφιερώσουμε πολλές διδακτικές ώρες για να μάθουν τα παιδιά ότι δεν πίνουμε μια νταμπιζάνα τσίπουρο πριν οδηγήσουμε.

232 οδηγοί συνελήφθησαν το τελευταίο Σαββατοκύριακο να οδηγούν χωρίς ζώνη ασφαλείας, 374 χωρίς κράνος, 116 μιλούσαν στο τηλέφωνο και 22 πέρασαν με κόκκινο. Μήπως να παρατήσουμε τους ελέγχους και να ξεκινήσουμε τα μαθήματα στα σχολεία (sic);

20 έδρες - από 19 πριν - κατέλαβε η ΠΑΣΚΕ, η παράταξη του Γιάννη Παναγόπουλου, στις εκλογές για τη διοίκηση της ΓΣΕΕ. Όσα συνέβησαν σχετικά με τις δικαστικές περιπέτειες και την κόντρα με την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ δεν φαίνεται να πτόησαν τον πρόεδρο, Τουναντίον. «Πιστεύουμε,

από θέση αρχής, ότι ο κ. Παναγόπουλος οφείλει να διευκολύνει, παραιτούμενος των φιλοδοξιών του να ηγηθεί της ΓΣΕΕ», είχε δηλώσει το Κίνημα.

12 έδρες - από 11 πριν - κέρδισε το ΠΑΜΕ, ενώ η ΔΑΚΕ έχασε μία έδρα και κατέλαβε 8.

38% μειώθηκε ο κίνδυνος θανάτου ασθενών με καρκίνο του παγκρέατος μετά τη χορήγηση του φαρμάκου Elraglusib, που αναπτύχθηκε στο Πανεπιστήμιο Νορθγουέστερν. Το φάρμακο χορηγήθηκε σε συνδυασμό με χημειοθεραπεία και η σύγκριση έγινε με ασθενείς που λάμβαναν μόνο χημειοθεραπεία.

13% των ασθενών στην ομάδα του φαρμάκου ήταν ζωντανοί έπειτα από δύο χρόνια, έναντι κανενός στην ομάδα της χημειοθεραπείας.

25,7% καταγράφει η ΝΔ στην πρόθεση ψήφου δημοσκοπήσης της εταιρείας Interview, εμφανίζοντας απώλειες σε σχέση με το 28,7% του Μαρτίου, που είχε εντοπίσει η ίδια εταιρεία.

13,5% είναι το αντίστοιχο ποσοστό του ΠΑΣΟΚ, το οποίο διατηρεί ουσιαστικά αμετάβλητη τη δύναμή του, καθώς είχε καταγράψει 13,9% τον προηγούμενο μήνα.

7,9% καταγράφει το κόμμα

Καρυστιανού, καταλαμβάνοντας την τρίτη θέση.

5,4% είναι το ποσοστό για την Ελληνική Λύση, όπως και για το ΚΚΕ, ενώ 3,4% καταγράφει το ΜέΡΑ25.

3,3% για την Πλεύση και 3,1% για τον ΣΥΡΙΖΑ. Η Φωνή Λογικής συγκεντρώνει 2,9% και οι Δημοκράτες 2,8%.

336 ώρες έμεινε στη θέση του υφυπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης ο Μακάριος Καζαρίδης, καθώς εξαναγκάστηκε σε παραίτηση μετά τον σάλο που προκλήθηκε από τη διαχείριση που ο ίδιος έκανε στην υπόθεση της φερόμενης ως παράτυπης πρόσληψής του το μακρινό 2007. Το επιχείρημα «επειδή είμαι ωραίος» που επιστράτευσε ο «ολίγον υφυπουργός» δεν έπεισε τους πολίτες. Μάλλον τους εξόργισε.

46 νομικοί, 19 γιατροί, 17 οικονομολόγοι, 6 γεωπόνοι και μερικοί πολιτικοί επιστήμονες συμπεριλαμβάνονται στην Κ.Ο. της ΝΔ.

6 γλώσσες μιλάει η πανεπιστημιακός και βουλευτής Καβάλας Αγγελική Δεληκάρη, 5 ο Δημήτρης Καϊρίδης και 4 ο Τάσος Χατζηβασιλείου.

11 δικηγόροι συμπεριλαμβάνονται στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ.

1 βουλευτής του ΠΑΣΟΚ δεν έχει πτυχίο, καθώς ασχολείται με την κτηνοτροφία. Πρόκειται για τον Μανώλη Χνάρη.

6 δικηγόροι και τέσσερις γιατροί αποτελούν τον βασικό κορμό της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ.

5 βουλευτές του ΚΚΕ είναι επίσης δικηγόροι, ενώ ραδιοτηλεγραφητής, απόφοιτος της αντίστοιχης σχολής, είναι ο βουλευτής Γιώργος Μαρίνος και γιατρός ο Γιώργος Λαμπρούλης. Δεν προκύπτουν σπουδές για τον οικοδόμο Νίκο Έξαρχο, όπως και για τον ξενοδοχοϋπάλληλο-συνδικαλιστή Χρήστο Κατσώτη.

8 βουλευτές έχουν σπουδάσει στην ελίτ των αμερικανικών πανεπιστημίων, την επονομαζόμενη Ivy League. Πρόκειται για τους Κυριάκο Μητσοτάκη, Κυριάκο Πιερρακάκη, Νίκη Κεραμέως, Σταύρο Παπασταύρου, Αντώνη Σαμαρά, Γιώργο Παπανδρέου, Παύλο Γερούλιάνο και Αθηνά Λινού.

1 στους **3** ελέγχους της ΑΑΔΕ καταλήγει σε φοροδιαφυγή, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία.

2 στους **3** ελέγχους διαπιστώνουν παραβάσεις στα συνεργεία αυτοκινήτων.

1 στους **2** επαγγελματίες παροχής Υγείας και λοιπών προσωπικών υπηρεσιών επιστοχές φοροδιαφεύγει.

1 στις **4** επιχειρήσεις εστίασης επίσης φοροδιαφεύγει.

#Νούμερα, μόνο αλήθειες.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

«Θα το πω ανοιχτά, οι εκλογές του 2023 ήταν πειραγμένες. Και δεν το λμαίει να το πει κανείς ούτε από την αντιπολίτευση». Πρώτα βγαίνει η ψυχή και μετά το χούι για τον άνθρωπο που από τη δημόσια συχνότητα της ΕΡΤ είχε αποκαλέσει τον τότε πρωθυπουργό «μ@λ@κ@». Περιμένουμε με αγωνία τα στοιχεία που τεκμηριώνουν τη θέση του.

VERBA VOLANT

ΤΑΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΙΚΑΚΟΣ

«Η επιχείρηση ηθικής απαξίωσης της Νέας Δημοκρατίας και της κυβέρνησης δεν θα περάσει». Καλά τα πο rasagan, σύντροφε υπουργέ, αλλά προς το παρόν «περνάει», και μάλιστα χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια. Τουλάχιστον όχι από τους αντιπάλους της, διότι οι δικοί σας κάνουν

ό,τι μπορούν για να αποδείξουν ότι έχουν τη φωλίτσα τους λερωμένη.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΟΛΑΚΗΣ

«Εγώ ΣΥΡΙΖΑ ήμουν, ΣΥΡΙΖΑ θα παραμείνω». Μου αρέσουν οι άνθρωποι που είναι σταθεροί στις απόψεις τους. Ο «αψίτος» ήταν πάντα σταθερός. Σταθερά ΚΝΕ μέχρι το '89. Σταθερά ΝΑΡ στη συνέχεια και σταθερά για λίγο ΕΠΑΜ το 2012. Μετά, βέβαια, ήταν σταθερά ΣΥΡΙΖΑ, κι αυτό οφείλουμε να του το αναγνωρίσουμε.

ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

«Υπάρχει χρόνια τοξικότητα. Αν θέλει να κάνει μια ειλικρινή τοποθέτηση σε αυτά τα ζητήματα ο κύριος Μητσοτάκης, είναι καλοδεχούμενη, κλείνει αύριο το πρωί την Ομάδα Αλήθειας. Την κλείνει. Την κλείνει κι έρχεται να συζητήσουμε». Εδώ που τα λέμε, η τοξικότητα αρχίζει και τελειώνει με την Ομάδα Αλήθειας. Επίσης, αν υπάρχει ένα θύμα της τοξικότητας στον δημόσιο διάλογο, αυτό δεν είναι άλλο απ' τον ΣΥΡΙΖΑ.

Ποιος θα τολμήσει να ασχοληθεί με την πολιτική;

Της ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΛΑΜΑΝΤΗ

«Ξέρετε, μερικές φορές οι συμπεριφορές και οι λέξεις μπορεί να γίνονται “σφαίρες” και να δημιουργείται μια “ζούγκλα” αθλιότητας, που απωθεί τον καθένα από το να ασχοληθεί με την πολιτική, που εμποδίζει όμως και την κοινή γνώμη να σκέφτεται και να κρίνει». Με αυτά τα λόγια ξεκίνησε ο πρωθυπουργός, Κυριάκος Μητσοτάκης, την ομιλία του στην προ ημερησίας διατάξεως συζήτηση στη Βουλή για το κράτος δικαίου την περασμένη Πέμπτη, στη σκιά της περιπέτειας υγείας του Γιώργου Μυλωνάκη, υφυπουργού παρά τω πρωθυπουργώ και στενού του συνεργάτη στο Μαξίμου. Η συζήτηση συνεχίστηκε, όπως αναμενόταν, με τις εντάσεις, τους λεονταρισμούς και τις άτοπες απαιτήσεις για εκλογές εδώ και τώρα, χωρίς πρόταση ή σχέδιο από την πλευρά της αντιπολίτευσης. Κάτι ωστόσο σημαντικό που έμεινε από αυτήν είναι το ερώτημα που πλαιγώς τέθηκε στο ξεκίνημα της ομιλίας του πρωθυπουργού: ποιος θα θελήσει –ή, καλύτερα, ποιος θα τολμήσει– να ασχοληθεί με την πολιτική στο μέλλον;

Η πρόσφατη υπόθεση Λαζαρίδη αλλά και οι συνεχείς εξελίξεις στην υπόθεση ΟΠΕΚΕΠΕ φέρνουν ξανά και ξανά στο προσκήνιο το ίδιο ζήτημα: πώς θα γλιτώσουμε από τα κακώς κείμενα του παρελθόντος, τις πελατειακές πρακτικές, τα ρουσφέτια, τις κομματικές καταλήψεις θέσεων άνευ αξιοκρατικών κριτηρίων. Γενικότερα, πώς θα απαλλαγούμε από τις κάθε είδους συναλλαγές κάτω απ' το τραπέζι, οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν με τον εκσυγχρονισμό, τις μεταρρυθμίσεις και το γενικότερο πρόσταγμα της εποχής. Μα το ζήτημα είναι εντέλει στην επιλογή προσώπων, θα πει κανείς. Να μπει ένα τέλος στον κομματικό σωλήνα, τις πολιτικές καριέρες που ξεκίνησαν από τα γυνωστικά τραπέζια και έφτασαν με άνεση στα έδρανα της Βουλής. Καιρός να επιδιώξουμε την εμπλοκή ανθρώπων με βιογραφικά, γνώση, εξειδίκευση. Ανθρώπων με αποστασιοποιημένη ματιά από τη μικροπολιτική και το πολιτικό «παιχνίδι» γενικότερα. Μάλιστα. Και πόσο αναμένεται ν' αντέξουν αυτοί οι άνθρωποι στον ρόλο τους ως δημόσιων προσώπων, με την προϋπόθεση ότι θα δεχτούν εξαρχής έναν τέτοιο ρόλο;

Η πόλωση στη δημόσια σφαίρα μέχρι πρόσφατα αντιμετωπιζόταν ως χαρακτηριστικό γνώρισμα ειδικών συνθηκών. Σε στιγμές κρίσης, πολιτικοκοινωνικής αναταραχής, οικονομικής αστάθειας, κοινωνικής «έκρηξης», ήταν δεδομένο ότι ο δημόσιος διάλογος θα εκτροχιαζόταν, σε σημείο πολιτικοί παίκτες να γίνουν στόχος προσωπικών επιθέσεων, να λοιδορηθούν και να στιγματιστούν συνολικά ως προσωπικότητες, όχι απλώς ως πολιτικοί παράγοντες. Η στοχοποίηση, η τοξικότητα, ο διχαστικός λόγος, ο λαϊκισμός, όλα θα συντείνουν στον ξεπεσμό του δημόσιου διαλόγου. Με το πέρας της εκάστοτε κρίσης, όμως, αναμέναμε φυσιολογικά την επιστροφή στην «κανονικότητα», με όρους πολιτικής αντιπα-

ράθεσης όπως τους γνωρίζουμε. Έστω κι αν οι τελευταίοι δεν είναι και οι καλύτεροι, θεωρούνταν ωστόσο ανεκτοί.

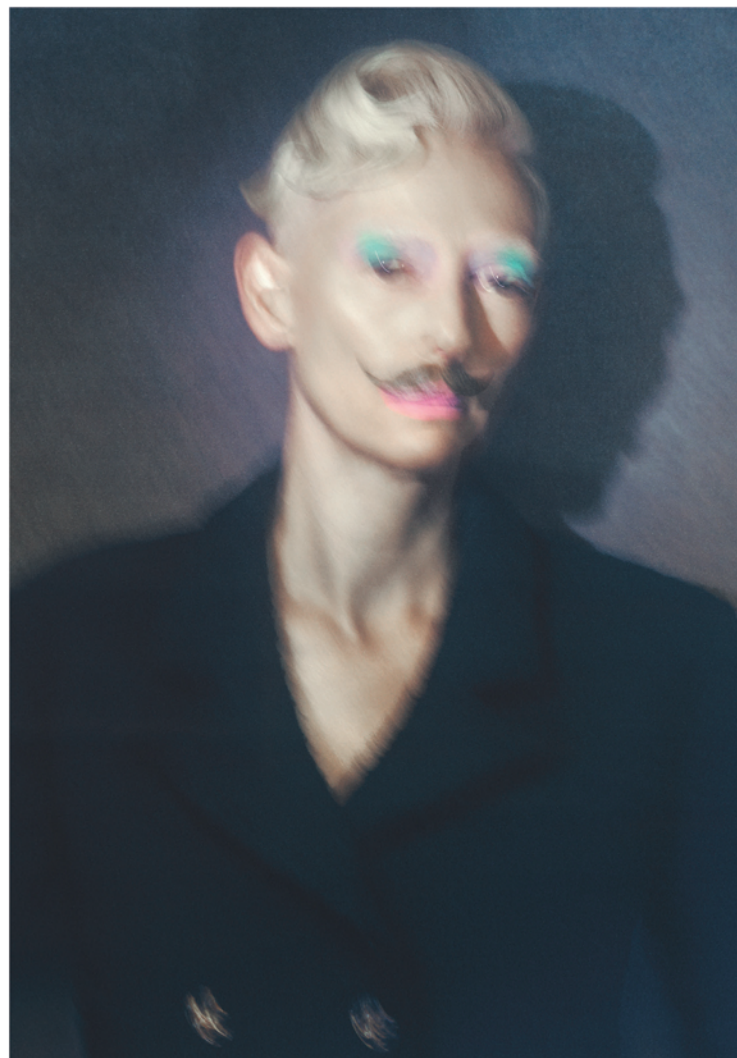
Μόνο που αυτό δεν ισχύει πλέον. Η πόλωση είναι πια η νέα κανονικότητα. Δεν αποτελεί έκτακτη συνθήκη, έναν παροδικό εκτροχιασμό του πολιτικού και μιντιακού λόγου ο οποίος θα αναιρεθεί σταδιακά μόλις το «κύμα» κρίσης περάσει. Η πόλωση συντηρείται πλέον συνειδητά από συγκεκριμένους πολιτικούς και μιντιακούς κύκλους, κι αν δεν υπάρχουν οι αντικειμενικές συνθήκες για να ευδοκιμήσει, τότε θα συντηρηθεί τεχνητά. Με λάσπη, κιτρινισμό, δολοφονία χαρακτήρων, συνωμοσιολογία και εξωφρενικές κατηγορίες, στον βαθμό που ο εκάστοτε στόχος να πρέπει να μπαίνει στην ψυχοφθόρα και χρονοβόρα διαδικασία να ξοδέψει ενέργεια, πόρους και το όποιο προσωπικό κεφάλαιο δημόσιας παρουσίας διαθέτει, προκειμένου απλώς να αποδείξει ότι δεν είναι ελέφαντας. Και κανείς απ' όσους επενδύουν σ' αυτό το εξαντλητικό παιχνίδι δεν θα ασχοληθεί με τα πραγματικά ζητήματα, που είναι πολλά και ταλανίζουν την καθημερινότητα.

Η τεχνητή πόλωση δεν επανέρχεται τυχαία, ούτε είναι τυχαίες οι συνεχείς προσπάθειες αναζωπύρωσής της. Είναι μια διεργασία που αποσκοπεί στο να κρατήσει ζωντανό αυτό το πρότυπο πολιτικής του πεζοδρομίου που «ξύπνησε» το 2011, κορυφώθηκε με τις πολι-

τικές επιλογές της πλειοψηφίας το 2015 και πλέον καρκινοβατεί. Προσπαθεί κάθε τόσο να αναγεννηθεί, όχι μέσα από ορθολογισμό, αξιολογές αντιπροτάσεις πολιτικής, θετικό αφήγημα, ή εναλλακτικές για την αντιμετώπιση του κύματος των πολυκρίσεων, αλλά μέσα από τον προσωποκεντρικό διχαστικό λόγο. Οι κερδισμένοι του παιχνιδιού είναι εκείνοι που, ακόμη κι όταν η σκόνη της σύγκρουσης κατακαθίσει, θα έχουν ενδυθεί τον μανδύα του αντικαθεστωτισμού: αυτοί που πάλεψαν με το συστημικό «τέρας», κι ακόμη κι αν αυτό κατάφερε πάλι να ξεγλιστρήσει, ελπισόμενο στους δαιδαλώδεις διαδρόμους του «συστήματος» το κυνήγησαν ανελέητα. Πολυτικό κυνήγι «μαγισσών», με βασικούς αποδέκτες τους εκλογείς.

Το ερώτημα λοιπόν επανέρχεται: ποιος θα θελήσει να ασχοληθεί στο μέλλον με την πολιτική, με ρίσκο να δει το όνομά του στα «μαντάκια», να στοχοποιηθεί, να στιγματιστεί με χαρακτηρισμούς που μπορεί να μετατραπούν σε ένα hashtag που θα τον συνοδεύει σε βάθος χρόνου; Η ενασχόληση των «αρίστων» με τα πολιτικά είναι διαλεκτικό ζήτημα που απασχόλησε την ελληνική γραμματεία από την αρχαιότητα. Μόνο που τότε ο φόβος και ο δισταγμός συνοδεύονταν από το βάρος της ευθύνης και όχι από τον φόβο μιας ανυπόστατης αλλά τερατώδους φήμης. Κι αν αυτό το τελευταίο δεν αλλάξει, αν η δημόσια σφαίρα δεν εξυγιανθεί, τότε μόνο κακέκτυπα των σημερινών αδίστακτων «παικτών» θα βλέπουμε να αναδύονται στην πολιτική σκηνή. **A**

TILDA SWINTON ongoing

Φωτογραφία: Casper Sejersen

TILDA SWINTON ongoing

17 05 → 28 06 26

ΕΚΘΕΣΗ, PERFORMANCES, ΠΡΟΒΟΛΕΣ, MASTERCLASS ΣΤΟ ONASSIS READY

Στρατή Τσίρκα 2, Αγ. Ιωάννης Ρέντης

Η ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΗ ΗΘΟΠΟΙΟΣ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ FASHION ICON ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΟΥΣ PEDRO ALMODÓVAR, LUCA GUADAGNINO, JOANNA HOGG, DEREK JARMAN, JIM JARMUSCH, OLIVIER SAILLARD, TIM WALKER ΚΑΙ APICHA TPONG WEERASETHAKUL

ONASSIS STEGI

Σε παραγωγή

Αποκλειστικός χορηγός

KÉRASTASE
PARIS

ONASSIS.ORG

Ο Ζήκος πάει πόλεμο!

Του ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΨΗ

Στην εξωτερική πολιτική υπάρχει μια σχολή σκέψης που θα μπορούσε να ονομαστεί Ζήκος ο Μπακαλόγατος ή «κρατάτε με, θα τον δείρω». Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι η άσκηση κριτικής σε κάθε απόπειρα προσέγγισης με την Τουρκία, η οποία χαρακτηρίζεται ως μειοδοτική. Εννοείται πως ανθεί από τη θέση της αντιπολίτευσης. Γιατί, όταν πολιτικοί αυτής της αντίληψης βρεθούν στην εξουσία, κάνουν την πάπια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Κώστας Καραμανλής, κουμπάρος του Ερντογάν, αλλά και ο Αντώνης Σαμαράς. Εκτός κυβέρνησης ανακηρύσσει την ΑΟΖ, ως πρωθυπουργός σφύριζε αδιάφορα.

Αυτή τη σχολή σκέψης ανέλαβε να υποστηρίξει θεωρητικά στο τελευταίο βιβλίο του «Ελλάδα και Τουρκία: 50 ερωτήματα και απαντήσεις» ο καθηγητής στο Πάντειο, βουλευτής της ΝΔ και πρώην υφυπουργός Άγγελος Συρίγος. Η βασική του θέση είναι ότι η Ελλάδα γενικώς χάνει. Με «σταδιακές υποχωρήσεις», γράφει, «το Αιγαίο μεταβλήθηκε σε μια πελώρια γκριζα ζώνη αμφισβητήσεων», ενώ η Τουρκία «έχει εν τοις πράγμασι φιλανδοποιήσει μερικώς την ελληνική εξωτερική πολιτική».

Για να αντιστραφεί η κατάσταση, η πρόταση Συρίγου είναι να εγκαταλείψουμε το δόγμα ότι η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα και να προχωρήσουμε σε σταδιακή άσκηση των δικαιωμάτων μας στο Αιγαίο. Σε αυτά περιλαμβάνεται η ανακήρυξη της ΑΟΖ, η θέσπιση αλιευτικής ζώνης 12 μιλίων, η δημιουργία ενεργειακών διαδρόμων με ηλεκτρικά καλώδια από Αφρική και Μ. Ανατολή αλλά και πρωτοβουλίες για τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο. Αναγνωρίζει βέβαια ότι μια τέτοια πολιτική θα προκαλέσει ένταση με την Τουρκία. Έχει όμως το φάρμακο. Να αναβαθμιστεί η χώρα μας σε «ζωτικό γεωπολιτικό παίκτη».

Αυτό έχει μια σειρά από προϋποθέσεις. Να γίνουμε «αυτόνομη περιφερειακή δύναμη» με επιρροή πέραν των συνόρων και «βασικός συνομιλητής» των μεγάλων δυνάμεων για τις εξελίξεις στην περιοχή. Να αποκτήσουμε ισχυρή οικονομία, η οποία θα μπορεί να υποστηρίξει μια γενναία αύξηση των δαπανών για την εξωτερική πολιτική και την άμυνα. Σ' αυτό το τελευταίο, την άμυνα, δίνει ιδιαίτερο βάρος. «Η διατήρηση της αμυντικής ικανότητας της Ελλάδας», σημειώνει χαρακτηριστικά, «είναι ο κύριος όρος αποτροπής ελληνοτουρκικού πολέμου». Για τον λόγο αυτό ζητά βαλλιστικούς πυραύλους και ντρόουν με δυνατότητα να πλήξουν την Τουρκία βαθιά στο έδαφός της. Θα αντιμετωπιστεί έτσι το μειονέκτημα του μικρού βάθους της Ελλάδας. Παράλληλα θέλει την επέκταση του αμυντικού δόγματος ώστε να καλύπτει την Κύπρο, η οποία σήμερα είναι ευάλωτη. Το βασικό στοιχείο της προσέγγισής του, ωστόσο, είναι ότι θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι και να διαμηνύσουμε στην Τουρκία πως μια «σημειακή κρίση θα λειτουργήσει ως σπίθα που θα βάλει φωτιά στον κάμπο». Να απειλήσουμε δηλαδή με «γενικευμένη και πλήρη σύγκρουση»!

Δεν χρειάζεται να είναι κάποιος καθηγητής διεθνών σχέσεων για να καταλάβει πόσο διατρητή είναι αυτή η επιχειρηματολογία. Πό-

σο ρεαλιστική μπορεί να είναι μια αμυντική πολιτική η οποία θα καλύπτει την Κύπρο, την ώρα που ήδη βρίσκονται στο νησί πάνω από 40.000 Τούρκοι στρατιώτες και υπάρχει απεριόριστη δυνατότητα ενίσχυσής τους. Για να μην πούμε για το Καστελόριζο ή οποιοδήποτε από τα μικρά νησιά, που θα μπορούσαν εύκολα να καταληφθούν και να αποτελέσουν χαρτί εκβιασμού σε μελλοντική διαπραγμάτευση.

Το πρόβλημα προφανώς είναι βαθύτερο. Πόσο ρεαλιστικό είναι να πιστεύουμε πως με μια πολιτική οιονεί κανονιοφόρων θα υποχρεώσουμε την Τουρκία να παραιτηθεί των αξιώσεών της; Ακόμα περισσότερο, αν η Ελλάδα αρχίσει να ασκεί στην πράξη τα δικαιώματά της, τι θα εμποδίσει την Τουρκία να κάνει το ίδιο; Να ξεκινήσει έρευνες, π.χ., ή και γεωτρήσεις στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Το έχει επιχειρήσει στο παρελθόν και προφανώς θα το κάνει ξανά. Τότε πως θα αντιδράσει η Ελλάδα; Θα επιστρέψουμε στο «Βυθίσατε το Χόρα»; Ή μήπως θα το βυθίσουμε πράγματι; Στο μυαλό του Συρίγου η πιθανότητα ενός πολέμου είναι αποδεκτή. Την αντιμετωπίζει με μια ευκολία που εκπλήσσει και αγγίζει τα όρια του κυνισμού. «Η διεκδίκηση περιλαμβάνει και διακινδύνευση», γράφει, και αλλού προσθέτει ότι «αν δεν μπει στο νερό, δεν πιάνει ψάρια». Σε μια εποχή που έχουμε δει καθαρά τις επιπτώσεις –απίστευτες καταστροφές και χιλιάδες νεκρούς– προκαλεί απορία το πως μπορεί να θεωρεί κάποιος τον πόλεμο μέρος της λύσης, έστω και ως παράπλευρο ενδεχόμενο. Να πιστεύει ότι, αν αρχίσουμε να ανταλλάσσουμε πυράλους, κάποιος μπορεί να βγει

Σε μια εποχή που έχουμε δει τις επιπτώσεις –απίστευτες καταστροφές και χιλιάδες νεκρούς– προκαλεί απορία το πως μπορεί να θεωρεί κάποιος τον πόλεμο μέρος της λύσης

κερδισμένους. Πολύ περισσότερο όταν η κατάληξη δεν μπορεί παρά να είναι μια συνολική διαπραγμάτευση, ακριβώς όπως θέλει η Τουρκία. Εκτός κι αν πιστεύει ότι θα πάρουμε την Πόλη και οι Τούρκοι θα παραδοθούν.

Δεν είναι βέβαια σαφές αν όλα αυτά ο Συρίγος τα εννοεί. Γιατί στο τέλος του βιβλίου, κατανοώντας προφανώς την αδύναμη θέση της Ελλάδας, προτείνει οι χώρες της περιοχής να «μεταβιβάζουν τα δικαιώματά τους επί της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ» σε έναν διεθνή οργανισμό αποκλειστικά για τις έρευνες και την πόντιση των καλωδίων. Εξαιρετική ιδέα. Εξ όσων γνωρίζω, κανείς, υπερπατριώτης ή νένεκος,

δεν έχει τολμήσει να προτείνει μεταβίβαση κυριαρχικών δικαιωμάτων. Η οποία, φυσικά, αντιφάσκει με όλη τη λογική της επιθετικής πολιτικής που υποστηρίζει. Κάποιος θα μπορούσε να προτείνει μάλιστα να γίνει ανάλογη κίνηση και μεταβίβαση δικαιωμάτων για τη δημιουργία, π.χ., αιολικών πάρκων. Συνεκμετάλλευση και συνεργασία, αντί διαιώνιση της αντιπαράθεσης. Ελσίνκι στη νιοστή δηλαδή.

ΥΓ.: Στο βιβλίο υπάρχουν και δύο ανεπίτρεπτα φάουλ, τα οποία θυμίζουν επικίνδυνα θεωρίες συνωμοσίας περί εσωτερικού εκθροού. Το πρώτο, η κατηγορία που απευθύνει ότι κάποιος –συνάδελφοί του καθηγητές άραγε;– επιδιώκουν τον «εξωραϊσμό» της τουρκοκρατίας για να στηρίξουν λύση μέσω του διαλόγου. Και το δεύτερο ότι τμήματα της «ιθύνουσας τάξεως» θεωρούν ορισμένες ελληνικές θέσεις «υπερβολικές». Αυτός εκφράζει τον αγνό λαό. **Α**

Οι κύκλοι της ζωής

Του ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΡΑΒΑΝΗ

Αφυπνέτσα από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης έπιτα από 38 χρόνια υπηρεσίας ως καθηγητής Φαρμακολογίας. Είχα πρωτοέρθει 30 ετών ως επίκουρος καθηγητής, προερχόμενος από το κορυφαίο διεθνώς πανεπιστημιακό νοσοκομείο Mount Sinai της Νέας Υόρκης. Ερχόμενος στο Ηράκλειο, όπου δεν είχα βρεθεί πριν ούτε καν ως επισκέπτης, συνάντησα έναν κενό ακαδημαϊκό χώρο: δεν υπήρχαν εργαστήρια ερευνητικά, δεν υπήρχε πανεπιστημιακό νοσοκομείο, παρά μόνο χωράφια με λιόδεντρα που αποκάτω τους έβροσκαν προβατάκια.

Ήρθα στη Κρήτη γιατί πίστεψα σε έναν φωτισμένο Κρητικό, κορυφαίο διεθνώς επιστήμονα, καθηγητή τότε στο Χάρβαρντ, τον αείμνηστο Φώτη Καφάτο. Την εποχή εκείνη γύριζε την Αμερική και την Ευρώπη με στόχο να πείσει νέους επιστήμονες να επιστρέψουν και να στελεχώσουν το νεοσύστατο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Δεν ρωτήσαμε για τον μισθό μας, πειστήκαμε από τον κορυφαίο αυτόν επιστήμονα ότι κάτι πολύ σημαντικό ακαδημαϊκά επωάζοταν στην πατρίδα. Τον ρώτησα όμως αν υπήρχαν υποδομές και μου απάντησε: «Μα εσείς οι νέοι θα τις κάνετε, με τις γνώσεις και τις παραστάσεις σας από τα μεγάλα διεθνή ακαδημαϊκά ιδρύματα απ' τα οποία προέρχεστε, με τα φρέσκα μυαλά σας».

Σήμερα δεν μπορώ να πιστέψω ότι εκείνα τα λιόδεντρα με τα προβατάκια μεταμορφώθηκαν σε διεθνώς σεβαστούς ακαδημαϊκούς χώρους, που παράγουν δεκάδες χιλιάδες νέους επιστήμονες, διεθνώς ανταγωνιστική επιστημονική έρευνα και παρέχουν πολύπλευρες υπηρεσίες προς τους Κρητικούς αλλά και τους Έλληνες πολίτες εν γένει. Το Πανεπιστήμιο Κρήτης, κατά γενική ομολογία ένα από τα πλέον αναγνωρισμένα ακαδημαϊκά ιδρύματα διεθνώς, φτιάχτηκε κυρίως από νέους επιστήμονες. Η εμπιστοσύνη που μας έδειξαν οι κορυφαίοι επιστήμονες που το θεμελίωσαν έκανε τη διαφορά.

Με την αφυπνέτση μου, ο πρύτανης με τίμησε με την πρόθεσή του να με προτείνει για τη θέση του ομότιμου καθηγητή. Είχα από καιρό όμως αποφασίσει να αρνηθώ αυτή την τιμή και το εξέφρασα στους συνεργάτες μου. Ίσως στενοχώρησα κάποιους συνοδοιπόρους στο Πανεπιστήμιο (ευτυχώς όχι όλους) και εξ αυτού ένιωσα την ανάγκη να εκφράσω τις σκέψεις μου γι' αυτή μου την απόφαση. Ιδιαίτερα αφού ήμουν από τους πρώτους καθηγητές στην Ιατρική Σχολή του.

Η ανανέωση ενός πανεπιστημίου είναι καθοριστική συνθήκη της εξέλιξής του, της επιβίωσής του, θα έλεγα, και όχι μόνο της επιτυχίας του. Η

επιστήμη, ιδιαίτερα σήμερα, τρέχει με απίστευτες ταχύτητες. Δεν έχει θεματικά σύνορα όπως πριν από λίγα χρόνια· η διεπιστημονικότητα αποτελεί καθοριστικό στοιχείο της. Οι ταχύτητες αυτές απαιτούν φρέσκα μυαλά, με διαρκή ανανέωση και προσαρμογή στις νέες συνθήκες, που η πρόσφατη είσοδος της τεχνητής νοημοσύνης τις καθιστά πρωτόγνωρες.

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης και η Ιατρική του Σχολή χρειάζονται σήμερα και πάλι νέους ανθρώπους στα πράγματα, όχι ως διεκπεραιωτές αλλά ως ηγέτες, όπως επιτυχώς συνέβη στα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του. Να δοκιμάσουν νέες ιδέες, νέες τεχνολογίες, νέες μεθόδους εκπαίδευσης και έρευνας, η κατανόηση και η αποδοχή ακόμη των οποίων είναι δύσκολη για τους έμπειρους και καταξιωμένους επιστήμονες. Θεωρώ λοιπόν ότι η διαρκής παρουσία των τελευταίων είτε αναστέλλει είτε καθυστερεί το τόσο αναγκαίο πέρασμα στην επόμενη μέρα, μειώνει τις ευκαιρίες των νέων επιστημόνων να έχουν την αυτοδυναμιά τους και ανεξάρτητη προσφορά. Η παρουσία των παλαιότερων, συνήθως, παρά τις καλές προθέσεις τους, αποτελεί τροχοπέδη στην ουσιαστική και ταχύτερη ανανέωση. Η αναστολή των νεότερων, πολλές φορές από σεβασμό στους παλαιότερους, και η εμμονή των τρίτων με τους καταξιωμένους και δοκιμασμένους περιορίζουν την εμπιστοσύνη στους νεότερους,

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης και η Ιατρική του Σχολή χρειάζονται νέους ανθρώπους στα πράγματα, όχι ως διεκπεραιωτές αλλά ως ηγέτες, όπως επιτυχώς συνέβη στα πρώτα χρόνια του.

υποβαθμίζοντας την παρουσία τους και καθυστερώντας την προσφορά τους και την τόσο αναγκαία ανανέωση. Ένα από τα σημαντικά προβλήματα της χώρας σχεδόν σε όλους τους τομείς της είναι οι περιορισμένες ευκαιρίες και η έλλειψη εμπιστοσύνης στους νεότερους.

Αυτοί ήταν οι βασικοί λόγοι της άρνησής μου να συνεχίσω στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Την απόφαση μου διευκόλυνε η ποιότητα των μαθητών μου, που συνεχίζουν με εξαιρετική επι-

τυχία ό,τι ξεκινήσαμε μαζί. Είναι σημαντικό, νομίζω, στη ζωή να ξέρεις πότε πρέπει να φεύγεις, να αλλάζεις κύκλο. Χρειάζεται περισυλλογή, συνειδητοποίηση και προετοιμασία. Δεν είναι εύκολο, αλλά είναι αναγκαίο, είναι άλλη μια προσφορά. Μια Κυριακή απόγευμα, λοιπόν, πήγα στο γραφείο μου, μάζεψα τα προσωπικά μου αντικείμενα, ήπια δυο κρούες ρακέ από το ψυγείακι μου, κλείδωσα κι έριξα το κλειδί κάτω απ' την πόρτα του νέου διευθυντή. Έτσι μήκα συνειδητά στον νέο κύκλο της ζωής μου, που αφορά τις δύο spinoff εταιρείες που συνίδρυσα με τους συνεργάτες μου που δραστηριοποιούνται στον διεθνώς ανταγωνιστικό χώρο της ανάπτυξης νέων φαρμάκων, όπου η χώρα μας δεν έχει ακόμη παρουσία. Αυτή είναι η δική μου ανανέωση, που επίσης την έχω ανάγκη. **Α**

Η «επανάσταση» της συνύπαρξης

Πώς οι γυναίκες ξαναγράφουν τους κανόνες της ζωής μετά τα 40

Της **ANNAΣ ΜΑΡΙΑΣ ΔΡΟΥΜΠΟΥΚΗ**

Τα τελευταία χρόνια, ένα αθόρυβο αλλά βαθύ κοινωνικό φαινόμενο αναδύεται σε Ευρώπη και ΗΠΑ: όλο και περισσότερες γυναίκες άνω των 40, και ιδιαίτερα άνω των 60, επιλέγουν να ζουν μαζί. Όχι ως λύση ανάγκης, ως συνειδητή επιλογή. Μοιάζει λιγότερο με επιστροφή σε ένα χαμένο κοινοτικό παρελθόν και περισσότερο με μια ήσυχη δοκιμή νέων τρόπων ζωής. Τα πρόσφατα δημοσιογραφικά και δοκιμακά κείμενα (BBC, New York Times, Der Spiegel) που ασχολούνται με το φαινόμενο συγκλίνουν σε ένα βασικό συμπέρασμα: η διαβίωση στην εποχή μας, όπως και οι σχέσεις, επαναπροσδιορίζεται.

Η οικονομική διάσταση είναι αναμφίβολα παρούσα σε αυτές τις επιλογές διαβίωσης. Το αυξανόμενο κόστος στέγασης, σε συνδυασμό με τους χαμηλούς μισθούς και τη μείωση εισοδημάτων μετά τη συνταξιοδότηση, καθιστά τη μοναχική διαβίωση όλο και πιο δύσκολη. Παράλληλα, η μοναξιά, ιδίως μετά από διαζύγιο ή χρεία, αποτελεί μια εμπειρία εξίσου καθοριστική. Ωστόσο, αυτό που προκύπτει από τις μαρτυρίες δεν εξαντλείται απλώς σε μια πρακτική διευθέτηση, να διαχειριστούν δηλαδή την απουσία μιας συντροφικής σχέσης. Αντίθετα, πολλές γυναίκες μιλούν για μια νέα μορφή ελευθερίας: τη δυνατότητα να συγκροτήσουν εκ νέου το περιβάλλον της ζωής τους, επιλέγοντας οι ίδιες με ποιους και πώς θα ζουν.

Σε αυτό το πλαίσιο, η συγκατοίκηση αποκτά διαφορετικό νόημα. Η έννοια της «επιλεγμένης οικογένειας» αναδύεται εδώ ως κεντρική. Οι δεσμοί δεν βασίζονται πλέον στη συγγένεια ή στον γάμο, αλλά στη συντροφικότητα, την αλληλοϋποστήριξη και σε μια κοινή, κατά το δυνατόν, κατανόηση της καθημερινότητας. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα δημιουργούνται διαγενεακές μορφές συγκατοίκησης, όπου μεγαλύτερες και νεότερες γυναίκες μοιράζονται τον ίδιο χώρο, παράγοντας ένα είδος κοινωνικής εγγύτητας που θυμίζει οικογένεια χωρίς να την αντιγράφει. Και ίσως γι' αυτό να λειτουργεί: γιατί βασίζεται σε κάτι που δεν θεωρούνταν ποτέ αρκετό για να στηρίξει μια ζωή – τη φιλία.

Αν δει κανείς το φαινόμενο σε ευρύτερη κλίμακα, γίνεται σαφές ότι δεν πρόκειται μόνο για κοινωνική τάση, αλλά για μετατόπιση αξιών. Η φροντίδα, που παραδοσιακά ήταν εγκλωβισμένη στο πλαίσιο της οικογένειας, διαχέεται πλέον σε νέες μορφές συλλογικότητας. Η καθημερινότητα απο-ιδιωτικοποιείται, χωρίς ωστόσο να χάνεται η αίσθηση του προσωπικού χώρου. Παράλληλα, η μετατόπιση αυτή δεν αφορά μόνο τη στέγαση, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες αντιλαμβάνονται πλέον τις σχέσεις. Η λεγόμενη «επανάσταση της μέσης ηλικίας» περιγράφει ακριβώς αυτή τη διαδικασία επαναδιαπραγμάτευσης. Πολλές γυναίκες απομακρύνονται από το παραδοσιακό πρότυπο της αποκλειστικής συντροφικής σχέσης και δίνουν έμφαση στην αυτονομία, στη συναισθηματική ισορροπία και στην επιλογή. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση πιο οργανωμένων μορφών συλλογικής κατοίκησης, όπως τα σύγχρονα co-living και co-housing εγχειρήματα, όπου η ιδιωτικότητα δεν καταργείται αλλά επαναπλαισιώνεται. Η καθεμία διατηρεί τον προσωπικό της χώρο, ενώ ταυτόχρονα συμμετέχει σε ένα δίκτυο κοινόχρηστων υποδομών και δραστηριοτήτων, μοντέλο που απαντά τόσο σε πρακτικές ανάγκες όσο και σε μια βαθύτερη επιθυμία για κοινότητα.

Ενδεικτικά είναι και τα νέα πρότυπα «ενεργού γήρανος» που αναδεικνύονται σε σχετικά πρότζεκτ, όπου η τρίτη ηλικία δεν συνδέεται με απόσυρση, αλλά με συμμετοχή, μάθηση και κοινωνικότητα. Και φυσικά, με έμφαση στη σωματική δραστηριότητα, την επαφή με τη φύση και τις κοινές δραστηριότητες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Modern Elder Academy στην Αμερική. Τα πρότζεκτ που αναπτύσσονται γύρω του δεν αυτοπροσδιορίζονται ως retirement communities, αλλά ως «regenerative communities», δίνοντας έμφαση στην εξέλιξη και τη συνύπαρξη. Οι κάτοικοι δεν

εγκαθίστανται απλώς σε έναν χώρο, αλλά συμμετέχουν σε ένα περιβάλλον με κοινές αξίες, δραστηριότητες και μια αίσθηση σκοπού. Το πιο ενδεικτικό ίσως είναι ότι η ιδέα της συγκατοίκησης εδώ δεν οργανώνεται γύρω από την ανάγκη φροντίδας, αλλά γύρω από την επιθυμία για σύνδεση: το να ζει κανείς μαζί με άλλους δεν παρουσιάζεται ως λύση ανάγκης, αλλά ως τρόπος να αποφύγει αυτό που πολλοί περιγράφουν ως τον μεγαλύτερο φόβο της τρίτης ηλικίας: να γερνάς χωρίς κοινότητα.

Ίσως τελικά αυτό που βλέπουμε να διαμορφώνεται δεν είναι απλώς μια νέα στεγαστική πρακτική, αλλά μια διαφορετική φαντασία του μέλλοντος. Μια φαντασία στην οποία η ζωή, σε κάθε της φάση, μπορεί να είναι ταυτόχρονα κοινή και προσωπική, σταθερή και ανοιχτή σε επανεφεύρεση. Και ίσως εδώ βρίσκεται και η πιο ενδιαφέρουσα ερώτηση για την ελληνική περίπτωση. Σε μια χώρα όπου η συγκατοίκηση δεν απέκτησε ποτέ τη φυσικότητα που έχει σε άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες, και συχνά αντιμετωπίζεται ακόμη ως κάτι προσωρινό ή και αμήχανο – σχεδόν αποδεκτό μόνο στη φοιτητική ηλικία –, η ιδέα του να μοιράζεται κανείς τον χώρο του ως ώριμη, συνειδητή επιλογή παραμένει, σε μεγάλο βαθμό, ταμπού. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, ιδίως στην Αθήνα, με τα ενοίκια να πιέζουν όλο και περισσότερο, αρχίζουν να εμφανίζονται μικρές ρωγμές σε αυτή τη στάση. Άνθρωποι που επιλέγουν να ζήσουν μαζί όχι μόνο για να αντεπεξέλθουν οικονομικά, αλλά και για να ξανασκεφτούν την καθημερινότητά τους. Το ερώτημα είναι αν αυτές οι μεμονωμένες κινήσεις μπορούν να μετασχηματιστούν σε κάτι πιο σταθερό, σε μορφές co-living ή co-housing που να συνδέονται όχι μόνο με την πόλη αλλά και με το τοπίο – με μια διαφορετική ποιότητα ζωής, ίσως και έξω από τα αστικά κέντρα. Δεν είναι βέβαιο ότι η Ελλάδα θα ακολουθήσει τον ίδιο δρόμο. Αλλά για πρώτη φορά φαίνεται να ανοίγει η πιθανότητα. **A**

Το να ζει κανείς μαζί με άλλους δεν παρουσιάζεται ως λύση ανάγκης, αλλά ως τρόπος να αποφύγει αυτό που πολλοί περιγράφουν ως τον μεγαλύτερο φόβο: να γερνάς χωρίς κοινότητα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΑΤΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Προκήρυξη υποτροφιών για σπουδές στις Η.Π.Α. και στην Ευρωπαϊκή Ένωση

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2026-2027

Το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αττική Παράδοση προκηρύσσει τρεις υποτροφίες για μεταπτυχιακές σπουδές σε Πανεπιστήμιο των Η.Π.Α. ή σε Πανεπιστήμιο κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2026-2027, σύμφωνα με τους σκοπούς του ιδρύματος που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3 του καταστατικού του (π.δ. 7/1/1991 ΦΕΚ Β' 136).

Τρεις (3) υποτροφίες με αντικείμενο

Διαστάσεις του Μεταναστευτικού Ζητήματος

(The Dimensions of the Migration Issue)

€10,000 (δέκα χιλιάδων ευρώ) εκάστη

Οι υποψήφιοι πρέπει να είναι Έλληνες υπήκοοι, να μην έχουν υπερβεί το 30ό έτος ηλικίας και να έχουν γίνει δεκτοί σε Μεταπτυχιακό Τμήμα Αμερικανικού ή Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου (κράτους-μέλους Ε.Ε.) το αργότερο έως την τελευταία ημέρα υποβολής των υποψηφιοτήτων.

Οι υποψήφιοι θα κληθούν να υποβάλουν σε δύο (2) αντίγραφα:

βιογραφικό σημείωμα και μια αυτοπεριγραφική έκθεση (personal statement) προς το Δ.Σ. του Ιδρύματος, αντίγραφο των τίτλων σπουδών τους, καθώς και πιστοποιητικό γεννήσεως, απόσπασμα ποινικού μητρώου, εκκαθαριστικό εφορίας και αποδεικτικό της εγγραφής τους σε Μεταπτυχιακό Τμήμα Αμερικανικού ή Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου (κράτους-μέλους Ε.Ε.) για το ακαδημαϊκό έτος 2026-2027.

Για περισσότερες πληροφορίες, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στην κα. Μαρίκα Ανδρεάδη στο τηλέφωνο 2106009800 εσωτ. 1123

Ως καταληκτική ημερομηνία για την υποβολή υποψηφιοτήτων με τα παραπάνω δικαιολογητικά ορίζεται η **Παρασκευή 8 Μαΐου 2026** στη διεύθυνση

Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αττική Παράδοση Γραβιάς 6, Αγία Παρασκευή 15342, Υπόψιν κας Μαρίκας Ανδρεάδης

Γιατί η πυρηνική ενέργεια παραμένει επικίνδυνη και δαπανηρή

Συνέντευξη με τον πρόεδρο του ελληνικού γραφείου της Greenpeace **Κωστή Παπαϊωάννου** για την πυρηνική ενέργεια

της ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Ενα από τα πολλά διλήμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κάθε ευρωπαϊκού κράτους χωριστά είναι η ενεργειακή επάρκεια και ανεξαρτησία από ξένες και ίσως εχθρικές δυνάμεις. Η πυρηνική ενέργεια φαίνεται, όλο και περισσότερο, η καλύτερη επιλογή. Είναι; Ο Κωστής Παπαϊωάννου, πρόεδρος του ελληνικού γραφείου της Greenpeace και μέλος του Συμβουλίου της Greenpeace International απαντά αρνητικά με ισχυρά επιχειρήματα. Συζητήσαμε μαζί του.

— Σε μια εποχή εξάντλησης των ορυκτών καυσίμων και όξυνσης των συγκρούσεων γύρω από την εκμετάλλευσή τους, φαίνεται να κερδίζει έδαφος η επιλογή της πυρηνικής ενέργειας. Όμως, εσείς ήσασταν και παραμένετε αντίθετος. Γιατί;

Είμαι αντίθετος διότι οι λόγοι που μας έκαναν να απορρίψουμε την πυρηνική ενέργεια παραμένουν ίδιοι και αναλλοίωτοι εδώ και δεκαετίες. Οι νέοι πυρηνικοί σταθμοί δεν είναι ούτε φθηνοί ούτε ασφαλείς και το πρόβλημα των ραδιενεργών αποβλήτων παραμένει άλυτο εδώ και 70 χρόνια τουλάχιστον. Η κατασκευή τους είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, οι ασφαλιστικές καλύψεις υπέρογκες, ο παροπλισμός εξαιρετικά περίπλοκος και χρονοβόρος. Τα ατυχήματα δεν μπορούν να αποκλειστούν και, αν συμβούν, κοστίζουν πάρα πολύ στην υγεία, στο περιβάλλον και στην τσέπη. Το εξωτερικό κόστος όλων αυτών συχνά παραβλέπεται όταν υπολογίζεται το κόστος παραγωγής. Παρεμπιπτόντως, το ίδιο γίνεται και με τις συνέπειες της καύσης ορυκτών καυσίμων. Με άλλα λόγια, σε αυτές τις τεχνολογίες, τελικά, «ο ρυπαίνων δεν πληρώνει». Σε περιόδους δε με αυξημένο κίνδυνο τρομοκρατικών ενεργειών, όπως η σημερινή, η προσβολή ενός πυρηνικού αντιδραστήρα από πυρά είναι περισσότερο από εφιαλτική. Στις 14 Φεβρουαρίου 2025, το εξωτερικό περίβλημα από χάλυβα και τσιμέντο του κατεστραμμένου αντιδραστήρα No. 4 του Τσερνόμπιλ, το οποίο κατασκευάστηκε με πολύ κόπο και χρήμα ώστε να προστατεύει από την περαιτέρω διαρροή ραδιενέργειας, υπέστη ζημιές από ρωσικό drone. Σήμερα, σαράντα χρόνια από εκείνη την καταστροφή, ο εφιάλτης επέστρεψε με μια τρύπα να χάσκει πάνω από 180 τόνους πυρηνικών καυσίμων και 4-5 τόνους εξαιρετικά ραδιενεργού σκόνης.

— Είναι ανυπέβλητα αυτά τα εμπόδια που αναφέρετε και που καταλαβαίνουμε όλοι;

Αποδεικνύονται ανυπέβλητα στην πράξη. Μην ξεχνάμε ότι η πυρηνική τεχνολογία είναι αρκετά παλιά (κλείνει 7 δεκαετίες ζωής) και, καθώς περνούν τα χρόνια, γίνεται ακριβότερη (ακολουθεί αντίθετη πορεία ως προς το θέμα του κόστους σε σχέση με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), ενώ, όπως είπα, τα θέματα ασφαλείας και ραδιενεργών αποβλήτων παραμένουν. Για παράδειγμα, όταν έγινε το ατύχημα του Τσερνόμπιλ, η πυρηνική βιομηχανία κατηγορήσε την παρωχημένη σοβιετική τεχνολογία, λέγοντας ότι κάτι τέτοιο δεν θα συνέβαινε στις δυτικές χώρες. Κι όμως συνέβη στη Φουκουσίμα, στην Ιαπωνία. Η ειρηνεία είναι ότι το ατύχημα στη Φουκουσίμα δεν έγινε λόγω τεχνολογικής αστοχίας, αλλά διότι ο σταθμός πλημμύρισε από το τσουνάμι που προκάλεσε ο σεισμός. Ο σταθμός είχε προβλέψει σενάριο τσουνάμι, παρόλα αυτά το ατύχημα συνέβη. Δεν υπάρχει ασφαλής πυρηνική τεχνολογία.

— Όμως, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας εξαρτώνται κατά κάποιον τρόπο από τον καιρό... Πώς θα καλυφθεί το κενό στην παραγωγή ενέργειας τις ημέρες χωρίς ήλιο ή αέρα, αν δεν έχουμε πυρηνικά; Πώς θα επιτευχθεί το λεγόμενο grid stability;

Θα σας πω μια ιστορία. Ήταν αρχές Ιανουαρίου του 2025 όταν η Masdar και η Emirates Water and Electricity Co (EWEC) ανακοίνωσαν ένα πρότζεκτ που θα παρείχε 1 γιγαβάτ (GW) αδιάλειπτης ισχύος σε 24ωρη βάση, επενδύοντας σχεδόν 6 δισ. δολάρια σε 5,2 GW φωτοβολταϊκών και 19 γιγαβατώρες (GWh) μπαταρίες στο Αμπου Ντάμπι. Με ταχύτερες πρωτόγνωρες για τα ελληνικά δεδομένα τον Οκτώβριο του 2025 ξεκίνησε η κατασκευή του έργου, το οποίο αναμένεται να λειτουργήσει το 2027.

— Πιστεύετε δηλαδή ότι οι τεχνολογίες αποθήκευσης μπορούν να επιτύχουν σύντομα ένα επίπεδο που να υποστηρίζει τις βιομηχανικές οικονομίες; Οι ΑΠΕ σε συνδυασμό με την αποθήκευση, η οποία

σήμερα είναι ώριμη τεχνολογικά και φθνή (το κόστος των μπαταριών μειώθηκε κατά 50% τα δύο τελευταία χρόνια), μπορούν να παρέχουν την απαραίτητη ευστάθεια στο δίκτυο. Το πρόβλημα είναι ότι η χώρα μας άργησε να υιοθετήσει πολιτικές προώθησης της αποθήκευσης. Μόλις πρόσφατα συνδέθηκαν οι πρώτες μπαταρίες στο δίκτυο. Και αν νομίζετε ότι οι εφαρμογές των μπαταριών είναι περιορισμένες, δείτε το παράδειγμα του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, ο οποίος εξασφάλισε την ενεργειακή του αυτονομία με συνδυασμό φωτοβολταϊκών και μπαταριών μεγάλης ισχύος. Οι μπαταρίες καλύπτουν φορτία του αεροδρομίου συνήθως από τις 7 το απόγευμα, όταν πέφτει ο ήλιος, μέχρι το πρωί ή ακόμη και το μεσημέρι της επόμενης μέρας.

— **Μάλιστα... Φαίνεται όμως πως, δεδομένου ότι η αντικατάσταση των ορυκτών καυσίμων από ΑΠΕ καθυστερεί σε πολλές χώρες, η πρόωπη απόσυρση πυρηνικών σταθμών οδηγεί συχνά σε αυξημένη χρήση φυσικού αερίου ή άνθρακα — όπως συνέβη στη Γερμανία. Είναι προτιμότερο για το περιβάλλον να καίμε ορυκτά καύσιμα από το να διατηρούμε σε λειτουργία υφιστάμενους πυρηνικούς σταθμούς;**

Από τη στιγμή που έχουμε καθαρότερες και φθνότερες λύσεις δεν είμαστε υποχρεωμένοι να διαλέξουμε μεταξύ δύο κακών.

— **Όπως είπατε, ένα από τα κύρια επιχειρήματα κατά των πυρηνικών είναι τα απόβλητα. Αλλά, αν έχω καταλάβει καλά, τα πυρηνικά απόβλητα είναι στερεά, περιορισμένα σε όγκο και μπορούν να απομονωθούν γεωλογικά. Αντιθέτως, τα απόβλητα των ορυκτών καυσίμων (διοξείδιο του άνθρακα, μικροσωματίδια) διακινούνται στην ατμόσφαιρα. Θεωρείτε τα πυρηνικά απόβλητα μεγαλύτερη απειλή για το οικοσύστημα από την ατμοσφαιρική ρύπανση; Οποσδήποτε καταλαβαίνω ότι προωθείτε τις ΑΠΕ, αλλά προς το παρόν και στο εγγύς μέλλον θα συνυπάρχουν με τα ορυκτά. Όχι;**

Τα πυρηνικά απόβλητα είναι μικρά σε όγκο, αλλά εξαιρετικά επικίνδυνα, και δεν υπάρχει ασφαλής τρόπος διάθεσής τους. Επίσης παραμένουν επικίνδυνα για χιλιάδες χρόνια. Όποιος σας εγγυηθεί ασφαλή διάθεση για χιλιάδες χρόνια, απλώς λέει ψέματα. Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούν ορυκτά και πυρηνικά καύσιμα βρίσκονται σε αποδρομή και πρέπει γρήγορα να σταματήσουν να απορροφούν περαιτέρω πόρους στερώντας τους από τις πραγματικά καθαρές λύσεις.

— **Κάτι άλλο που θα ήθελα να μας εξηγήσετε είναι το ζήτημα του χώρου. Ένας πυρηνικός σταθμός καταλαμβάνει ελάχιστο χώρο σε σχέση με την ενέργεια που παράγει, έτσι δεν είναι; Για να παράγουμε την ίδια ενέργεια από αιολικά ή ηλιακά πάρκα, χρειαζόμαστε τεράστιες εκτάσεις γης, που επηρεάζουν τα τοπικά οικοσυστήματα και τη βιοποικιλότητα. Πώς θα ισορροπήσουμε αυτή την ανάγκη για χώρο;**

Για την Ελλάδα, τα φωτοβολταϊκά που έχουν εγκατασταθεί έως τώρα και τα οποία καλύπτουν το 22% της ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας, καλύπτουν μόλις το 0,1% της έκτασης της χώρας (μαζί με τα διάκενα μεταξύ των φωτοβολταϊκών συστημάτων και την περιμετρική απόσταση ασφαλείας από τα όρια των γηπέδων). Ένας ολοένα και αυξανόμενος αριθμός μελετών δείχνει ότι, κατά κανόνα, εντός των φωτοβολταϊκών σταθμών παρατηρείται αυξημένη βιοποικιλότητα (σε σχέση με τις γεωτρύφες γεωργικές εκτάσεις), η δομή των ενδιαιτημάτων παραμένει ανέπαφη και παρέχεται καταφύγιο για πολλά διαφορετικά είδη. Τα τελευταία χρόνια κερδίζει επίσης έδαφος η ιδέα της συνύπαρξης φωτοβολταϊκών με αγροτικές καλλιέργειες, μέσω των λεγόμενων «αγροβολταϊκών».

Όσο για τα αιολικά, η επίτευξη των στόχων του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το

Κλίμα απαιτεί χρήση του 0,02%-0,03% της έκτασης της χώρας ως το 2050. Για σύγκριση, η ανάπτυξη του λιγνίτη απαιτούσε το 0,19% της έκτασης της χώρας.

— **Άρα, κατά κάποιον τρόπο κι αυτό το επιχειρήμα δεν στέκει... Η αντίρρησή σας φαντάζομαι πως δεν αφορά μόνο την παραδοσιακή πυρηνική τεχνολογία, αλλά περιλαμβάνει και τους Μικρούς Σπονδυλωτούς Αντιδραστήρες (SMRs) ή τους αντιδραστήρες 4ης γενιάς... Πιστεύετε ότι είναι μύθος το ότι έχουν σχεδιαστεί ως παθητικά ασφαλείς και ως λιγότερο ρυπογόνοι;**

Ναι, γιατί πρόκειται ακριβώς για την ίδια τεχνολογίασχάσης σε μικρότερη συσκευασία. Όλα τα προβλήματα των πυρηνικών αντιδραστήρων παραμένουν. Επιπλέον δεν υπάρχουν εμπορικά διαθέσιμοι SMR για να προμηθευτεί κανείς. Καμία χώρα δεν διαθέτει αυτή την τεχνολογία για εμπορική χρήση. Η πυρηνική βιομηχανία αναγκάζεται σήμερα διεθνώς να παροπλίσκει, λόγω γήρανσης, πάνω από το 70% των εργοστασίων της. Έτσι προωθεί τους SMR, αλλά εδώ δεν ισχύει ότι «το μικρό είναι όμορφο». Εάν αντικαθιστούσαμε υπάρχοντες πυρηνικούς σταθμούς με SMR, όπως θα ήθελε το πυρηνικό λόμπι, θα αυξανόταν ο αριθμός τους (επειδή οι τελευταίοι θα ήταν μικρότεροι) και η ασφάλεια των αποβλήτων από κλοπή ή τρομοκρατική ενέργεια θα γινόταν πολυπλοκότερη. Υπάρχει πολλή προπαγάνδα για μια τεχνολογία που, ακόμα κι αν λειτουργούσε στην πράξη, θα απαιτούσε πολλά χρόνια για την ανάπτυξη του πρώτου αντιδραστήρα (μετά το 2040 εκτιμούν οι ίδιοι) και μάλιστα με πολύ υψηλό κόστος. Υπολογίζεται ότι το κόστος της πυρηνικής κιλοβατώρας από τέτοιους αντιδραστήρες θα ήταν 3-5 φορές του αντίστοιχου κόστους από τις ΑΠΕ.

— **Λένε ωστόσο ότι η μετάβαση αποκλειστικά σε ΑΠΕ απαιτεί τεράστιες ποσότητες λιθίου, κοβαλτίου και σπάνιων γαιών, η εξόρυξη των οποίων έχει σοβαρό περιβαλλοντικό και κοινωνικό αντίκτυπο. Μήπως η πυρηνική ενέργεια θα μπορούσε να μειώσει την εξάρτησή μας από αυτές τις εξορύξεις;**

Να σημειώσουμε κατ' αρχάς ότι και τα πυρηνικά καύσιμα απαιτούν εξορύξεις τεράστιων ποσοτήτων ουρανίου και κοιτασμάτων. Σε ό,τι αφορά π.χ. το λίθιο, το θέμα δεν είναι ότι δεν υπάρχουν επαρκείς ποσότητες για να στηρίξουν την ενεργειακή μετάβαση. Λίθιο έχουμε ακόμη και στην Ελλάδα. Το θέμα είναι ότι σπανίζουν οι μονάδες επεξεργασίας τους, οι οποίες τροφοδοτούν, για παράδειγμα, τις μονάδες συσσωρευτών. Επιπλέον, η ανακύκλωσή του σε κατάλληλες μονάδες ανακύκλωσης θα περιορίσει τις ποσότητες που τελικά θα απαιτηθούν.

— **Παρ' όλ' αυτά, αν είχαμε ξεκινήσει να χτιζουμε πυρηνικές εγκαταστάσεις πριν 15-20 χρόνια, θα είχαμε λύσει το πρόβλημα της ενεργειακής αυτάρκειας σήμερα; Ποια προβλήματα θα είχαν προκύψει;**

Στις χώρες της Δύσης, τις τελευταίες δύο δεκαετίες κατασκευάστηκαν μετρημένοι στα δάκτυλα πυρηνικοί σταθμοί, ενώ πολύ περισσότεροι παροπλίστηκαν. Θυμίζω ότι το 2011 έγινε το ατύχημα της Φουκουσίμα και η συζήτηση περί πυρηνικής ενέργειας ήταν απλώς απαγορευτική, πολλώ μάλλον που η Ελλάδα είναι κι αυτή σεισμογενής. Την ίδια περίοδο άρχισαν να ακμάζουν οι ΑΠΕ, συνεπώς δεν υπήρχε περίπτωση να πάρουμε τέτοια απόφαση.

— **Άρα, πιστεύετε ότι μια χώρα μπορεί να φτάσει net-zero χωρίς πυρηνική ενέργεια. Το έχει καταφέρει κάποια; Γενικά, ποια χώρα θεωρείτε πρότυπο ενεργειακής πολιτικής;**

Ναι, το 100% ΑΠΕ με αποθήκευση είναι εφικτό. Μην πάμε μακριά. Η Ελλάδα έχει δεσμευτεί ότι ως το 2030 θα καλύπτει το 80% των αναγκών της σε ηλεκτρική ενέργεια από ΑΠΕ. Σήμερα είμαστε ήδη στο 55%. Αυτός άλλωστε είναι και ο Οδικός Χάρτης της ΕΕ. Να πετύχουμε 100% ΑΠΕ το αργότερο ως το 2050.

— **Αν η πυρηνική ενέργεια αποδειχθεί απαραίτητη για να περιοριστεί η υπερθέρμανση, θα αλλάζατε γνώμη;**

Δεν είμαι δογματικός. Απλώς επιμένω ότι υπάρχουν άλλες, καθαρότερες, φθνότερες, προσιτές και ασύγκριτα ταχύτερες λύσεις. Σε ό,τι αφορά το επιχειρήμα ότι τα πυρηνικά θα συμβάλουν στην καταπολέμηση της κλιματικής απειλής, ως αναλογιστούμε απλώς ότι ακόμη κι αν αποφασίζαμε σήμερα κιόλας να ξεκινήσουμε έναν πυρηνικό σταθμό (υπόθεση μη ρεαλιστική, λόγω της ισχυρής αντίστασης των πολιτών), αυτός θα ήταν λειτουργικός την περίοδο μετά το 2040. Μα ως τότε το μείγμα της ηλεκτροπαραγωγής στη χώρα μας θα είναι απολύτως καθαρό, με 100% ΑΠΕ και ισχυρή παρουσία συστημάτων αποθήκευσης που θα εγγυώνται την ασφαλή και αδιάλειπτη λειτουργία του συστήματος. Κάτι που δεν μπόρεσε να εγγυηθεί η πυρηνική βιομηχανία στη Γαλλία τα τελευταία χρόνια, όταν οι μισοί αντιδραστήρες βγήκαν εκτός λειτουργίας λόγω καύσιμα, αφού δεν υπήρχε ασφαλής τρόπος ψύξης τους λόγω λειψυδρίας. Αν δεν υπήρχαν οι εισαγωγές από ΑΠΕ της Γερμανίας, η ενεργειακή ασφάλεια της Γαλλίας δεν θα ήταν δεδομένη. Ας φανταστούμε προς στιγμήν αυτό το πρόβλημα της Γαλλίας να μεταφέρεται στην Ελλάδα του καύσιμα και των μειούμενων βροχοπτώσεων.

— **Τι προτείνετε για την Ελλάδα όπου ακόμα παλεύουμε με τον λιγνίτη; Θεωρείτε ρεαλιστική την πλήρη απανθρακοποίηση; Και πώς βλέπετε τα φωτοβολταϊκά; Θα συμφωνήσουμε όλοι ότι η χώρα μας έχει έλλειψη ενεργειακής πολιτικής όπως έχει έλλειψη σε πλείστους άλλους τομείς.**

Φέτος είναι η τελευταία χρονιά που λειτουργεί λιγνιτικός σταθμός στην Ελλάδα. Τα καταφέραμε ήδη. Και στα φωτοβολταϊκά (την ανάπτυξη των οποίων προωθούσε η Greenpeace ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990), η χώρα μας έχει πετύχει αξιοθαύμαστες επιδόσεις. Σκεφτείτε μόνο ότι είναι δεύτερη στην Ευρώπη και τρίτη διεθνώς στο ποσοστό της εγχώριας ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από φωτοβολταϊκά. Σε πόσους άλλους τομείς μπορούμε να είμαστε υπερήφανοι για κάτι τέτοιο; Ας μην ξεχνάμε επίσης και τη διάχυση της παραγωγής από φωτοβολταϊκά που σταδιακά καθιστά τον καταναλωτή να είναι αυτοχρόνος και παραγωγός, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ανεξαρτησία του από τα ορυκτά καύσιμα, είτε μιλάμε για το πετρέλαιο είτε για το ορυκτό αέριο. Ο αγγλικός όρος είναι prosumer.

— **Είναι η «φυσικότητα» (naturalness) κριτήριο για το τι είναι περιβαλλοντικά αποδεκτό; Θέλω να πω, μήπως με τις ΑΠΕ προσπαθούμε να θεραπεύσουμε μια ασθένεια με βότανα; Ξεχνάμε ότι οι ΑΠΕ είναι κι αυτές μια τεχνολογική επιλογή. Δεν είμαστε τεχνοφοβικοί, απλώς επιλέγουμε ασφαλέστερες τεχνολογίες και απορρίπτουμε τις επικίνδυνες. Ευτυχώς οι**

τεχνολογίες των ΑΠΕ είναι απολύτως επαρκείς ως λύση, είναι ώριμες, φθνές, καθαρές και βασίζονται και σε ανεξάντλητους φυσικούς πόρους.

— **Πιστεύετε ότι η τεχνολογία fusion μπορεί να αλλάξει τη συζήτηση;**

Η σύντηξη είναι το όνειρο πολλών εδώ και δεκαετίες. Προς το παρόν, σε επίπεδο ωριμότητας της τεχνολογίας αποτελεί επιστημονική φαντασία, παρά τα δισεκατομμύρια που ξοδεύτηκαν. Κάτι σαν το τεσσεράκτιο στο σύμπαν της Marvel. Σχεδόν όλοι συμφωνούν ότι δεν πρόκειται να μας απασχολήσει ρεαλιστικά μέχρι το 2050.

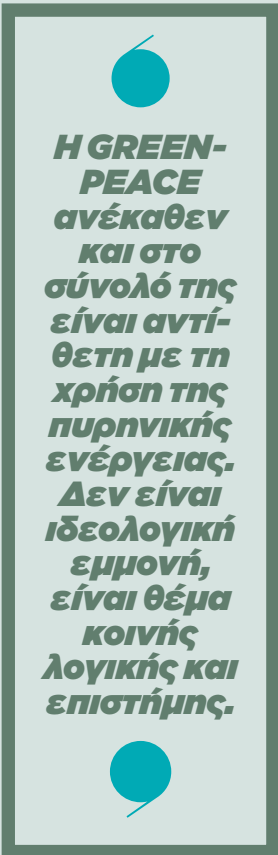
— **Η περίπτωση του Patrick Moore που έγραψε το βιβλίο «Confessions of a Greenpeace Dropout» (με εντυπωσίασε!) δείχνει ότι υπάρχουν «φιλοπυρηνικοί» στο εσωτερικό αυτής της ιστορικής οργάνωσης ή υπάρχει ομοφωνία εναντίον της πυρηνικής ενέργειας; Το αναφέρω επειδή έχουν αναδυθεί περιβαλλοντικές οργανώσεις και δεξαμενές σκέψης που την ευνοούν: π.χ. η Environmental Progress...**

Να το ξεκαθαρίσουμε. Η Greenpeace ανέκαθεν και στο σύνολό της είναι αντίθετη με τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας για τους λόγους που προανέφερα. Και δεν είναι ιδεολογική εμμονή, είναι θέμα κοινής λογικής και επιστήμης. Δικαίωμα του καθενός είναι να ιδρύει δεξαμενές σκέψης που υποστηρίζουν ό,τι μπορεί κανείς να φανταστεί. Ο Patrick Moore πέρασε ένα φεγγάρι από την Greenpeace, πριν από 4 και πλέον δεκαετίες, και τάχθηκε υπέρ της πυρηνικής ενέργειας αφότου εκδιώχθηκε από την οργάνωση. Έκτοτε δηλώνει ειδικός περιβαλλοντολόγος, ενώ έχει δουλέψει για μια σειρά από ρυπαίνουσες βιομηχανίες, όπως η πυρηνική, η χημική, αυτή των ορυκτών καυσίμων και της υλοτομίας. Η στάση του τα τελευταία χρόνια έδειξε ότι πιο πολύ νοιάζεται για την επικράτηση της ιδεολογίας MAGA παρά για το περιβάλλον. Έχει αποκαλέσει την παγκόσμια υπερθέρμανση ως τη μεγαλύτερη απάτη στην ιστορία, αρνείται ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί απειλή και έχει μιλήσει με σκληρά λόγια για το σύγχρονο περιβαλλοντικό κίνημα. Σας θυμίζει κάτι αυτό; Τις ίδιες λέξεις χρησιμοποιεί και ο Ντόναλντ Τραμπ.

— **Είστε εξίσου αντίθετος και στην πυρηνική ιατρική;**

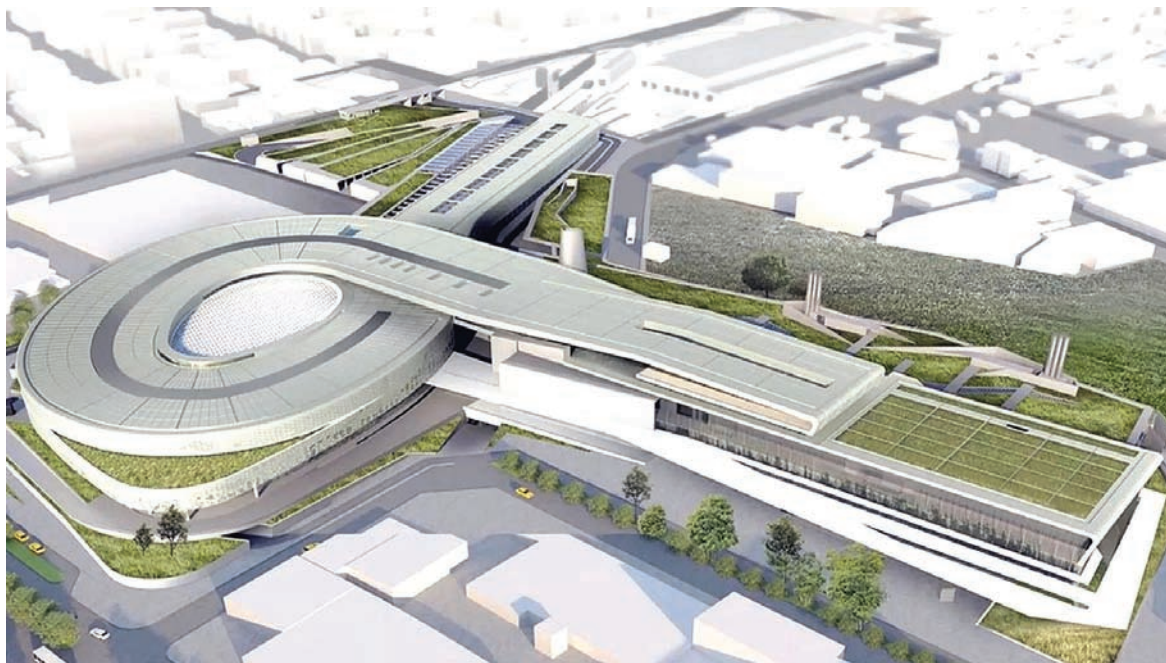
Όχι, γιατί συγκρίνουμε μια επικίνδυνη τεχνολογία (πυρηνικά εργοστάσια για τα οποία υπάρχουν ασφαλέστερες εναλλακτικές λύσεις) με μία ως τώρα αναντικατάστατη ιατρική πρακτική, με σαφή οφέλη για τις διαγνώσεις και τις θεραπείες στις οποίες χρησιμοποιείται. Τέτοια οφέλη ούτε υπάρχουν ούτε θα προκύψουν στον χώρο της παραγωγής ενέργειας από πυρηνικά.

— **Προπάντων, υπάρχουν γεωπολιτικά διακυβεύματα που σχετίζονται με το ποια μορφή ενέργειας θα επικρατήσει. Πώς συνδέεται, κατά τη γνώμη σας, η καθεμία (ηλιακή, αιολική, άνθρακας, αέριο, πυρηνική) με τις διεθνείς σχέσεις; Θα μπορούσε η διαχείριση του ενεργειακού προβλήματος σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο να μειώσει τις συγκρούσεις;** Ο πρόσφατος πόλεμος στον Κόλπο μάς έδειξε για ακόμη μια φορά ότι οι συμβατικές μορφές ενέργειας πυροδοτούν γεωπολιτικές κρίσεις. Στην αντίπερα όχθη βρίσκεται ο ήλιος και ο άνεμος, που παράγουν χωρίς να απαιτούνται εισαγωγές ορυκτών ή πυρηνικών καυσίμων. Έτσι εκλείπει κάθε γεωπολιτικός εκβιασμός. Μην ξεχνάμε επίσης τη σχέση της «ειρηνικής» πυρηνικής ενέργειας με την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων. Φαντάζεστε ποτέ ο Τραμπ να ξεκινούσε έναν πόλεμο γιατί μια χώρα θέλει να αναπτύξει αιολικά ή φωτοβολταϊκά; Ούτε αυτός δεν θα το τολμούσε. Από την άλλη, θα μου πείτε, Τραμπ είναι αυτός... **A**

Το μεγάλο ταξίδι προς τον Ελαιώνα και το στοίχημα της επόμενης μέρας

Του ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΤΖΙΚΟΥ

Είναι πρωί στον Κηφισό. Βαλίτσες στο πεζοδρόμιο, οδηγοί που φωνάζουν προορισμούς, επιβάτες που κοιτάνε το ρολόι. Κάποιος ψάχνει το λεωφορείο για Πάτρα, άλλος για Θεσσαλονίκη. Στα εκδοτήρια, η ουρά προχωρά αργά. Στις αποβάθρες, τα λεωφορεία μπαίνουν και βγαίνουν σχεδόν αδιάκοπα. Είναι μια εικόνα που επαναλαμβάνεται καθημερινά εδώ και δεκαετίες. Και είναι η ίδια εικόνα που, εδώ και περισσότερα από είκοσι χρόνια, συνοδεύεται από μια σταθερή υπόσχεση: ότι ο σταθμός αυτός θα μεταφερθεί.

Η ιστορία της μεταφοράς των ΚΤΕΛ από τον Κηφισό και τη Λιοσίων στον Ελαιώνα ξεκινά στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Το 2001 διατυπώνεται οργανωμένα η ανάγκη δημιουργίας ενός νέου, ενιαίου σταθμού υπεραστικών λεωφορείων, ώστε οι δύο σημερινό σταθμοί να απομακρυνθούν από τον πεισμένο αστικό ιστό και να μεταφερθούν σε έναν σύγχρονο συγκοινωνιακό κόμβο. Το πρώτο ουσιαστικό βήμα γίνεται το 2005, όταν εκδίδεται το προεδρικό διάταγμα που χωροθετεί τον νέο Κεντρικό Σταθμό Υπεραστικών Λεωφορείων στον Ελαιώνα. Τότε δημιουργείται η αίσθηση ότι το έργο έχει αποκτήσει θεσμική βάση και μπορεί πλέον να προχωρήσει. Όμως, δεν προχωρά. Για αρκετά χρόνια, το σχέδιο μένει ουσιαστικά στάσιμο. Παραμένει στον σχεδιασμό, χωρίς σαφή χρηματοδότηση, χωρίς ορατό χρονοδιάγραμμα και χωρίς τα επόμενα βήματα που θα το μετέτρεπαν από πρόβλεψη σε κατασκευή. Το θέμα επιστρέφει κατά καιρούς στη δημόσια συζήτηση, αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

Μια πρώτη ουσιαστική προσπάθεια επανεκκίνησης καταγράφεται γύρω στο 2013 και το 2014, όταν επανέρχεται η συζήτηση για την προώθηση του έργου, επικαιροποιούνται δεδομένα και γίνονται αναφορές σε πιθανή δημοπράτηση. Και πάλι βέβαια, η υπόθεση δεν φτάνει στην εκτέλεση. Το 2016 έρχεται μια πιο απτή εξέλιξη, καθώς υπογράφεται συμφωνία για την εκπόνηση προμελετών. Το έργο ξαναμπαίνει σε τροχιά ωρίμανσης και αρχίζει να αποκτά πιο συγκεκριμένη τεχνική μορφή. Η μεταφορά των ΚΤΕΛ παύει να παρουσιάζεται ως μια γενική ιδέα και επανέρχεται ως σχέδιο με πραγματικά χαρακτηριστικά.

Ένα ακόμη σημαντικό στάδιο ακολουθεί το 2020, όταν η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων τίθεται σε δημόσια διαβούλευση. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση θεωρείται κρίσιμο βήμα, γιατί χωρίς αυτή δεν μπορεί να ανοίξει ο δρόμος για το επόμενο στάδιο. Εκείνη την περίοδο το έργο επανέρχεται και πάλι ως ώριμο προς υλοποίηση ή έστω πιο ώριμο από κάθε προηγούμενη φάση. Από το 2022 και μετά, η κινητικότητα αυξάνεται αισθητά. Ο νέος σταθμός στον Ελαιώνα συνδέεται πλέον και με τον ευρύτερο σχε-

διασμό της περιοχής του Βοτανικού και της Διπλής Ανάπλασης, άρα δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως έργο μεταφορών, αλλά ως κομμάτι μιας συνολικής αναδιάταξης της περιοχής. Παράλληλα, το μοντέλο υλοποίησης περιγράφεται με όρους ΣΔΙΤ ή παραχώρησης, καθώς η αναζήτηση χρηματοδοτικού και διοικητικού σχήματος παραμένει κομβική για την πορεία του έργου.

Στο σχήμα αυτό εμφανίζεται και η ΚΣΥΛ Ελαιώνα Α.Ε., μέσω της οποίας τα ίδια τα ΚΤΕΛ συμμετέχουν στη διαδικασία. Αυτό δίνει στο πρότζεκτ μια πιο σύνθετη επιχειρησιακή διάσταση, καθώς δεν μιλάμε απλώς για μία δημόσια υποδομή, αλλά για ένα έργο που απαιτεί συντονισμό κράτους, συγκοινωνιακών φορέων, αδειοδοτήσεων και επενδυτικού σχεδιασμού.

Ο σχεδιασμός που διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια είναι σαφώς πιο φιλόδοξος από την αρχική ιδέα των αρχών του 2000. Ο νέος σταθμός δεν προβλέπεται απλώς ως χώρος αναχωρήσεων και αφίξεων. Σχεδιάζεται ως ένας νέος συγκοινωνιακός κόμβος μεγάλης κλίμακας, με εμπορικές και υποστηρικτικές χρήσεις, χώρους εξυπηρέτησης επιβατών, ξενοδοχειακή μονάδα, ακόμη και με λογική ελεγχόμενης πρόσβασης προς τις αποβάθρες, που σε ορισμένα σημεία παραπέμπει σε υποδομή τύπου αεροδρομίου.

Παράλληλα, τα βασικά μεγέθη του έργου δείχνουν γιατί θεωρείται τόσο σημαντικό. Ο νέος Κεντρικός Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων προβλέπεται να εξυπηρετεί πάνω από 40.000 επιβάτες ημερησίως, δηλαδή περίπου 15 εκατομμύρια επιβάτες τον χρόνο. Θα αντικαταστήσει πλήρως τις σημερινές εγκαταστάσεις σε Κηφισό και Λιοσίων και θα λειτουργεί ως ενιαία πύλη για τις εθνικές και διεθνείς οδικές υπεραστικές μεταφορές.

Καθοριστικό στοιχείο του σχεδιασμού είναι η άμεση σύνδεση με τον σταθμό Μετρό «Ελαιώνας» της Γραμμής 3. Στόχος είναι ο επιβάτης που φτάνει ή αναχωρεί με υπεραστικό λεωφορείο να μπορεί να συνδεθεί εύκολα με το κέντρο της Αθήνας, τον Πειραιά ή το αεροδρόμιο. Αυτή η διασύνδεση είναι και ένας από τους βασικούς λόγους που ο Ελαιώνας θεωρείται στρατηγικό σημείο για τη νέα χωροθέτηση.

Το έργο αποκτά ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, αν δει κανείς τα σημερινά δεδομένα. Σε μια τυπική περίοδο, οι υφιστάμενοι σταθμοί εξυπηρετούν περίπου 25.000 επιβάτες ημερησίως, ενώ στις περιόδους αιχμής, το καλοκαίρι και στις αργίες, ο αριθμός αυτός ανεβαίνει στις 35.000 έως 40.000. Στις διεθνείς γραμμές, που σήμερα είναι διάσπαρτες σε διαφορετικά σημεία της πόλης, ο όγκος μετακινήσεων είναι επίσης σημαντικός. Ο νέος σταθμός έρχεται να συγκεντρώσει αυτό το αποτύπωμα σε ένα ενιαίο σημείο.

Ταυτόχρονα, η μεταφορά των ΚΤΕΛ στον Ελαιώνα παρουσιάζεται και ως παρέμβαση με κυκλοφοριακό όφελος. Σύμφωνα με τις μελέτες που έχουν δημοσιοποιηθεί, η απομάκρυνση των υπεραστικών λεωφορείων από τον Κηφισό θα μπορούσε να μειώσει την επιβάρυνση στον άξονα έως και 15-20% τις ώρες αιχμής. Με άλλα λόγια, δεν πρόκειται μόνο για αναβάθμιση της εμπειρίας του επιβάτη, αλλά και για παρέμβαση με αστικό και κυκλοφοριακό αποτύπωμα.

Κι όμως, το έργο δεν έχει ακόμη ξεκινήσει. Κι αυτό είναι ίσως το πιο σταθερό στοιχείο σε όλο το χρονικό του. Κάθε λίγα χρόνια η υπόθεση επανέρχεται, με νέες μελέτες, περισσότερα στοιχεία, πιο καθαρή χωροθέτηση ή πιο συγκεκριμένο χρηματοδοτικό μοντέλο. Όμως η μετάβαση στο αποφασιστικό βήμα καθυστερεί. Το βασικό πρόβλημα αλλάζει μορφή, αλλά παραμένει ουσιαστικά το ίδιο: χρηματοδότηση, μοντέλο υλοποίησης, εγκρίσεις, συντονισμός των εμπλεκόμενων φορέων. Το έργο πλησιάζει στην εκκίνηση, αλλά κάπου «παγώνει», για να επιστρέψει ξανά μερικά χρόνια αργότερα.

Αυτό φαίνεται και στο σημερινό στάδιο. Παρότι η προετοιμασία του έργου έχει προχωρήσει, ανάδοχος δεν υπάρχει ακόμη. Ο διαγωνισμός αναμένεται να ξεκινήσει όταν ολοκληρωθούν οι τελευταίες απαραίτητες διαδικασίες, όπως η μελέτη σκοπιμότητας και οι σχετικές εγκρίσεις. Δηλαδή, το πρότζεκτ βρίσκεται πιο κοντά στην ολοκλήρωση, αλλά παραμένει ακόμη στη ζώνη ανάμεσα στον σχεδιασμό και στην κατασκευή.

Έτσι, η εικόνα στον Κηφισό εξακολουθεί να είναι η γνώριμη. Τα λεωφορεία συνεχίζουν να μπεινοβγαίνουν σχεδόν αδιάκοπα, οι αναχωρήσεις να διαδέχονται η μία την άλλη, οι επιβάτες να κουβαλούν βαλίτσες, βιασύνη και προσμονή. Και πάνω από αυτή την καθημερινή σκηνή αιωρείται μια ιστορία που κρατά πάνω από δύο δεκαετίες: η ιστορία ενός σταθμού που όλοι περιμένουν να μεταφερθεί, αλλά που εξακολουθεί να μένει εκεί όπου τον ξέρουν όλοι – στον Κηφισό. **Α**

Ο νέος Κεντρικός Σταθμός Υπεραστικών Λεωφορείων προβλέπεται να εξυπηρετεί πάνω από 40.000 επιβάτες ημερησίως, δηλαδή περίπου 15 εκατομμύρια επιβάτες τον χρόνο

Τα προβλήματα της Αθήνας σε αριθμούς

Του ΑΔΑΜ ΜΑΡΚΑΚΗ

Η Αθήνα έχει 16.615 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Τρεις φορές περισσότερους από το Λονδίνο. Πέντε φορές από το Βερολίνο. Στα επίπεδα Σιγκαπούρης. Αυτή η πυκνότητα θα μπορούσε να είναι πλεονέκτημα. Κοντινές αποστάσεις, λιγότερη ανάγκη για αυτοκίνητο, ζωντανές γειτονιές, αποδοτικές υπηρεσίες. Αντ' αυτού, οι 638.000 κάτοικοι της πόλης έχουν στην κατοχή τους 517.000 αυτοκίνητα. Κάθε βράδυ, 414.000 από αυτά «κοιμούνται» στους δρόμους, καταλαμβάνοντας 5 εκατομμύρια τετραγωνικά μέτρα δημόσιου χώρου. Αυτό σημαίνει ότι δίνουμε στα παρκαρισμένα αυτοκίνητα το 60% του ελεύθερου δημόσιου χώρου. Στο Παρίσι, τη μόνη πιο πυκνοκατοικημένη από την Αθήνα πόλη στην Ευρώπη, κυκλοφορεί σχεδόν ο μισός αριθμός αυτοκινήτων. Ο δήμος σε ετήσια βάση

εισπράττει λιγότερα από 2 λεπτά ανά τετραγωνικό για τη στάθμευση, τη στιγμή που η αξία της ξεπερνάει συνολικά το €1 δισεκατομμύριο ετησίως.

Ο χώρος που δίνουμε στο αυτοκίνητο είναι χώρος που δεν δίνουμε σε τίποτα άλλο. Ενδεικτικά, στην Κυψέλη, κάθε κάτοικος διαθέτει 2 τετραγωνικά μέτρα πρασίνου, ενώ στις λεωφορειολωρίδες της πόλης, μόλις 10% της κυκλοφορίας είναι πράγματι λεωφορεία.

Η Αττική έχει χάσει το ένα τρίτο των δασών της την τελευταία δεκαετία, τα αποθέματα νερού επαρκούν για 3-4 χρόνια και μια έκθεση της Cushman & Wakefield ανέδειξε την Αθήνα ως την πιο ευάλωτη πόλη της Ευρώπης στη θερμότητα. Ο Ιούνιος του 2024 ήταν ο πιο ζεστός από το 1860. Τα δυτικά προάστια κατέγραψαν θερμοκρασίες 8°C υψηλότερες από τα βόρεια. Μέσα στα σπίτια μας, η θερμοκρασία κυμάνθηκε μεταξύ 28 και 34°C. Στα ευάλωτα νοικοκυριά, η μέγιστη έφτασε τους 37,6°C. Το 19% δεν έχει κλιματιστικό. Το 51% το χρησιμοποιεί περιορισμένα γιατί δεν αντέχει το κόστος. Κάθε χρόνο, 630 άνθρωποι πεθαίνουν στην Αθήνα λόγω θερμότητας. Τον χειμώνα, το μισό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης προέρχεται από τζακία – και πάλι λόγω κόστους θέρμανσης.

Αυτά τα σπίτια, που παγώνουν τον χειμώνα και ψήνονται το καλοκαίρι, είναι και ακριβά. Η Ελλάδα είναι πρώτη στην ΕΕ σε ανησυχία για τη στέγαση. Εοδεύουμε 36% του εισοδήματός μας για τα σπίτια μας, ποσοστό σχεδόν διπλάσιο του ευρωπαϊκού μέσου όρου, σε μια αγορά όπου λείπουν 180.000 σπίτια, 60.000 ακίνητα ανήκουν σε κατόχους Golden Visa, οι οποίοι στο 94% των περιπτώσεων δεν μετακόμισαν ποτέ στην πόλη, και τα Airbnb απορρόφησαν σχεδόν ολόκληρη την παραγωγή νέων κατοικιών της τελευταίας δεκαετίας. Όλα αυτά ενώ 117.000 κατοικίες στον Δήμο Αθηναίων μένουν κενές.

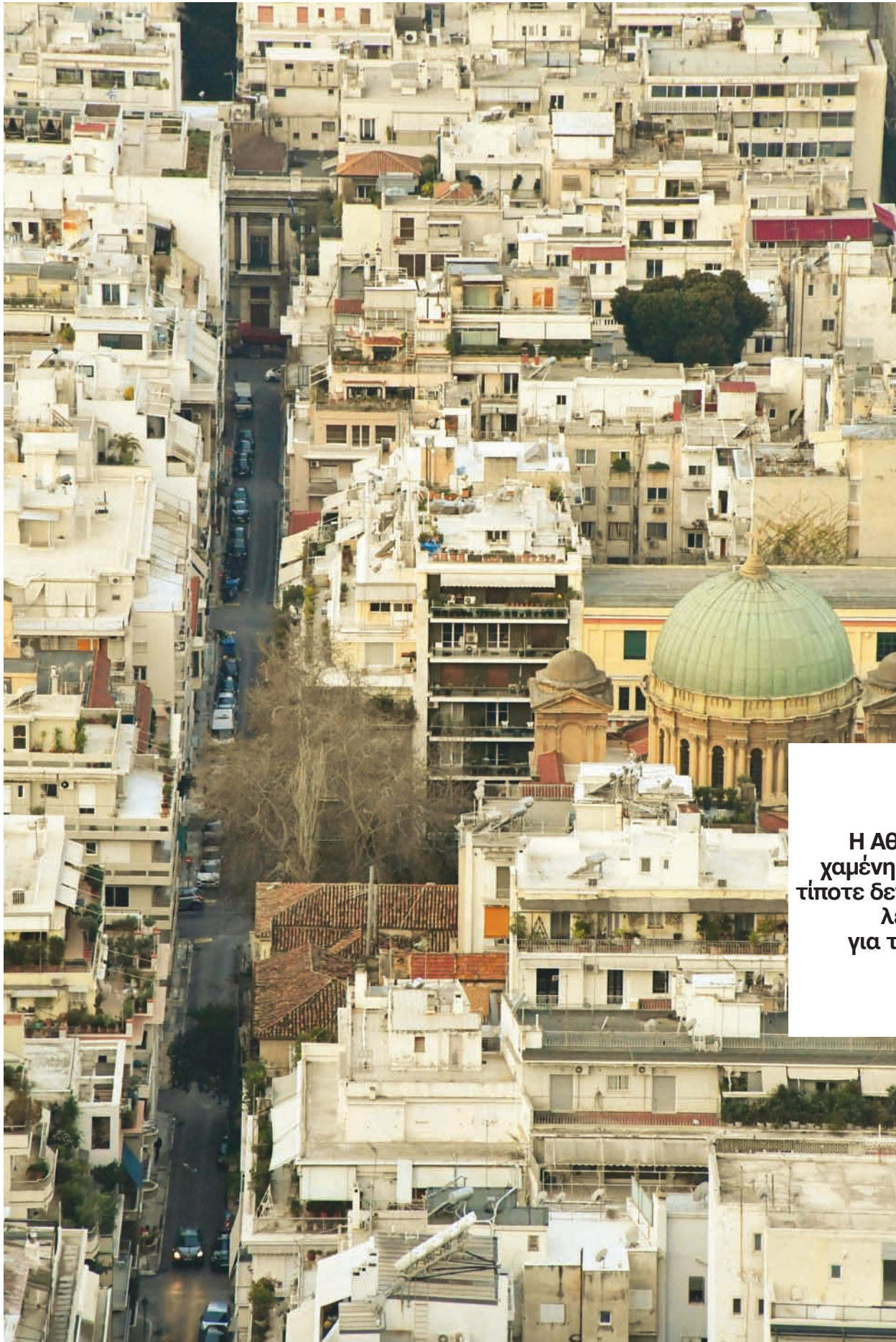
Καμία έκπληξη λοιπόν που δύο στους τρεις κατοίκους της πόλης δεν νιώθουν συνδεδεμένοι με τη γειτονιά τους. Δύσκολα νιώθεις πως ανήκεις κάπου όταν δεν ξέρεις πόσο θα αντέξεις να μείνεις και όταν τα υπόλοιπα διαμερίσματα της πολυκατοικίας σου είναι άδεια ή αλλάζουν διαρκώς ένοικο.

Όλα τα παραπάνω τα διαχειρίζεται ένας Δήμος με πραγματικό προϋπολογισμό 727 ευρώ ανά κάτοικο τον χρόνο και 447 εκατομμύρια ευρώ σε ανείσπρακτα (εκ των οποίων τα δύο τρίτα είναι απλήρωτα πρόστιμα), με περιορισμένες αρμοδιότητες, σε μια μητροπολιτική περιοχή με άλλους 34 δήμους.

Η Αθήνα λοιπόν είναι –δικαιώς– μια πόλη που αγαπάμε να μισούμε. Σύμφωνα με μια έρευνα της Κομισιόν το 2013, μόλις το 52% των κατοίκων της Αθήνας δήλωσαν ικανοποιημένοι με τη ζωή σ' αυτήν (το χαμηλότερο ποσοστό ανάμεσα σε 82 πόλεις). Αν και τα δεδομένα δεν είναι πρόσφατα, η επικαιροποίησή τους δύσκολα θα οδηγούσε σε πολύ διαφορετικά ευρήματα.

Όμως, η Αθήνα δεν είναι χαμένη υπόθεση. Η ιδέα ότι τίποτε δεν μπορεί να αλλάξει λειτουργεί ως άλλοθι για την απουσία δράσης: αν όλα είναι μάταια, κανείς δεν χρειάζεται να προσπαθήσει. Υπάρχουν πολλά που μπορούμε να κάνουμε για να τη βελτιώσουμε. Δεν χρειάζεται να συμφωνούμε σε όλα, ούτε να επανεφεύρουμε τον τροχό. Δεν λείπουν πάντα οι νόμοι, τα χρήματα ή τα σχέδια. Όμως λείπει η συνέπεια στην εφαρμογή, η στρατηγική, μια κοινή γλώσσα και ένας τρόπος να ξεχωρίζουμε την πρόοδο από τον θόρυβο. **■**

** Ο Αδάμ Μαρκάκης γράφει το newsletter «Take Back the City». Έχει ιδρύσει και διευθύνει την AstyLab, ένα δίκτυο που συνδέει και ενδυναμώνει ανθρώπους και οργανισμούς που δουλεύουν για να κάνουν τις πόλεις καλύτερες. Είναι Founding Partner στην Idea Machines, έναν venture builder για εταιρείες με αντίκτυπο. Πριν από αυτά, έκανε εκατοντάδες ανθρώπους να αφήσουν το αυτοκίνητο για το ποδήλατο μέσω της Kineo. Ζει και μεγαλώνει δύο μικρά παιδιά στην Αθήνα.*

Η Αθήνα, όμως, δεν είναι χαμένη υπόθεση. Η ιδέα ότι τίποτε δεν μπορεί να αλλάξει λειτουργεί ως άλλοθι για την απουσία δράσης.

© KARTHIK B. K./UNSPLASH

Νοκτούρνο για έναν παπαγάλο

Του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΤΣΟΥΚΑ

Εμφανίστηκε στο ύψος των ματιών, κυριολεκτικά από το πουθενά, σαν από άλλη διάσταση, μια ιπτάμενη πινελιά από έντονο πράσινο, σχεδόν φωσφορίζε, που διέψευδε κατηγορηματικά το μουντό μαρτιάτικο απόγευμα. Στάθηκε ακίνητος, με τα ψώνια από το σούπερ μάρκετ στο ένα χέρι και το take away απ' τη γειτονική ψισταριά στο άλλο, να παρακολουθώ με το βλέμμα τον αναπάντεχο φτερωτό επισκέπτη στην άνυδρη, τιμεντόφραχτη γειτονιά μου. Τι δουλειά είχε εδώ πέρα, που το πλησιέστερο δέντρο απείχε τετράγωνα;

Αυτή, αν κατάλαβα, ήταν και η δική του αγωνία. Φτεροκόπησε διαγώνια στον δρόμο προς το πλησιέστερο μπαλκόνι με πράσινο, επιχειρώντας να προσγειωθεί στην τέντα του. Όμως –φευ!– η κλίση της τέντας δεν του το επέτρεψε ή ίσως

Στάθηκε ακίνητος, να παρακολουθώ με το βλέμμα τον αναπάντεχο φτερωτό επισκέπτη στην άνυδρη, τιμεντόφραχτη γειτονιά μου. Τι δουλειά είχε εδώ πέρα, που το πλησιέστερο δέντρο απείχε τετράγωνα;

τα μικρά του νύχια δεν μπόρεσαν να αγκιστρωθούν στο υλικό της. Μία ακόμα σπασμωδική απόπειρα σε διπλανό μπαλκόνι είχε το ίδιο αποτέλεσμα.

Το γωνιακό καφενείο είχε κάποιες γλάστρες με φυτά στην είσοδό του κι εκεί κατευθύνθηκε τώρα ο μικρός παπαγάλος, ποντάροντας, εικάζω, στη φιλοξενία τους. Φαντάστηκα το σκουροπράσινο φύλλωμά τους να σηματοδοτεί για εκείνον κάτι σαν τη στεριά για τον ναυαγό, ένα απάγκιο, κρυψώνα, ασφάλεια. Απ' το σημείο όμως που στεκόμουν δεν είχα οπτική επαφή με το πεδίο προσγειώσής του κι έτσι ξεκίνησα να βαδίζω προς τα κει. Με το χρώμα του μια τόσο λαμπερή, σχεδόν σκανδαλώδη απόκλιση απ' όλα όσα τον περιτριγύριζαν, δεν στάθηκε δύσκολο να τον εντοπίσω. Ούτε αυτή τη φορά είχε καταφέρει να προσγειωθεί σε κάποιο φυτό, άγνωστο τι τον είχε αποθαρρύνει, παρά στεκόταν ακίνητος, ίσως και κουρασμένος, ακριβώς στη μέση του πεζοδρομίου. Ελάχιστο χρόνο είχα να παραξενευτώ γι' αυτή του την επιλογή, για την παντελή του άγνοια κινδύνου.

Δυο μεγαλόσωμοι άντρες πρόβαλαν συζητώντας στην είσοδο του καφενείου και στράφηκαν προς την κατεύθυνση του πουλιού. Ένα, δύο, στο τρίτο βήμα η μπότα του ενός κατέβηκε με δύναμη επάνω στο μικρό κορμί. Έσυρα μια φωνή, μισή οργή και μισή απελπισία. Ο άντρας συνέχιζε τον δρόμο του χωρίς να έχει αντιληφθεί το παραμικρό. Μόνο όταν βάλθηκα να του φωνάζω: «Μα τι κάνεις; Δεν βλέπεις πού πας; Πού πατάς;» στράφηκε προς τα πίσω, με απορία κι ενόχληση, και με ρώτησε κάτι σε μια ξένη, τραχιά γλώσσα.

Ο αγγελιοφόρος από την άλλη διάσταση κειτόταν τώρα στο πλάι, χωρίς καμία ένδειξη ζωής, δείχνοντας ακόμα πιο μικροσκοπικός. Δεν είχε συνθλιβεί, δεν υπήρχε αίμα, δεν φαινόταν καν τσαλαπατημένος. Μόνο ξαπλωμένος στο πλάι. Μια ηλικιωμένη γυναίκα βγήκε από το καφενείο και ήμουν ξαφνικά παράλογα ευγνώμων για την παρουσία της. Αυτή θα καταλάβαινε. Ήρθε κι έσκυψε μαζί μου πάνω από το ασάλευτο πουλί. «Πάει», επιβεβαίωσε, δείχνοντάς μου ταυτόχρονα έναν μικρό μεταλλικό κρίκο γύρω από το πόδι του. «Από κάπου έφυγε τούτο δω». Ώστε δραπετής, μάλλον, παρά αγγελιοφόρος. Αυτό εξηγούσε πολλά. Και μου έδωσε λαβή για τη σκέψη ότι ένας ακαριαίος θάνατος ήταν μάλλον προτιμότερος από τα νύχια κάποιου κεραμιδόγατου. Αυτό, όμως, αργότερα. Για αρκετές ώρες, η ταραχή μου για το αναίτιο αυτού του θανάτου κάτω από την τυφλή μπότα ενός περαστικού συμπάρεσυρε κάθε λογική. Στον νου μου είχε σκαλώσει η διαπίστωση του Μπόρχες: «έρχεται κάποια στιγμή που όλοι αισθανόμαστε πως η μοίρα είναι αδέξια και πανίσχυρη, αθώα και απάνθρωπη».

Πάλεψα για ώρες να σταθώ απέναντι σ' αυτή την παραδοχή, που η πραγματικότητα είχε τόσο γλαφυρά εικονογραφήσει. Οι σκέψεις μου πετάριζαν ανάμεσα στις δικές μου προσωπικές απώλειες, συντελεσμένες κι επερχόμενες, και στην πλανητική καταιγίδα που έχει ξεσπάσει και όλο και απλώνεται. Ψάχνοντας συνάμα μέσα σ' όλο αυτό για ένα απάγκιο, κάτι για να με ενισχύσει. Ώσπου αναπάντεχα, στο κλείσιμο της βραδιάς, προσγειώθηκα σ' ένα μικρό διήγημα που, ξεκάθαρα, μου έκλεινε φιλικά το μάτι, λέγοντας «Δεν τελειώνει εδώ». Ο τίτλος του «Νυχτιδιά σε πράσινο» («Nocturne in Green»), της Μπεθ Σέρμαν, και περιγράφει έναν ασύδοτο έρωτα για το πράσινο χρώμα σε κάθε του απόχρωση, όπου η αφηγήτρια αφήνει το σπίτι, τη σχέση και τις σπουδές της προς χάρη αυτής της εμμονής, έστω κι αν αναγνωρίζει τον παραλογισμό της, κι επίσης ότι δεν μπορεί να διαρκέσει επ' άπειρον.

«Την ημέρα που ερωτεύεσαι το πράσινο κάθεσαι στη βιβλιοθήκη κοιτώντας το χιόνι – βρόμικο, λερωμένο με καρβουνόσκονη και κάτουρα, λεκιασμένο με χώμα. Κοιτάς επίμονα μέχρι που ανοίγεις το φερμουάρ της γης και βλέπεις σμαραγδένιο γρασίδι με πινελιές από μοσομπίζελο. Φύλλα χλόης το ένα πάνω στ' άλλο, ένας ιμπρεσιονιστικός πίνακας (...) Φεύγεις από το διαμέρισμά σου, μυρίζεις φρεσκοκουρεμένο γρασίδι, αγριολούλουδα στον άνεμο. Το φανάρι στη διασταύρωση γίνεται πράσινο. Go».

Ένα συγκινητικό διήγημα για έναν δραπετή παπαγάλο, τη βίαιη μοίρα και την αναζήτηση νοήματος στο τυχαίο. ▣

Μεγάλος
χορηγός

#μετηλυρικη

Με τις όπερες
που συγκλονίζουν.
Με τις χορογραφίες
που ενθουσιάζουν.
Με την καλλιτεχνική
εκπαίδευση, την έρευνα
και τον πειραματισμό.
Η ΔΕΗ, για μια ακόμα χρονιά,
είναι μεγάλος χορηγός της
Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

Για να είμαστε όλ@
ένα #μετονπολιτισμο

PichiAvo

«An Offering to Athens»

Η ΝΕΑ ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΗ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΟΥ ΨΥΡΡΗ

Το διεθνές καλλιτεχνικό δίδυμο από τη Βαλένθια μετατρέπει έναν τοίχο στου Ψυρρή σε σύγχρονο μύθο, εμπνευσμένο από την κλασική Αθήνα

Της ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΚΑΜΠΟΣΟΥ

Η Αθήνα δεν χρειάζεται πολλές συστάσεις. Είναι από τις πόλεις που κουβαλούν τόσο έντονα το παρελθόν τους, που γίνεται αναπόφευκτα μέρος του παρόντος. Και ίσως γι' αυτό εξακολουθεί να εμπνέει, όχι μόνο μέσα από τα μνημεία της, αλλά και μέσα από το πώς αυτά επανερμηνεύονται σήμερα μέσα στον αστικό ιστό. Ένα νέο μεγάλης κλίμακας mural έρχεται να προστεθεί σ' αυτή τη σύγχρονη αφήγηση της πόλης, και πιο συγκεκριμένα στη γειτονιά του Ψυρρή, από το ισπανικό δίδυμο **PichiAvo**, με τίτλο **«An Offering to Athens»**, ένα έργο που, όπως λέει και το όνομά του, λειτουργεί ως μια συμβολική προσφορά προς την πόλη.

Οι PichiAvo δεν είναι καινούργιοι στη street art σκηνή. Γνωρίστηκαν μέσα από τη σκηνή του graffiti της Βαλένθια και το 2007 αποφάσισαν να αναπτύξουν μια κοινή καλλιτεχνική γλώσσα που κινείται ανάμεσα στον δρόμο και το στούντιο, συνδυάζοντας το graffiti με στοιχεία από την κλασική τέχνη. *«Είμαστε από την Ισπανία, μια μεσογειακή χώρα, οπότε η ρωμαϊκή και η ελληνική ιστορία αποτελούν κομμάτι της κουλτούρας μας. Ως καλλιτέχνες, πάντα επιδιώκουμε να έχουμε τη δική μας, ξεχωριστή ταυτότητα, έτσι αποφασίσαμε να παντρέψουμε τις αρχές μας στον κόσμο του graffiti με ένα μέρος της κουλτούρας μας»*, μας εξηγούν, τονίζοντας πως η αρχαιοελληνική μυθολογία και η γλυπτική λειτουργούν γι' αυτούς ως εργαλεία αφήγησης: *«Μέσα από τη μυθολογία και τα κλασικά γλυπτά μάθαμε να λέμε ιστορίες από τα παλιά, από τις οποίες και σήμερα, όμως, μπορείς να μάθεις πολλά»*.

Με ύψος πάνω από 15 μέτρα, στο επίκεντρο του έργου βρίσκεται η θεά Αθηνά και ο μύθος της ελιάς. Ο Ποσειδώνας χτύπησε τον βράχο της Ακρόπολης με την τρίαινα φέρνοντας νερό (πηγή), ενώ η Αθηνά χάρισε στην πόλη την πρώτη ελιά, ένα δέντρο που παρείχε τροφή, λάδι και ξυλεία. Οι θεοί έκριναν το δώρο της Αθηνάς ως πιο χρήσιμο, χαρίζοντας στην πόλη το όνομά της. *«Είναι ένας από τους μύθους που αγαπάμε πολύ, καθώς με την προσφορά που έδωσε η Αθηνά στους ανθρώπους της πόλης, αντιλαμβάνεται γιατί η θεά αυτή ήταν κάτι παραπάνω από πολεμήστρια, ήταν η θεά της σοφίας. Ίσως ο μύθος είναι και μια καλή υπενθύμιση για τους Αθηναίους ότι η πόλη τους αποτελεί ένα σημείο εκκίνησης για μελλοντικές σοφές αποφάσεις»*.

Το mural στην Αθήνα είναι από τα πιο ιδιαίτερα έργα των PichiAvo, κυρίως λόγω της πρόθεσης πίσω απ' αυτό. Τοποθετημένο στον Ψυρρή, εντάσσεται σε μια γειτονιά που έχει ξεχωριστή σχέση με τη street κουλτούρα και τη σύγχρονη αστική δημιουργία, και αναμένεται να αποτελέσει ένα νέο οπτικό σημείο αναφοράς, όχι μόνο για τους επισκέπτες αλλά και για τους ίδιους τους κατοίκους της πόλης.

«Συνήθως, δουλεύουμε για εταιρείες ή για φεστιβάλ σε αυτή την περίπτωση, όμως, αποφασίσαμε να ανταποδώσουμε στην Αθήνα αυτό που η ίδια μας προσφέρει πολιτισμικά. Θέλουμε οι κάτοικοι της πόλης που θα βλέπουν τον τοίχο, μαθαίνοντας ότι είμαστε από την Ισπανία, να νιώσουν περήφανοι για τον πολιτισμό τους, που εμπνέει άλλους λαούς. Μερικές φορές ξεχνάμε από πού προερχόμαστε και ποιο είναι το υπόβαθρό μας, οπότε ας αποτελέσει αυτό το έργο ένα σημείο που θα υπενθυμίζει στους σύγχρονους Έλληνες ότι προσφέρουν διεθνώς έμπνευση για τέχνη και δημιουργία».

Το mural των PichiAvo «An Offering to Athens» θα το βρεις στην οδό Παλλάδος 28-30. **A**

Αγαπώ πολύ την ATHENS VOICE, τον Νένε, όλη αυτή την παρέα, που δουλεύει πάντα από την καλή πλευρά της δημοσιογραφίας.

Η παιδική μου ηλικία ήταν σαν όνειρο, γεμάτη υγεία, αγάπη και χαρά, γεμάτη εμπειρίες και δασκάλους που με σημάδεψαν, όπως η δασκάλα μου, η κυρία Λουίζα Μπάσδελη. Η οικογένειά μου με δίδαξε ήθος και δικριτικότητα.

Πριν από τον πόλεμο, το 1920, στην Αγία Ζώνη στην Κυψέλη, συγκεκριμένα στην οδό Ανάφης, η γιαγιά μου είχε κτήμα με πηγάδι και εξοχικό. Η γιαγιά μου από τη μεριά της μητέρας μου ήταν ιταλικής καταγωγής – Ρόκα το επώνυμό της. Μια φίλη, η Νάσα Παταπίου, κάνοντας έρευνα για τα ονόματα, βρήκε πως η οικογένεια συνδεόταν με τους Ντε Λα Ρους, παλιό «τζάκι» της Κύπρου από την εποχή των

Σταυροφόρων. Η μητέρα μου όμως δεν μας τα έλεγε αυτά. «Για να μην πάρουν τα μυαλά σας αέρα», έλεγε. Να μη γίνουμε φαντασμένοι. Έτσι μεγαλώσαμε χωρίς έπαρση.

Όταν οι γονείς μου παντρεύτηκαν, πήγαν στο Κιάτο κοντά στα εργοστάσια, στη δουλειά του παππού. Εκεί μέναμε σ' ένα δίπατο αρχοντικό του Τσίλλερ, κι η ζωή ήταν όνειρο. Δεν ήξερα τι θα πει δυστυχία ή αρρώστια. Ζούσα σ' ένα σπίτι όπου όλοι ήταν νέοι, υγιείς, ωραίοι, αγαπημένοι. Εκεί, στον Κορινθιακό, σε μια έκταση έξι στρεμμάτων με εσπεριδοειδή, με τρεις υπηρέτριες με λευκές ποδιές, γλυκά του κουταλιού από τα φρούτα στο περιβόλι, γιορτές και τραπεζώματα στο μεγάλο σόι, η ευτυχία ήταν «μασίφ», κοβόταν με το μαχαίρι. Δεν υπήρχαν δράματα. Αργότερα κατάλαβα τον κόσμο.

Από παιδί, θυμάμαι, ήμουν σίγουρος για τον εαυτό μου και πιστευα στις δυνατότητές μου. Αν και ήμουν

κοντός, δεν είχα κόμπλεξ ούτε ανασφάλειες για το σώμα μου. Εμπιστευόμουν το ένστικτο του πατέρα μου, που έλεγε «θα ψηλώσει». Και όντως σιγά σιγά ψηλώσα. Έχω δύναμη μέσα μου, αλλά όχι για να επιβάλλομαι για να είμαι ευγενής, άφοβος, καλός. Η ζωή μου βασίζεται στην ακεραιότητα, στην προσπάθεια να μη βλάπτω κανέναν. Είμαι αυτάρκης και δεν χρειαζομαι την επίδειξη, νιώθω πλούσιος.

Την ανεξήγητη έννοια της «αύρας» (άουρα) που μου απέδωσαν τη συνδέω με τον πατέρα μου. Ήταν πρότυπο ήθους και ομορφιάς – ένα αριστούργημα. Είχε χιούμορ και αρχοντιά, σε σημείο κάποιου να λένε πως με τέτοια ομορφιά δεν μπορεί να ήταν Έλληνας, ίσως Γιουγκοσλάβος ή Ελληνοαιγύπτιος. Ο Πανιάρας, ο Συρόπουλος, ο Σπανός, όταν είχαν έρθει στο σπίτι μας και τον είδαν είπαν πως δεν είχαν δει ωραιότερο άντρα. Ήταν σχεδόν υπερφυσικό. Δεν ήταν μόνο η ομορφιά του, η καλοσύνη του. Ήταν πρότυπο άντρα εκείνης της εποχής. Θυμάμαι

τα χέρια του, τα νύχια του, την καθαριότητα του. Ήταν αρσενικό, αλλά χωρίς καμία επιτήδευση. Και μου έκανε πολύ καλό αυτό. Τον είχα δει γυμνό όταν ήμουν έξι χρονών. Ήταν καλοκαίρι και πλενόμασταν μετά τη θάλασσα. Κάποιος του είπε: «Είσαι γυμνός μπροστά στο παιδί!». Κι ο πατέρας μου απάντησε: «Πατή! Ό,τι είμαι εγώ είναι κι αυτός». Δεν υπήρχε ντροπή, δεν υπήρχε κόμπλεξ.

Με τον πατέρα μου δεν μπορούσες να τσακωθείς. Αλλά κι εγώ προσπαθούσα να είμαι καλός, να μη στενοχωρώ τους γονείς μου, να μη δημιουργώ προβλήματα. Ήμασταν καλά παιδιά ο αδελφός μου κι εγώ. Γενικά δεν κάναμε ανοησίες, κι άλλωστε το σπίτι δεν σήκωνε φασαρίες. Θυμάμαι μια φορά που πήραμε τους δίσκους της μητέρας μου, που τους είχε φέρει η γιαγιά μου από την Αμερική, και τους πετάξαμε απ' το μπαλκόνι στη

θάλασσα. Η μητέρα μου θύμωσε. Φοβήθηκα. «Τι κάνατε εκεί, βρε παλιόπαιδα!» έλεγε, και στον πατέρα μου: «Νίκο, δεν θα μαλώσεις τα παιδιά!». Αλλά ο πατέρας μου δεν μάλωσε! Ήμασταν τα «κούκλια» του.

Από τη δεκαετία του '50 είχαμε ήδη αυτοκίνητα στην οικογένεια. Ο πατέρας μου ήταν εξαιρετικός οδηγός, προσπάθησαν να μάθουν κι εμένα. Ένας δάσκαλος που είχα, ο Χρυσός, μου είπε: «Δεν το 'χεις. Σου εύχομαι να έχεις πάντα λεφτά για ταξί». Και είχε δίκιο.

Η ζωή μου ήταν γεμάτη από τέχνη, μουσική και δημιουργικότητα. Είχα ταλέντο στη μουσική, έφτανα τρεις οκτάβες πριν αλλάξουν οι ορμόνες μου. Κι από τα 15 μου ζωγράφιζα καλά. Προκλήθηκε, λοιπόν, ένας διαγωνισμός από τη χούντα με θέμα «Τα καλά που κάνει η 21η Απριλίου στην Ελλάδα».

Ο Άγγελος Παπαδημητρίου αφηγείται με τον μοναδικό του τρόπο τη ζωή του

Αφορμή η συμμετοχή του ως Ματίνα Σκούταρ στην παράσταση του Νίκου Καραθάνου «Τζένη Τζένη», μια αναμέτρηση με την κλασική ταινία της Φίνος Φιλμ, που ανεβαίνει στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, από 23/4

Επιμέλεια -Φωτογραφίες
ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΜΑΣΟΥΡΗ

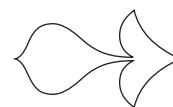
Τρέχω εγώ, χαζό παιδί τότε, παίρνω μια κόλλα χαρτί κανσόν, ζωγραφίζω ένα ωραίο χέρι που κρατούσε ένα ποτιστήρι. Από το ποτιστήρι έπεφταν σταγόνες και η κάθε σταγόνα γινόταν άνθος πάνω στον χάρτη της Ελλάδας. Στη Θεσσαλονίκη ένα τριαντάφυλλο, στην Πάτρα ένα άλλο λουλούδι... Και υπήρχε κι ένα σύμβολο με την 21η Απριλίου. Το πάω με καμάρι στον πατέρα μου. Το κοιτάζει και λέει: «Κοίτα το χέρι, κοίτα τα χρώματα...». Και ξαφνικά, όπως το κρατούσε, αρχίζει και το σκίζει κομμάτια. Μένω άναυδος, γιατί οι γονείς μου δεν είχαν καμία σχέση με τη βία, δεν σήκωναν τέτοια πράγματα. Μου λέει τότε ο πατέρας μου: «Μην ασχολείσαι μ' αυτούς. Εσύ είσαι γεννημένος για μεγάλα πράγματα. Τι δουλειά έχεις μ' αυτά; Μείνε μακριά». Το έλεγε όχι ως ειδικός, αλλά με το ένστικτο του πατέρα. Κι αυτό με σημάδεψε.

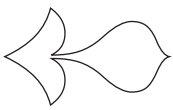
Όταν με τη σταφιδοπαραγωγική κρίση τα χάσαμε όλα, μαζί και το ονομαστό εργοστάσιο παραγωγής κορινθιακής σταφίδας, φύγαμε από το Κιάτο και μετακομίσαμε χωρίς μελοδραματισμούς σε ένα διαμέρισμα 90 τ.μ. στην οδό Σπετσών. Το άλμα από τα πλούτη στη φτώχεια ήταν τεράστιο, αλλά η οικογένεια Παπαδημητρίου το έκανε με αξιοπρέπεια. Ζήσαμε πολλά και ευτυχισμένα χρόνια μαζί. Με στήριζαν μέχρι την τελευταία στιγμή. Όλα για τον Άγγελο. Θυμάμαι, στα τελευταία του χρόνια ο πατέρας μου με αγκάλιαζε και μου έλεγε: «Παιδάκι μου, πώς έζησες έτσι; Πώς τα κατάφερες στη ζωή σου;».

Η Αθήνα, πριν καταστραφεί από την εξέλιξη, ήταν όμορφη. Ακόμα τη θυμάμαι όπως ήταν τότε – τους δρόμους, τα πάρκα, τις πλατείες, τη μουσική και τα τραγούδια. Στην πλατεία Ομονοίας υπήρχε μια φωτεινή επιγραφή με ένα παιδάκι που άνοιγε το στόμα του κι έπεφτε μέσα ένα χάπι. Φάνταζε στα μάτια μου σαν ένα μικρό καθημερινό θαύμα. Πηγαίναμε με τους γονείς μου στο Πεδίον του Αρεως. Θα ήμουν πέντε ή έξι ετών όταν τραγούδησα για πρώτη φορά στον Οικονομίδα. Ανάγκασα τη μητέρα μου να με πάει: «Θέλω να πάω να τραγουδήσω». Κι έκανα μια γύρα, λέγοντας το «μια γάτα μια φορά, κουνώντας την ουρά...»! Ήταν πολύ ωραία εμπειρία, μου έμεινε αξέχαστη.

Μεγάλωσα σε μια εποχή χωρίς τηλεόραση. Λαϊκό τραγούδι άκουσα πρώτη φορά στα δεκαπέντε. Στο σπίτι ακούγαμε Σοφία Βέμπο και όπερα. Είχαμε πικάπ με δίσκους 78 στροφών από την Αμερική – όπερες και ελληνικά τραγούδια, ακόμα και το «Νιάου νιάου, βρε γατούλα». Μεγάλους, βαρείς δίσκους, πριν έρθουν οι 33 και οι 45 στροφές. Η σκηνή και η μουσική έγιναν η ζωή μου. Τραγούδησα και ρεμπέτικα και όπερα, ακόμα και Μαρία Κάλλας, με τον δικό μου τρόπο, πάντα με θάρρος δημιουργικό και πρωτοτυπία. Άνοιγα το τραγούδι, το ξανάφτιαχνα. Η φωνή μου και η έκφρασή μου με βοήθησαν να δημιουργήσω κάτι μοναδικό και να ξεχωρίσω. Με ηχογραφούσαν στο σχολείο· έγραφαν κριτικές για «τον μικρό Άγγελο Παπαδημητρίου, που μας κατέπληξε». Όταν «έπεσε» η φωνή μου στην εφηβεία, δεν το έβαλα κάτω. Είπα: θα τραγουδήσω μ' αυτό που έχω.

Οι θείες μου είχαν μεγαλώσει δίπλα στη σπουδαία Μαρία Κάλλας. Θυμάμαι τις ιστορίες που μου έλεγαν για εκείνη και για τα παιδικά της χρόνια. Στην Αθήνα εκείνης της εποχής άκουγες πολλές παρόμοιες ιστορίες, οι μνήμες από την κατοχή ήταν ακόμα ζωντανές. Όμως τη σχολίαζαν με κακία· μια καλή κουβέντα δεν είχαν πει ποτέ. «Ήταν κακό κορίτσι», έλεγαν. Όταν παντρεύτηκε ο Ωνάσης την Τζάκι, ρωτάω τη θεία Πέπη: «Δηλαδή άφησε τη Μαρία και πήρε την Τζάκι». Και μου λέει: «Άγγελέ μου, η Τζάκι είναι η Πρώτη Κυρία της Αμερικής. Η άλλη τι είναι; Μια τραγουδίστρια». Από αυτό το «μια τραγουδίστρια» κατάλαβα τι τραβούσε αυτό το κορίτσι στη ζωή του. Η σπουδαιότερη φωνή που ακούστηκε ποτέ στον κόσμο, κι όμως τη θεωρούσαν απλώς μια τραγουδίστρια!

Οι πλούσιες θείες μου δεν ήταν κακοί άνθρωποι. Αλλά να έχουν μεγαλώσει δίπλα στη Μαρία Κάλλας και να μη βλέπουν το θαύμα; Να μην παίρνουν χαμπάρι τι φαινόμενο είχαν μπροστά τους; Δεν γνώριζαν τη φήμη της, δεν την άκουσαν ποτέ να τραγουδάει. Παράλληλα, καταλάβαινα και τις δυσκολίες: Πολλές φορές το καλό που κάνεις δεν αναγνωρίζεται ούτε ανταμείβεται. Καλά λένε πως κανείς δεν γίνεται προφήτης στον τόπο του. Αλλά αυτές οι αναμνήσεις με δίδαξαν να εκτιμώ τις μικρές χαρές και τα καλά παραδείγματα γύρω μου. Σημασία έχει, κι όταν ακόμα κάποιος σου κάνει κακό, εσύ να κάνεις μια καλή πράξη ή να πεις μια καλή κουβέντα ως αντίπραξη. Αυτό έχει αξία.

Τα πρώτα βήματα στην τέχνη

Από τον Γιάννη Μαυροΐδη δέχτηκα επιρροές αλλά και την ώθηση να προχωρήσω. Ήταν αρχοντική παρέα. Αγαπούσε τη δουλειά μου. Ήμουν κάθε απόγευμα, ατελείωτες ώρες στο Κολωνάκι, στην Πλατεία Προσκόπων και συχνά στο σπίτι του. Εκεί μαζευόμασταν – η γυναίκα του, η κόρη του... μια μικρή αυλή φιλίας. Έκανε πορτρέτα, σχεδόν αποκλειστικά γυναικών. Άντρες ζωγράφιζε ελάχιστα. Κάποτε έκανε και το δικό μου. Το δούλεψε και το ξαναδούλεψε. Κι ύστερα το πέταξε. Μου έλεγε «Είσαι σοφός άνθρωπος» και μετά: «Με κατέστρεψες. Θα πεθάνω γιατί δεν έκανα αυτό που έκανες εσύ. Πώς βρήκες το θάρρος να κάνεις αυτά τα πράγματα; Εγώ ήθελα να τα κάνω μια ζωή και δεν το τόλμησα». Ο μεγάλος Μαυροΐδης! Μου μιλούσε στον ενικό, με οικειότητα. Κι εγώ δεν μπορούσα να τον πω «κύριο Μαυροΐδη» ούτε «κύριο Γιάννη» ούτε τίποτα τυπικό. Δεν γινόταν. Φορούσα τα ρούχα του, δεν είχα αγοράσει ποτέ δικά μου. Μου έδινε τα πανάκριβα κοστούμια του. Ήταν πλούσιος, πράγματι. Όταν πήγαινα στο Παρίσι, μου έλεγε γελώντας: «Μη φοράς τέτοια ρούχα, θα νομίζουν πως είσαι εκατομμυριούχος». Θυμάμαι, μια μέρα στο ατελιέ του έσβησαν τα φώτα. Ανάψαμε κεριά για να φύγουμε να πάμε στο σπίτι του – τις περισσότερες φορές εκεί καταλήγαμε: μας περίμενε φαγητό, κόσμος, γυναίκες, ζωή. Μου έδωσε ένα κηροπήγιο με αναμμένο κεριά για να κατέβω τα σκαλιά. Το πήρα και αυθόρμητα έκανα μια κίνηση σαν να κρατούσα δαδί. «Πού το έμαθες αυτό;» μου λέει. «Εμείς ζήσαμε χωρίς φώτα. Ποτέ δεν κρατούσαμε έτσι το κεριά. Οι καινούργιοι, άμα τους δώσεις κεριά, το κρατούν σαν να είναι φακός». Η κίνηση είχε βγει από μόνη της. Τότε αναρωτήθηκα από πού, από ποια μνήμη;

Η Ελένη Βακαλό ήταν η μεγάλη μου τύχη. Κοντά της έμαθα να ξεχωρίζω την αληθινή τέχνη από την επιφανειακή. Αποφάσισα να πάω στη σχολή της μόλις τελείωσα το γυμνάσιο. Είχα τις αμφιβολίες μου, γιατί οι μαθητές της ήταν κυρίως κορίτσια και πλουσιόπαιδα. Μου έβαλε άσκηση να ζωγραφίσω μια πάπια κι επαίνεσε την καλλιτεχνική μου αντίληψη. Ήμουν συμμαθητής με τον Μπίλλυ Μπο, που ξεχώριζε από τότε για την απίστευτη ομορφιά του και την υπέροχη χαίτη του. Θυμάμαι να μου λέει γι' αυτόν η Βακαλό, που λάτρευε τα ζώα και θεωρούσε το άλογο το πιο όμορφο. «Κοίτα τον, Άγγελε, είναι σαν άλογο». Ήταν αυστηρή αλλά δίκαιη και μας έμαθε να αντιλαμβανόμαστε τα όρια και την ουσία της δημιουργίας.

Πήγα στρατό για τρία χρόνια, ενώ κανένας από τους φίλους μου δεν πήγε: κανένας καλλιτέχνης. Δήλωναν στραβοί, κουτσοί, γκέι... Εγώ αποφάσισα να πάω και άνοιξε η τύχη μου. Στη θητεία μου στη Σάμο γνώρισα την κερα-

μική και τον Ρίτσο. Ήταν μια κομβική στιγμή στη ζωή μου. Έκανα κεραμικά για έναν χρόνο με τον Κοντορούδα, έναν λαϊκό τεχνίτη, και τη γυναίκα του, τη Μαρία. Ο Ρίτσος ήταν στη Σάμο, κι όταν η γυναίκα του είδε τα πρώτα μου τασάκια, ήθελε να τα κρατήσει για το ιατρείο της. Ακόμα και η κόρη του –καταπληκτική ποιήτρια– μου παρήγγειλε και της έφτιαξα ένα που έγραφε «Και αυτό θα περάσει». Έφτιαχνα πράγματα για ανθρώπους που ήξερα, αλλά ποτέ με στόχο την αναγνώριση. Μετά τον στρατό γνώρισα τη κεραμίστρια Μαρίνα Χατζή και κατάλαβα ότι αυτό ήταν που έψαχνα. Από εκείνη πήρα υλικά, φούρνο, όλα όσα χρειάζονταν για να απογειωθώ. Ήμουν έτοιμος, γρήγορος, και τα γλυπτά μου έγιναν αντικείμενο θαυμασμού. Όλοι έλεγαν κάνε σίδερο, κάνε μέταλλο, αλλά εγώ τα έβγαζα από μέσα μου, γι' αυτό και η δουλειά μου έκανε αίσθηση.

Η τέχνη είναι αέριος, δεν είναι κάτι συγκεκριμένο, κάτι που μαθαίνεται απέξω. Βγαίνει από το μέσα σου. Έχω αυτή τη βαθιά πεποίθηση κι αυτήν ακολούθησα, χωρίς στρατηγική καριέρας ή επιδίωξη προβολής. Ότι έκανα το έβγαλα από μέσα μου. Και είχα τεράστια αποθέματα. Πιστεύω στη μετεμψύχωση, το λέω και γελάω. Μερικές φορές σκέφτομαι: μήπως όλα έρχονται από πριν; Είχα μέσα μου ένα κοίτασμα τέχνης. Και μου βγήκε όλο. Ήξερα ότι δεν ήθελα να γίνω «κάτι», με την έννοια της καριέρας. Δεν θα μπορούσα ποτέ να βγάλω την ψυχή μου έξω από μέσα για να την πουλήσω. Δεν το σκέφτηκα ποτέ. Δεν ήθελα να γίνω διάσημος ή να αποδείξω τίποτα: ήμουν σίγουρος για τον εαυτό μου και για την αξία μου. Αυτό μου έδωσε αυτοπεποίθηση και ηρεμία. Η επιτυχία ήρθε φυσικά και σταδιακά. Συνεργάστηκα με καταξιωμένους καλλιτέχνες, έκανα περιοδείες, συμμετείχα σε παραστάσεις και διακρίθηκα για τη δουλειά μου.

Ξιναρά, θέατρο και αναγνώριση

Στις Κάννες πήγα δύο φορές με τον Πάνο Κούτρα. Με το «Ξένια» έφυγα με το βραβείο Β' Ανδρικού Ρόλου. Στο σινεμά, με τον Κούτρα έγινε

κάτι χαρακτηριστικό. Στην πρώτη λήψη δεν ήμουν τόσο καλός όσο περίμενε. Του ζήτησα να το κάνω όπως ήθελα εγώ. Μου είπε «κάν' το». Έτσι βγήκε, όπως είπε, η ωραιότερη σκηνή της ταινίας. Και ο Κώστας Κουτσομύτης – ένας άλλος κόσμος. Είπα να στο «Υστερα ήρθαν οι μέλισσες» για να γνωρίσω τη Μαρινέλλα και τον Ξανθούλη. Ήταν κάτι τρελό η Μαρινέλλα, πολύπλοκο, δεν ήταν όπως οι άλλες τραγουδίστριες, πολύ μοντέρνα. Ούτε η ίδια δεν το ήξερε, φαντάζομαι. Ο Γιώργος Λάμπας μού είχε λατρεία, με πρότεινε στην επιτροπή για τη Βενετία: ήμουν 40 χρονών και δεν είχα ζητήσει τίποτα, ήθελα να περνάω τα χρόνια μου κάνοντας αυτό που αγαπώ. Δεν είχα κάνει θέατρο ακόμα.

Το θέατρο για μένα είχε τον ωραιότερο αέρα του κόσμου. Η Μελίνα Τανάγρη ήταν αυτή που μου άνοιξε την πόρτα του θεάματος. Μου είπε να πάω μαζί της σε μια περιοδεία. Από τη Θεσσαλονίκη, προτάθηκε στην Επίδαυρο. Η συνεργασία μου με τον Νίκο Καραθάνο, που μετράει χρόνια, ξεκίνησε στον Συρανό ντε Μπερζεράκ. Ο Ανδρέας Βουτσινάς με πήρε τηλεφώνω έναν χρόνο αφού με είχε δει να παίζω τον Μαλβόλιο στη «Δωδέκατη νύχτα». «Αν μου πείτε όχι, δεν το κάνω», μου είπε για τον ρόλο στις «Νεφέλες». Με τον Βουτσινά ξαναδουλέψαμε. Μου έλεγε: «Πάρε το κείμενο, πήγαινε σπίτι σου και φέρ' το πίσω». Με εμπιστευόταν. Ήξερε ότι θα το έφερνα έτοιμο, εικαστικά και θεατρικά. Έκανα τον Αττίκ σε σκηνοθεσία της Σοφίας Σπυράτου, τρεισήμισι ώρες παράσταση, με γεμάτο θέατρο κάθε βράδυ. Εκεί πήρα και βραβείο «Παναθήναια» για την Αθηναϊκή Επιθεώρηση. Ο Κώστας Παπαγεωργίου έγραψε πως «νομίζεις ότι πατάει πέντε εκατοστά πάνω από τη σκηνή, πως μισεί τα αστικά τραγούδια, αλλά όταν τραγουδάω εγώ, συλλαβίζω διαφορετικά τους ήχους». Αυτό ήταν το μεγαλύτερο βραβείο μου. Η αναγνώριση ήρθε με τη συμμετοχή μου στην Μπιενάλε της Βενετίας.

Δεν έπαιξα ποτέ με φόβο. Έκανα συνεχώς παραβάσεις, ανατροπές. Έτσι ήταν η ζωή μου: ανατροπές, χωρίς πλάτη, μόνο ρίσκο. Κουραστικό, αλλά αληθινό. Δεν έχω απωθημένα. Ότι ήρθε, ήρθε μόνο του. Η εμπειρία μου στη σκηνή με δίδαξε ότι η επιτυχία πηγάζει από την πειθαρχία. Κάθε έργο ήταν ένα μάθημα και μια ευκαιρία να δείξω την τέχνη μου με απόλυτη αλήθεια, με θάρρος και πάθος. Στη σκηνή, η παρουσία και η ενεργειά μου είναι αρκετές για να επικοινωνώ με το κοινό. Η φυσικότητα, η πειθαρχία και η δημιουργικότητά μου με καθοδηγούν σε κάθε έργο, από τα εικαστικά μέχρι τη μουσική και το θέατρο. Κάθε εμπειρία, κάθε συνεργασία και κάθε συνάντηση με ανθρώπους που εκτιμώ, με βοήθησε να γίνω αυτό που είμαι σήμερα. Ένας συνδυασμός «βασιλικής» και «γύφτικης» φύσης, ένα μείγμα δύναμης και ελευθερίας διαμόρφωσε αυτό που είμαι. Από μικρός ένιωθα μέσα μου μια εκρηκτική ενέργεια, που με έκανε ευγενικό, σοφό και δημιουργικό.

Η αξία της μοναξιάς και το σταρ σίστερ

Η μοναξιά χρειάζεται για να καταλάβουμε τον εαυτό μας, αλλά δεν πρέπει να γίνεται καταναγκαστική ή βαριά. Και έχει διαφορετική σημασία για τη γυναίκα και για τον άνδρα. Εγώ, ας πούμε, κάποιες περιόδους εισέρχομαι σε μια μοναξιά σχεδόν μοναστηριακή. Για τις γυναίκες αυτό δεν θα το συνιστούσα, γιατί έχουν άλλη συγκρότηση, άλλη φύση. Πάντως κάποια μορφή μοναξιάς τη χρειάζεται ο άνθρωπος. Μετά τα εξήντα ίσως και λίγο περισσότερο. Αρκεί αυτή να μη γίνει κατάθλιψη. Οι καλές σχέσεις με τους άλλους προϋποθέτουν, πιστεύω, μια καλή σχέση με τον εαυτό σου. Κάποτε, όταν ήμουν πολύ νέος, ένας σκηνοθέτης μού είχε δώσει μια συμβουλή που δεν την ξεχάσα ποτέ: «Να κάθεσαι πού και πού μόνος σου. Να αναρωτιέσαι: Ποιος είμαι; Τι θέλω; Να στέκεσαι γυμνός απέναντι στον εαυτό σου και να ψάχνεις από πού έρχεσαι και πού πας». Έτσι, σιγά σιγά ξεκαθαρίζουν τα πράγματα μέσα σου. Προσωπικά, αναζητούσα πάντα την καλή παρέα. Ήμουν κάθε βράδυ με ανθρώπους που είχαν κάτι να μου δώσουν. Τελευταία μου παρέα ήταν η Άσπα και ο Διονύσης Σαββόπουλος. Για χρόνια έψαχνα τέτοιες συντροφίες.

Η καθημερινότητά μου συνδέεται επίσης με τα ζώα. Θυμάμαι πως παλιά, αν κάποιος μου μιλούσε για ζώα, έλεγα «καλά, εντάξει». Είχαμε γάτες, είχαμε και σκυλιά, αλλά τότε τα σκυλιά δεν έμπαιναν ποτέ στο σπίτι. Έτσι είχαμε μάθει. Κι όμως, τώρα έχω ένα γατί που βρήκα εγκαταλειμμένο και τρομαγμένο στο πίσω μέρος ενός Nissan Micra κι άλλαξε τη ζωή μου στα εξήντα μου. Έχει ένα υπέροχο τρίχωμα, ιδιαίτερο χαρακτήρα, και μπορώ να πω με σιγουριά πως είναι το πιο ευτυχισμένο γατί στον κόσμο.

- 1 10 ετών στο Δημοτικό Σχολείο Κιάτου
- 2 Τριών ετών
- 3 Οι γονείς μου μόλις αρραβωνιασμένοι, 1950
- 4 ΚΕΒΟΠ Αθήνα, 1976
- 5 Η δασκάλα μου, Λουίζα Μπασδέλη Τσουλούφα, η πρώτη που πίστεψε σ' εμένα και με ενθάρρυνε στην καλλιτεχνική μου πορεία
- 6 Στον στρατό στην Κόρινθο, 1975
- 7 Δύο ετών με το μπαλόνι μου
- 8 Πέντε ετών με τη μητέρα μου
- 9 Τεσσάρων ετών με τον αγαπημένο μου φίλο Θανούλη
- 10 Δεκατριών ετών σε σχολική εκδρομή

Είναι και μεγάλο νούμερο η Μίκρα! Παίζει σαν παιδί. Τρέχει, σκαρφαλώνει, κάνει σκανταλιές, μπλέκει σε περιπέτειες και πηγαίνει παντού μέσα στο σπίτι. Έχει απίστευτη ζωντάνια. Ζούμε μαζί σαν οικογένεια. Όταν μαγειρεύω, είναι εκεί. Όταν ετοιμάζω κρέας, εμφανίζεται αμέσως δίπλα μου. Με κοιτάζει σαν να λέει: «Θες να πάμε εκεί; Θες να έρθω μαζί σου;» Είναι συντροφιά, παρουσία, χαρά. Και τελικά, χωρίς να το περιμένω, έμαθα τι σημαίνει ν' αγαπάς ένα ζώο πραγματικά. Όταν ο Καραθάνος με παρακάλεσε να πάω στην Αμερική με τους «Ορνιθες», σκέφτηκα τη Μίκρα, δεν θα την άφηνα ούτε για τα μεγαλύτερα θέατρα του κόσμου.

Για το σταρ σίστεμ του Χόλιγουντ, τι να πω; Όταν το βλέπω, είναι σαν να παρακολουθώ βασανισμένους ανθρώπους. Λυπάμαι. Μου δίνει την αίσθηση ότι πρόκειται για ανθρώπους που ταλαιπωρήθηκαν πολύ. Έκρυσαν τα αισθήματά τους, έκρυσαν τους έρωτές τους, ζούσαν κάτω από συνεχή πίεση. Η δόξα τρελαίνει. Με ξέρουν λίγο, κάποιους τους χαιρόμαι, αλλά ταυτόχρονα ντρέπομαι και σκέφτομαι: είναι σαν ζώα σε κλουβί, σαν άγρια ζώα σε ζωολογικό κήπο. Τους λυπάμαι. Τους θαυμάζουν, τους χειροκροτούν, τους αποθεώνουν, κάποιοι μου αρέσουν πάρα πολύ ως καλλιτέχνες, αλλά μέσα μου υπάρχει μια λύπη. Και τώρα η Ελλάδα γίνεται τόπος για ξένες, μεγάλες παραγωγές. Να πούμε τη μαύρη αλήθεια: όλα αυτά είναι μια τραγωδία. Μεγάλη τραγωδία. Όταν μια παράσταση απευθύνεται σε διακόσια ή τριακόσια άτομα, δεν είναι πια θέατρο με την ουσιαστική έννοια. Εκεί αρχίζουν άλλα πράγματα. Μπορεί ο χώρος να «ζει», να κινείται οικονομικά, αλλά αυτό δεν είναι καλλιτεχνία. Όπου γίνονται τεράστιες παραγωγές, συχνά απουσιάζει η τέχνη. Η τέχνη είναι πιο εσωτερική υπόθεση. Δεν συμμετέχω σε τέτοια. Δεν μου αρέσει να κατηγορώ κανέναν, ας υπάρχουν. Απλώς δεν είναι για μένα. Προτιμώ τα μικρά, τα πιο εσωτερικά πράγματα. Ίσως είμαστε τυχεροί εδώ, στη δική μας χώρα. **A**

Η παράσταση «Τζένη Τζένη», ανεβαίνει στις 23/4 στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά σε σκηνοθεσία Δημήτρη Καραθάνου. Επαναπροσδιορίζοντας το λαϊκό θέαμα, ο σκηνοθέτης στρέφει το βλέμμα του στη μυθική πλέον αφήγηση των ελληνικών ταινιών του '60 για την Ελλάδα του ατελείωτου καλοκαιριού, στην ομορφιά και την αφέλεια μιας αθωότητας που σήμερα μοιάζει εξωπραγματική. Μια παράσταση-θάλασσα αναμνήσεων, που μελαγχολεί για μια εποχή που έφυγε, αλλά γιορτάζει την αθανασία που της χάρισε η μεγάλη οθόνη. Ο Άγγελος Παπαδημητρίου, ως Ματίνα Σκούταρ, υπόσχεται δονήσεις υψηλής αισθητικής και συγκίνησης που με το μοναδικό του ταλέντο μόνο εκείνος μπορεί να προσφέρει.

Η φωτογράφιση έγινε στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων κατά τη διάρκεια της αναδρομικής έκθεσης «Μνήμες του βλέμματος» της ζωγράφου Μαρίας Κτιστοπούλου.

ΜΙΑ ΓΕΥΣΗ

Πέντε χώροι στην Πλάκα όπου το φαγητό, οι μνήμες και οι τοίχοι αφηγούνται ιστορίες

Έργο του Γ. Σαββάκη στην ταβέρνα Σαΐτα

ΑΠΟ

ΠΑΛΙΑ

Η πανέμορφη, γραφική Πλάκα δεν είναι απλώς μια γειτονιά· είναι ένας τρόπος να κινείται κανείς μέσα στην πόλη και στον χρόνο. Ένας τόπος όπου το παλιό δεν έχει αποσυρθεί, αλλά συνομιλεί διακριτικά με το παρόν, μέσα από δρόμους, αυλές και χώρους που εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται. Κι ίσως γι' αυτό οι ταβέρνες εκεί δεν λειτουργούν μόνο ως χώροι φαγητού και κρασιού, αλλά και ως τόποι συνάντησης με κάτι που προϋπήρχε – με ιστορίες, χειρονομίες και μνήμες που δεν επιδεικνύονται, αλλά παραμένουν.

Της ΕΛΕΝΑΣ ΝΤΑΚΟΥΛΑ

Η Παλιά Ταβέρνα του Ψαρρά το 1972 (από το αρχείο της ταβέρνας)

ΑΘΗΝΑ

Η Μελίνα Μερκούρη στην αυλή της Παλιάς Ταβέρνας του Ψαρρά το 1965 (από το αρχείο της ταβέρνας)

Ο ΤΗΝ

Έργα του Γ. Σαββάκη στην ταβέρνα του Σταματοπούλου

Ο Γ.Σαββάκης ζωγραφίζει στην ταβέρνα Ο Γέρος του Μωριά (από το αρχείο του Παντελή Καζάκου)

ΠΛΑΚΙΩΤΙΚΕΣ
ΤΑΒΕΡΝΕΣ
ΜΕ ΕΡΓΑ ΤΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΒΒΑΚΗ

Ανάμεσα σ' αυτούς τους χώρους, υπάρχουν και κάποιοι –λίγοι και ξεχωριστοί– όπου οι τοίχοι δεν σιωπούν. Φέρουν εικόνες που δεν σχεδιάστηκαν για να εντυπωσιάσουν, αλλά για να συνοδεύσουν τη ζωή. Και μέσα από αυτές τις εικόνες περνά το έργο του Γιώργου Σαββάκη, που βρήκε στις ταβέρνες της Πλάκας το φυσικό του πεδίο, μετατρέποντάς τες σε ζωντανά στιγμιότυπα της παλιάς Αθήνας.

Ο **Γιώργος Σαββάκης** (1922-2004) γεννήθηκε στη γειτονιά του Ψυρρή κι έζησε σχεδόν ολόκληρη τη ζωή του στην Πλάκα, έναν τόπο που καθόρισε βαθιά τη θεματολογία και το ύφος του. Αυτοδίδακτος, άρχισε να ζωγραφίζει από μικρή ηλικία, χωρίς ακαδημαϊκές φιλοδοξίες, αλλά με έντονο παρατηρητή και βαθιά σύνδεση με την καθημερινή ζωή της πόλης.

Η καλλιτεχνική του διαδρομή ξεκίνησε ουσιαστικά το 1956, όταν, εργαζόμενος ως σερβιτόρος στην ταβέρνα Βάκκος στην Πλάκα, παροτρύνθηκε από τον τότε ιδιοκτήτη της, Βαγγέλη Οικονομόπουλο, να ζωγραφίσει τους τοίχους του καταστήματος. Από εκείνη τη στιγμή, η ζωγραφική του βρήκε το φυσικό της περιβάλλον: τους τοίχους των παραδοσιακών ταβερνών της Πλάκας.

Ο Αριστοτέλης Ωνάσης με παρέα στον Γέρο του Μωριά (από το αρχείο του Παντελή Καζάκου)

Ανάμεσα σε τραπέζια, κρασί και μουσικές, ο Σαββάκης αποτύπωσε τον κόσμο της καθημερινότητας: ανθρώπινες φιγούρες απλές και άμεσες, σκηνές διασκέδασης, επαγγέλματα που σήμερα έχουν εκλείψει, δρόμους και όψεις της λαϊκής αρχιτεκτονικής και της κοινωνικής ζωής της Αθήνας των μέσων του 20ού αιώνα. Οι μορφές του, χωρίς αυστηρά γραμμικά περιγράμματα, μοιάζουν να κατοικούν ακόμη στον χώρο –σαν ζωντανές μνήμες μιας πόλης που ζούσε στον ρυθμό της παρέας. Οι τοιχογραφίες του, με τα έντονα και φωτεινά τους χρώματα, δεν λειτουργήσαν ως απλή διακόσμηση, αλλά ως αφήγηση και συλλογική μνήμη: μέσα από τη φαινομενική αφέλεια της ζωγραφικής του, το έργο του αφηγείται έναν τρόπο ζωής που σταδιακά χάνεται, αλλά εξακολουθεί να αναπνέει στις εικόνες του.

ενώ ακολούθησαν πολλές ακόμη παρουσιάσεις και διακρίσεις. Το 1991 τιμήθηκε στη Γαλλία με τον τίτλο του Ιππότη της Ελιάς.

Σήμερα, το έργο του Σαββάκη λειτουργεί ως εικαστικό αρχείο της παλιάς Αθήνας. Τοιχογραφίες του σώζονται στις ταβέρνες Σταματοπούλου, Σαΐτα, Σπηλιά της Ακρόπολης, Γέρος του Μωριά και Παλιά Ταβέρνα του Ψαρρά, ενώ 36 από αυτές κηρύχθηκαν το 2020 Νεώτερα Μνημεία από το Υπουργείο Πολιτισμού, ως φορείς πολιτισμικής μνήμης. Οι ταβέρνες που τις φιλοξενούν δεν είναι απλώς χώροι εστίασης, αλλά ζωντανά κομμάτια μιας πόλης που συνεχίζει να αφηγείται την ιστορία της μέσα από το έργο του.

Η ταβέρνα του Σταματοπούλου

Η παραδοσιακή ταβέρνα Σταματοπούλου, ξεκίνησε το 1882 από τον παππού Σταματοπούλο ως μικρό παντοπωλείο που σέρβιρε και κρασί. Από νωρίς, ο χώρος έγινε σημείο συνάντησης για συντροφικές και μουσικούς – ανάμεσά τους ο συνθέτης Νικόλαος Κόκκινος, μαζί με τον Δημήτριο Ρόδιο και τον Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, που θεωρούνται οι δημιουργοί της καντάδας. Έτσι, η ταβέρνα συνδέθηκε με την άνθηση της ελληνικής οπερέτας κι έγινε διάσημη για τις καντάδες της, όπου νότες και φωνές συνθέταν μια ατμόσφαιρα που ζωντανεύει ακόμη στις μνήμες των παλιών θαμώνων.

Συνολικά φιλοτέχνησε τοιχογραφίες σε περισσότερες από 40 ταβέρνες, αφήνοντας ένα αποτύπωμα που ταυτίστηκε με την εικόνα της Πλάκας για δεκαετίες και του χάρισε τον χαρακτηρισμό «ζωγράφος των ταβερνών». Παρότι εργάστηκε για σύντομο διάστημα στο εξωτερικό, κυρίως στην Ελβετία, η Αθήνα παρέμεινε ο σταθερός άξονας του έργου του.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 στράφηκε συστηματικά και στη ζωγραφική σε καμβά και ξύλο, μεταφέροντας το ίδιο λαϊκό βλέμμα σε έργα που εκτέθηκαν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Το 1980 πραγματοποίησε την πρώτη του ατομική έκθεση στην Αθήνα,

Η Σαΐτα

Υπόγεια, όπως οι περισσότερες παλιές πλακωτικές ταβέρνες, η Σαΐτα απλώνει τα τραπέζια της στον πεζόδρομο της Κυδαθηναίων, ενός από τους αρχαιότερους δρόμους της Πλάκας. Πλάι στο μικρό κηπάκι του ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα (Σωτεΐρα του Κοττάκη) με τις προτομές του Κωνσταντίνου Τσάτσου και της Ιωάννας Σεφεριάδη, η είσοδος της σε καλεί να κατέβεις τα λίγα σκαλιά και να βρεθείς σε έναν χώρο όπου το παρελθόν συνομιλεί αθόρυβα με το παρόν. Το εσωτερικό της απονέμει την αίσθηση μιας Αθήνας που δεν έσβησε ποτέ.

Το όνομα Σαΐτα προέρχεται από το εξάρτημα του αργαλειού, και ο χώρος φέρει ακόμη τη ζεστασιά μιας οικογενειακής παράδοσης. Το 1970, ο Πύργος Ζαχαρόπουλος και η Βασιλική του μεταμόρφωσαν το υπόγειο σε καπηλειό, με εικόνες της γειτονιάς ζωγραφισμένες στους τοίχους, το παλιό ψυγείο του πάγου και, φυσικά, ρετσίνα από τα Μεσόγεια. Η Βασιλική μαγείρευε, όπως η μητέρα της, που ήταν μαγειρίσσα στους αξιωματικούς της Χωροφυλακής στην Πάτρα, ενώ δίπλα της ο Πύργος έμαθε σιγά σιγά τα μυστικά της κουζίνας, μεταλαμπαδεύοντας αργότερα τη γνώση στα παιδιά τους.

Η Σαΐτα γρήγορα έγινε στέκι. Καλλιτέχνες όπως ο Νταλάρας, ο Μπισιάς και ο Χάρρυ Κλυν περνούσαν από τα τραπέζια της, και το 1978 ο Μανώλης Ρασούλης γνώρισε εδώ τον Νίκο Ξυδάκη, μια συνάντηση που ήταν η αρχή για τη δημιουργία της «Εκδίκασης της γυφτιάς». Από τα ίδια τραπέζια πέρασε και ο Διονύσης Σαββόπουλος – τόσο συχνά, που κάποια στιγμή ο κυρ Πύργος τού έδωσε τα κλειδιά για να κλείνει μόνος του το μαγαζί, για να ξεκουραστεί από τα ξενύχτια του Νιόνιου.

Σήμερα, η Σαΐτα παραμένει οικογενειακή υπόθεση. Η κόρη τους, Φωτεινή, μαγειρεύει τις ίδιες συνταγές, ο άντρας της σερβίρει, και τα άλλα δύο παιδιά, η Μαίρη και ο Αντρέας, συμμετέχουν ενεργά στη λειτουργία του μαγαζιού. Όπως λέει η Φωτεινή: «Από την αρχή η ταβέρνα ήταν στο ίδιο σημείο· ο παππούς το νοίκιασε στα παιδιά του και τα παιδιά του σ' εμάς».

Ιδιαίτερη θέση στη μνήμη της Σαΐτας κατέχει ο Πύργος Σαββάκης. «Ήταν προσωπικός φίλος των γονιών μου», θυμάται η Φωτεινή. «Τον ξέρω από τότε που γεννήθηκα. Ήταν φυσιογνωμία της Πλάκας – μικροκαμωμένος, πολύ καλός άνθρωπος, φιλικός, κοινωνικός, παλαιάς κοπής, άκακος».

Ο ζωγράφος έφυγε το 2004, ήσυχα, στον ύπνο του. «Το προηγούμενο βράδυ είχαμε συναντηθεί, είχαμε δει μαζί ένα ντοκιμαντέρ για τον αργαλειό, εδώ στην Πλάκα. Ήταν μια χαρά. Και το επόμενο πρωί μάθαμε ότι πέθανε».

Οι τοιχογραφίες του στη Σαΐτα γεννήθηκαν χωρίς προσχέδια και εξηγήσεις. «Όταν ερχόταν για να ζωγραφίσει, ποτέ δεν μας έλεγε τι θα κάνει. Έκανε ό,τι ήθελε. Αρχισε να ζωγραφίζει από τη στιγμή που οι γονείς μου μπήκαν στην ταβέρνα».

Σήμερα, η οικογένεια έχει μπει στη διαδικασία συντήρησης των έργων, με τη συνείδηση ότι οι τοίχοι αυτοί δεν ανήκουν μόνο στη Σαΐτα, αλλά και στη μνήμη της πόλης.

1 Η είσοδος της ταβέρνας Σαΐτα 2 Έργα του Γ. Σαββάκη στην ταβέρνα Σαΐτα 3 Έργο του Γ. Σαββάκη στην Παλιά Ταβέρνα του Ψαρρά 4 Ο ρεμπέτης Πύργος Μουφλουζέλης έξω από την Παλιά Ταβέρνα του Ψαρρά, 1979 5 Ο Πύργος Ζαχαρόπουλος (φωτογραφία από το βιβλίο του Warner Rex «Views of Attica and its Surroundings») 6 Έγγραφο εκδοθέν στο όνομα της πρώτης ιδιοκτήτριας της μετέπειτα ταβέρνας Ο Γέρος του Μωριά, Ρουμπίνης Νικολοπούλου (φωτογραφία από το αρχείο του Παντελή Καζάκου) 7 Έργο του Γ. Σαββάκη στην Παλιά Ταβέρνα του Ψαρρά

Η Σπηλιά της Ακρόπολης

Στη σκιά της Ακρόπολης, κυριολεκτικά κάτω από τον ιερό βράχο και λίγο πριν τα Αναψύχτικα, βρίσκεται η ταβέρνα Η Σπηλιά της Ακρόπολης. Ένας χώρος που μοιάζει να συνομιλεί διαρκώς με το τοπίο γύρω του αλλά και με τις ιστορίες των ανθρώπων που τον σημάδεψαν. Σήμερα, ιδιοκτήτες είναι ο Κώστας Μπίνας και ο Κώστας Ζιώγας· ο πρώτος, μάλιστα, έχει ζήσει την ταβέρνα από μέσα, καθώς παλαιότερα εργαζόταν εδώ ως σερβιτόρος.

Η ταβέρνα ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1967. Λίγα χρόνια αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του '70, πέρασε το κατώφλι της και ο Πύργος Σαββάκης. Όπως θυμάται ο Κώστας Μπίνας, τότε ο Σαββάκης δούλευε ακόμη ως σερβιτόρος στην ταβέρνα Βάκχος, αλλά παράλληλα ζωγράφιζε: «Έκανε διάφορα θέματα. Κάποιες τοιχογραφίες τις ξαναπέρασε αργότερα, τις φρεσκάρισε. Η «Επανάσταση» ήταν από τα πρώτα έργα που ζωγράφιζε εδώ».

Τον χειμώνα, όταν το μαγαζί δεν λειτουργούσε κανονικά, ο Σαββάκης περνούσε μεγάλα διαστήματα στη Σπηλιά. «Καθόταν πέντε με έξι μήνες», θυμάται ο Κώστας Μπίνας. «Η ιδιοκτήτρια, η κυρία Παγώνα Βαζαΐα, μαγείρευε στην κουζίνα, ενώ ο Σαββάκης ζωγράφιζε». Με το

ζεύγος Βαζαΐα τον συνέδεε στενή φιλική και γειτονική σχέση, που σφράγισε την καθημερινότητα και την ατμόσφαιρα της ταβέρνας εκείνα τα χρόνια.

Ο Γέρος του Μωριά

Για την ιστορία της ταβέρνας Ο Γέρος του Μωριά μάς μίλησε ο σημερινός ιδιοκτήτης, Παντελής Καζάκος, ένας άνθρωπος που γνώρισε τον χώρο πρώτα ως εργαζόμενος κι αργότερα ως συνεχιστής της μακράς του διαδρομής. Όπως θυμάται από παλαιότερες διηγήσεις, η ταβέρνα ιδρύθηκε το 1929 και αρχικά περιοριζόταν στον χώρο όπου σήμερα βρίσκεται η κουζίνα. Τότε ήταν όλα ένα: κουζίνα και αίθουσα μαζί, με την επιγραφή «Οινοζυθεστιατόριον» να δεσπόζει στην είσοδο.

Την ιστορία αυτή συμπληρώνουν οι μαρτυρίες που διασώζει ο Πύργος Καιροφύλλας στο βιβλίο του «Στις Πλάκας τις ανηφοριές». «Στην οδό Μνησικλέους υπήρχε τα παλιά χρόνια και ο Γέρος του Μωριά, μια ταβέρνα που είχε θηλυκού γένους κάπελα, την κυρά Ρουμπίνα Νικολοπούλου. Την είχε εκεί στήσει από το 1940». Η ίδια αφηγήεται: «Πριν φτιάξω την ταβέρνα, είχαμε μπακάικο εδώ. Ήταν ο άντρας μου, το 'χε πριν το 1930. Όταν πέθανε, άνοιξα την ταβέρνα, που ήταν από τις πιο ξακουστές της Αθήνας. Τι βασιλιάδες, τι υπουργοί περάσα-

νε από δω. Γνωρίσαμε μεγαλεία αλλά και κακές μέρες».

Οι Νικολόπουλοι κατάγονταν από την Πελοπόννησο, από χωριό κοντινό σ' εκείνο του Κολοκοτρώνη – κι έτσι προέκυψε το όνομα Γέρος του Μωριά. Η παλιά ταμπέλα με το όνομα Νικόλαος Νικολόπουλος σώζεται ακόμη μέσα από τον ελληνικό κινηματογράφο. Η ταβέρνα εμφανίζεται σε ελληνικές ταινίες όπως η «Υπόθεση Απόλλων», με την Έλενα Ναθαναήλ να χορεύει σουρτάκι ακριβώς έξω απ' το μαγαζί.

Τη δεκαετία του '60, ο Γέρος του Μωριά υπήρξε σημείο αναφοράς για την αθηναϊκή ζωή. Οι εφημερίδες έγραφαν συχνά για την ταβέρνα, καθώς εκεί σύχναζαν Έλληνες και ξένοι από τον χώρο της πολιτικής, της οικονομίας και των τεχνών. Από τον Κένεντι και την Γκρέτα Γκάρμπο μέχρι τον Αριστοτέλη Ωνάση, τον πατέρα Αγγελόπουλο της Χαλυβουργικής, τον έμπορο Αλεξανδράκη – που, όπως θυμάται ο Παντελής Καζάκος, ερχόταν πάντα φορώντας παπιγιόν, «ήταν ένας άρχοντας». Στον ίδιο χώρο υπήρχε και ένα πάνω επίπεδο, όπου στεγαζόταν η ταβέρνα Φεγγάρι. Εκεί χόρευε μια φορά ο Νουρέγιεφ, αφήνοντας κι αυτός το αποτύπωμά του στην ιστορία της ταβέρνας.

Με τα χρόνια, ο χώρος επεκτάθηκε, και το 1963 πέρασε από τον Γέρο του Μωριά ο Πύργος Σαββάκης. Ο Παντελής Καζάκος, που τότε

εργαζόταν ως σερβιτόρος, θυμάται ακόμη τις τοιχογραφίες που άφησε πίσω του ο ζωγράφος. Όταν το 2000 ανέλαβε ο ίδιος την ταβέρνα ως ιδιοκτήτης, τα έργα είχαν ήδη καλύψει ολόκληρο τον χώρο. Κάποια ζωγραφισμένα τουβλάκια αφαιρέθηκαν κατά την ανακαίνιση, αφήνοντας να αναδειχθούν μόνο οι κύριες παραστάσεις, που συνεχίζουν να αφηγούνται την ιστορία της ταβέρνας και της Πλάκας.

Το 2001, ο Σαββάκης επέστρεψε για να τα φρεσκάρει – όχι για να τα ξαναζωγραφίσει από την αρχή, αλλά για να διορθώσει φθορές και να ενισχύσει τα χρώματα. «Φαίνονται πιο έντονα από τότε. Σε αντίθεση με άλλες ταβέρνες, εδώ τα έργα δεν είναι ζωγραφισμένα απευθείας στον τοίχο, αλλά πάνω σε νοβοπάν, γεγονός που συμβάλλει και στη σημερινή τους καλή προβολή, χάρη και στη φωτεινότητα του χώρου». Η σχέση του με τον Παντελή Καζάκο ήταν βαθιά προσωπική. «Ήταν ο αγαπημένος μου», λέει. «Ερχόταν εδώ σχεδόν κάθε μεσημέρι και κάθε βράδυ και τρώγαμε μαζί».

Σήμερα, την ταβέρνα συνεχίζουν οι τρεις γιοι του Παντελή Καζάκου, όλοι τους παρόντες στην καθημερινή λειτουργία του χώρου. Έτσι, η παράδοση του Γέρου του Μωριά παραμένει ζωντανή – όπως και οι τοιχογραφίες του Πώργου Σαββάκη, που εξακολουθούν να αφηγούνται, σιωπηλά αλλά επίμονα, την ιστορία τους.

Η Παλιά Ταβέρνα του Ψαρρά

Για την ιστορία της ταβέρνας μιλήσαμε με τον υπεύθυνό της, κ. Λιάσκο. Ιδρύθηκε το 1898 και αποτελεί μία από τις παλαιότερες και ιστορικότερες ταβέρνες της Πλάκας – δεν έκλεισε ποτέ, ούτε καν σε περιόδους πολέμου. Στα πρώτα της χρόνια πρόσφερε κυρίως θαλασσινά, ενώ στο υπόγειο υπήρχαν βαρέλια με κρασί.

Το όνομα της ταβέρνας προέρχεται από το επώνυμο των ιδιοκτητών της, των αδελφών Δημήτρη και Γιώργου Ψαρρά. Ο Δημήτρης κάποια στιγμή είχε μεταναστεύσει στο Χόλιγουντ για να γίνει ηθοποιός. Εκεί γνώρισε πολύ κόσμο κι έστειλε στην Αθήνα Ελληνοαμερικανούς επισκέπτες. Έτσι, η φήμη της ταβέρνας πέρασε νωρίς τον Ατλαντικό – «όλη η Αμερική την ήξερε από εκείνον».

Από τις αρχές της δεκαετίας του '50 η ταβέρνα έγινε διεθνώς γνωστή όταν αναφέρθηκε στο «*Views of Attica and its surroundings*» του Rex Warner. Στο βιβλίο γίνεται εκτενής αναφορά στον Πώργη Ψαρρά – «*the old man with the whiskers*» (τον ηλικιωμένο με τα μουστάκια), όπως ήταν γνωστός στους πελάτες – και στη φημισμένη ρετσίνα του. Η αναφορά αυτή στάθηκε αφορμή για να περάσουν από

την ταβέρνα προσωπικότητες απ' όλο τον κόσμο, όπως ο Λόρενς Ολίβιε και η Βίβιαν Λι, η Μαργκότ Φοντέιν, ο Γκράχαμ Γκριν, αλλά και ο Ζαν-Πολ Μπελμοντό.

Η Ταβέρνα του Ψαρρά υπήρξε αγαπημένο στέκι του Πώργου Σεφέρη και, σύμφωνα με μαρτυρίες, εδώ έγινε η γνωριμία του με τη Μάρω, τη γυναίκα της ζωής του. Ο Πώργος Κατσιμπαλης, ο «Κολοσσός του Αμαρουσίου», αναφέρεται επίσης στην ταβέρνα σε επιστολή του προς τον Σεφέρη, περιγράφοντας τη διεθνή της φήμη και τις αλληπάλληλες επισκέψεις ξένων που κατέφθαναν με το βιβλίο του Rex Warner στο χέρι:

«Δεν ξέρω τι απήχηση είχε το βιβλίο του Rex Warner για την Ελλάδα στην Αγγλία, αλλά του κυρ Γιώργη του Ψαρρά του δημιουργεί κάθε τόσο μεγάλα ζητήματα [...] Προτού εγκαταλείψουνε το χώμα της Ελλάδας, πήγανε την τελευταία τους νύχτα να την περάσουν στο πατάρι του Ψαρρά για να τον γνωρίσουνε και να πιούνε το περίφημο κρασί του [...] και ο ταλαίπωρος ο γέρος το νομίζει υποχρέωσή του να μην τους παίρνει χρήματα [...]»

Στο υπόγειο της ταβέρνας υπήρχε πάντα κρασί: έφερναν ακόμη και ασύρτικο από τη Σαντορίνη. Όταν ο Ψαρράς κουραζόταν, ανέβαινε να κοιμηθεί στο σπίτι από πάνω και οι θαμώνες συνέχιζαν μόνοι τους – κατέβαιναν στο υπόγειο, έβαζαν κρασί και κάθονταν έξω να φάνε και να πιουν.

Σε κάποια από τις επιθεωρήσεις του Πέτρου Κυριακού ακούστηκε, όπως μας είπε η δισέγγονή του, Γωγώ Ψαρρά, το παρακάτω τραγουδάκι:

*«Στην ταβέρνα του Ψαρρά
το κρασί Θεού χαρά
πάνε τα ζευγάρια
βρε τα ζαγάρια
πίνουν και τρώνε τον μεζέ
πόδι με πόδι αγκαζέ».*

Το τραγούδησε ο Δημήτρης Ψαρράς, ο οποίος εμφανίστηκε στη σκηνή φορώντας την ποδιά του ταβερνιάρη.

Εδώ γυρίστηκαν σκηνές της ταινίας «*Η ανθισμένη αμυγδαλιά*», ενώ υπάρχει και φωτογραφία με τον ρεμπέτη Πώργο Μουφλουζέλη να τραγουδά έξω από την ταβέρνα – ακόμη μία εικόνα από τη μακρά, ζωντανή της ιστορία.

Το 1998 η επιχείρηση πέρασε στον κ. Σταθοκωστόπουλο και λειτουργεί έκτοτε με παρόμοια παραδοσιακή κουζίνα. Το κτίριο δεν έχει αλλάξει: ανακαινίστηκε και αποκαταστάθηκε χωρίς να αλλοιωθεί ο χαρακτήρας του. Στους χώρους της ταβέρνας υπάρχουν έργα του Πώργου Σαββάκη. Όπως μας ειπώθηκε, συνήθιζε να κλείνεται μέσα και να ζωγραφίζει επί ώρες. **A**

Κωνσταντίνος ΜΑΡΚΟΥΛΑΚΗΣ «Μην αλλάξεις τη γνώμη σου, άλλαξε το βλέμμα σου»

Το «*I Was a Stranger*», που βγαίνει αυτή την Πέμπτη στις αίθουσες, μας καλεί να κοιτάξουμε αλλιώς τον «ξένο»

Της ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΓΚΡΟΥΣ

M

Εφόντο το κατεστραμμένο Αλέπι της Συρίας και τα προσφυγικά camps, η ταινία μάς τοποθετεί στην καρδιά της προσφυγικής κρίσης του 2015 για να αφηγηθεί μια διαδρομή επιβίωσης μέσα από μια πολυπρόσωπη αφήγηση πέντε χαρακτήρων. Οι ιστορίες ζωής και θανάτου που ξετυλίγονται για να συναντηθούν στα τουρκικά παράλια, αναζητώντας ασφαλή διέξοδο στα ελληνικά νησιά, μας μεταφέρουν στον κόσμο των ανθρώπων τη στιγμή που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους για να σωθούν.

Το «*I Was a Stranger*» είναι μια διεθνής παραγωγή με ελληνική παρουσία και εξαιρετικές ερμηνείες, που έχει ήδη αποσπάσει δεκάδες βραβεία σε φεστιβάλ, με τους χαρακτήρες να μιλούν στις φυσικές τους γλώσσες. Ήταν μια επιλογή του σεναριογράφου και σκηνοθέτη Μπραντ Άντερσεν, ακτιβιστή με πολυετή εμπειρία στο πεδίο, που δυσκόλεψε τη διανομή της ταινίας αλλά ενίσχυσε την αυθεντικότητά της.

Ο θεατής συμμετέχει στο δράμα των ανθρώπων, ενώ η αφήγηση προσεγγίζει το ευαίσθητο αυτό θέμα με ρεαλισμό

και διακριτικότητα, όχι για να δώσει απαντήσεις, αλλά για να καλλιεργήσει την ενσυναίσθηση απέναντι στον «ξένο».

Κομβικός ο ρόλος του Σταύρου, ενός λιμενικού σε ελληνικό νησί, τον οποίο υποδύεται ο Κωνσταντίνος Μαρκουλάκης και βασίζεται σε υπαρκτό πρόσωπο. Με αφορμή την ταινία μιλήσαμε για τη διαδικασία των γυρισμάτων, αλλά και για το πώς το έργο αυτό επιχειρεί να μετατοπίσει τη συζήτηση γύρω από το προσφυγικό – από τις θέσεις και τα επιχειρήματα, στους ανθρώπους και στις ιστορίες τους.

Φανταστείτε να βλέπετε τους ταλαίπωρους ξένους, με τα μωρά τους στην πλάτη και τα φτωχικά τους υπάρχοντα, κί εσείς να κάθεστε σαν βασιλιάδες μες στις επιθυμίες σας, ο καθένας σας τυλιγμένος με περηφάνια στη δική του γνώμη. Αν ήσασταν στη θέση τους, σαν να μη σας έφτιαξε Θεός, σαν να μη φτιάχτηκε ο κόσμος και για σας. Αν σας φέρνονταν έτσι, τι θα λέγατε; Αυτή είναι η ζωή των ξένων· κι αυτή η απροσμέτρητη απανθρωπιά σας.

-William Shakespeare (16ος αιώνας)

— Το σαιξπηρικό απόσπασμα που διαβάζουμε, πριν ακόμα ξεκινήσει η ταινία, μας εμπλέκει προσωπικά από το πρώτο λεπτό. Να ξεκινήσουμε από αυτό;

Το απόσπασμα αυτό δίνει το πλαίσιο της ταινίας, που αρχικά είχε τον τίτλο «The Stranger's Case», πριν καταλήξουν στο «I Was a Stranger». Μας προϊδεάζει ότι αυτό που θα δούμε επιδιώκει να οξύνει την ενσυναίσθησή μας απέναντι στον «ξένο». Ότι από πίσω κρύβονται ιστορίες ανθρώπων και όταν συναντάμε στον τόπο μας κάποιους που μας φαίνονται ξένοι, μόνο είναι να θυμόμαστε τι μπορεί να κουβαλούν.

Όποια επιχειρήματα κι αν έχει κανείς απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες, μπορεί να μη συμφωνώ μαζί τους, αλλά δεν τα κοροϊδεύω. Η καχυποψία, ο φόβος, η ανάγκη περιχαράκωσης είναι σε έναν βαθμό ενστικτώδη. Αντί να στεκόμαστε εχθρικά ή ειρωνικά απέναντι στις ανησυχίες των ανθρώπων, ακόμη κι αν είναι στενά διατυπωμένες ή ακατέργαστες, αυτό που ίσως μπορούμε να κάνουμε –έχω πιστέψει πια ότι τα επιχειρήματα από μόνο τους δεν αρκούν– είναι να προσφέρουμε μια διαφορετική ματιά.

— Όπως ακριβώς κάνει η ταινία, που σε βλέπει να δεις από μέσα τις ιστορίες αυτών των ανθρώπων...

Η ταινία δεν υπαγορεύει τι πρέπει να γίνει, ούτε παίρνει θέση στο ερώτημα των αναγκαίων πολιτικών. Αντίθετα, φωτίζει το ανθρώπινο πεδίο πίσω από αυτά τα διλήμματα, αφήνοντάς μας να αναμετρηθούμε οι ίδιοι με τα ερωτήματα που γεννιούνται. Με έναν τρόπο καθόλου απλοϊκό, αφελή ή διδακτικό, έρχεται να μας το υπενθυμίσει: όταν στη Δύση μιλάμε για το προσφυγικό, μιλάμε πρωτίστως για ανθρώπους. Και, πρόσεξε, η ιστορία μπορεί να ακολουθεί το ταξίδι της Σύριας γιατρού και τους ανθρώπους που συναντά, όμως έχει σημασία ότι ξεκινά και καταλήγει στο Σικάγο – με έναν τρόπο που δεν μπορούμε να αποκαλύψουμε για να μην κάνουμε σπώιλερ: από την πρώτη εικόνα έως την τελευταία υπάρχει μια μετατόπιση που επανατοποθετεί τον χαρακτήρα. Και αυτό έχει αξία. Γιατί μοιάζει σαν ο Μπραντ Άντερσεν να απευθύνεται ευθέως στον δυτικό θεατή και να του λέει, κοίταξε ξανά. Την επόμενη φορά που θα συναντήσεις έναν άνθρωπο που σου φαίνεται «ξένος» – μια γυναίκα που καθαρίζει έναν χώρο, κάποιον που σου φέρνει το φαγητό– μην τον δεις μέσα από το φίλτρο της απαξίωσης ή της συνήθειας. Στάσου για μια στιγμή και σκέψου τι μπορεί να έχει προηγηθεί. Αυτό που η ταινία προσπαθεί να μετατοπίσει δεν είναι η γνώμη σου, αλλά το βλέμμα σου.

— Το συναίσθημα του φόβου για τη ζωή τους και για τη ζωή των παιδιών τους, αλλά και σκηνές όπως ο βομβαρδισμός στο σπίτι της γιατρού στο Αλέπι τη στιγμή που τα μέλη μιας οικογένειας τρώνε ακούγοντας δυτική μουσική σ' ένα αστικό περιβάλλον, δημιουργούν μια οικειότητα που μας βοηθά ίσως να μπούμε πιο εύκολα στη θέση αυτών των ανθρώπων. Συμφωνώ;

Αισθανόμαστε συνήθως ότι δεν θα μπορούσαμε ποτέ να βρεθούμε στη θέση τους, ότι ανήκουμε στον δυτικό κόσμο, με τις δουλειές μας, τα σπίτια μας, μια σχετική ασφάλεια. Και όμως, μια τέτοια ρήξη

δεν είναι αδιανόητη. Ειδικά ο πόλεμος στην Ουκρανία έφερε τον ξεριζωμό ξανά μέσα στην Ευρώπη, σε μια πραγματικότητα που θεωρούσαμε πιο προστατευμένη. Η επιλογή του Μπραντ Άντερσεν να παρουσιάσει την ιστορία μιας επιτυχημένης γιατρού στη Συρία κάνει αυτή τη σύνδεση ακόμη πιο άμεση. Γιατί μας αναγκάζει να δούμε ότι αυτό δεν αφορά απαραίτητα «κάποιους άλλους». Έχουμε την τάση να πιστεύουμε ότι όσοι φτάνουν εδώ βρίσκονταν εξαρχής στην απόλυτη ανέχεια, κι αυτό δεν ισχύει πάντα. Πολλοί από αυτούς τους ανθρώπους είχαν μια εντελώς διαφορετική ζωή πριν από τον πόλεμο – κάτι που διαπιστώνεις πολύ συχνά αν μιλήσεις μαζί τους.

Δεν νομίζω ότι μια τέτοια ταινία θα αλλάξει ριζικά τη στάση κάποιου που είναι αρνητικός απέναντι στο μεταναστευτικό. Αυτό που μπορεί να κάνει, ίσως, είναι να μαλακώσει τις γωνίες. Είναι άλλο να λες «το προσφυγικό είναι πρόβλημα» και ταυτόχρονα να αναγνωρίζεις ότι μιλάμε για ανθρώπους, και εντελώς άλλο να λες «διώξτε τους όλους». Η διαφορά είναι τεράστια, ηθικά και ψυχικά.

— Ο Μπραντ Άντερσεν είχε βρεθεί ο ίδιος στην καρδιά της προσφυγικής κρίσης, σε camps στην Ελλάδα και την Τουρκία. Δεν πρόκειται για έναν σκηνοθέτη που παρατηρεί από απόσταση, αλλά για κάποιον που έχει άμεση εμπειρία του πεδίου. Μίλησέ μας λίγο γι' αυτόν.

Ο Μπραντ προέρχεται από τον χώρο του Χόλιγουντ και έχει εργαστεί ως παραγωγός σε μεγάλες παραγωγές με ηθοποιούς όπως ο Τομ Κρουζ, ενώ ταυτόχρονα είναι και ενεργός ακτιβιστής. Αρχικά δημιούργησε το μικρού μήκους «Refugee», όπου ξεδιπλωνόταν η ιστορία της Σύριας γιατρού στο Σικάγο, μια πρώτη εκδοχή της ιδέας που βλέπουμε τώρα. Το φιλμ είχε μεγάλη απήχηση, και έτσι αποφάσισε να επεκτείνει την ιστορία, συμπεριλαμβάνοντας και τους ανθρώπους που συναντά η ηρωίδα στη διαδρομή της. Παράλληλα, ο ίδιος είχε ταξιδέψει επανειλημμένα σε περιοχές που επλήγησαν από την κρίση –Συρία, Ιορδανία, Τουρκία, αλλά και Ελλάδα, ιδιαίτερα στη Λέσβο– προσπαθώντας να βοηθήσει και καταγράφοντας τις εμπειρίες του. Από αυτές τις εμπειρίες, μάλιστα, διαμόρφωσε και μια πολύ θετική εικόνα για την Ελλάδα. Μιλάει συχνά με ιδιαίτερα καλά λόγια για τη φιλοξενία και τη συμπόνια που έδειξαν απλοί άνθρωποι, που βρέθηκαν ξαφνικά να υποδέχονται πρόσφυγες στις ακτές και στα χωριά τους.

— Μέσα από αυτή τη βιωματική επαφή γεννήθηκε και ο χαρακτήρας του Έλληνα λιμενικού, του Σταύρου, που βασίζεται σε πραγματικό πρόσωπο. Πώς προσέγγισες τον ρόλο;

Ο Κυριάκος Παπαδόπουλος ήταν λιμενικός στη Λέσβο, που δυστυχώς δεν βρίσκεται πια στη ζωή, και βρέθηκε να υπηρετεί στη δίνη της μεγάλης προσφυγικής κρίσης του 2015. Έβγαίνε σε περιπολίες και έσωζε ανθρώπους, με μια αφοσίωση που ξεπερνούσε το επαγγελματικό του καθήκον. Η ιστορία του έχει καταγραφεί στο ντοκιμαντέρ «4.1 Miles» της Δάφνης Ματζιάρη, ένα νούμερο που αναφέρεται στην απόσταση ανάμεσα στις ακτές της Λέσβου και της Τουρκίας – μια απόσταση μικρή στον χάρτη, που σε

δύσκολες συνθήκες γίνεται τεράστια και πολύ επικίνδυνη. Σε αυτόν τον άνθρωπο βασίζεται ο χαρακτήρας που υποδύομαι. Το βάρος που καλείται να σηκώσει το αντιμετωπίζει με τρόπο βαθιά αντιρωϊκό, με ταπεινότητα, χωρίς μεγαλοστομίες. Δεν αντλεί ικανοποίηση από τις ζωές που σώζει, γιατί υπάρχουν εκείνοι που δεν σώθηκαν. Με συγκίνησε βαθιά η στάση του: η απουσία ιδεολογικής ρητορικής, η πλήρης αφοσίωση σε ένα και μόνο πράγμα –στη διάσωση ανθρώπων ζωών– και η συντριβή όταν δεν τα καταφέρνει. Είναι κάποιος που υπερβαίνει τα όρια του επαγγελματικού του ρόλου, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα την προσωπική του ζωή, ακόμη και τη σχέση με το παιδί του. Στην ερμηνεία μου, επηρεάστηκα έντονα από τον τρόπο που στεκόταν ο Κυριάκος Παπαδόπουλος, όπως τον είχα δει στο ντοκιμαντέρ. Υπήρχε μια ηρεμία, μια εσωτερικότητα. Προσπάθησα να δώσω στο βλέμμα του ένα βάρος, σαν να κουβαλά κάτι, αλλά και μια απόσταση, σαν ο άνθρωπος αυτός να είναι και λίγο αλλού. Σαν να μην τον αφορά πια ο κόσμος γύρω του με τον ίδιο τρόπο.

— Σε μια περίοδο που η δημόσια συζήτηση για το προσφυγικό είναι έντονη και συχνά πολωμένη, σας απασχόλησε ο τρόπος με τον οποίο επιλέξατε να το προσεγγίσετε μέσα από την ταινία;

Στο Φεστιβάλ του Βερολίνου προέκυψε μια συζήτηση με κάποιες Γερμανίδες από ΜΚΟ, οι οποίες εξέφρασαν την ένσταση ότι η ταινία δεν αντανακλά την πραγματική στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στους πρόσφυγες και ότι παρουσιάζει μια υπερβολικά θετική εικόνα της Ελλάδας και των Ελλήνων. Αυτό που τους απάντησαμε και εγώ και ο Μπραντ, σαν να ήμασταν συνεννοημένοι, είναι ότι η ιστορία που αφηγείται η ταινία δεν είναι η μοναδική. Δεν πρόκειται για ένα δοκίμιο πάνω στη στάση του ελληνικού κράτους, ούτε για ένα ντοκιμαντέρ που επιχειρεί να καλύψει συνολικά το ζήτημα. Αν έχουν υπάρξει pushbacks και σκοτεινές σελίδες, αυτό θα μπορούσε να είναι το θέμα μιας άλλης ταινίας. Και, αντίστοιχα, αν υπάρχουν σκοτεινές σελίδες στο προσφυγικό, υπάρχουν σίγουρα και λαμπρές.

Η ταινία επιλέγει να αφηγηθεί αυτή την πλευρά, βασισμένη σε αληθινά γεγονότα. Στο σινεμά πάντα επιλέγεις να πεις μια ιστορία, και το ερώτημα είναι: αυτή η ιστορία στέκει; Είναι ψέμα ότι υπήρξαν άνθρωποι όπως ο Κυριάκος Παπαδόπουλος και τόσοί Έλληνες που υποδέχτηκαν πρόσφυγες στις ακτές των νησιών τους; Πρέπει οπωσδήποτε όλοι να παρουσιάζονται σκληροί και απάνθρωποι; Ακόμη κι ένας άνθρωπος που διαφωνεί με τη διαχείριση του προσφυγικού, αυτό σημαίνει ότι, αν δει μια βάρκα μπροστά στο σπίτι του, θα αντιδράσει με βία; Ίσως, τελικά, ένας τρόπος για να μετακινηθούμε είναι να πλησιάσουμε αυτό που μας φαίνεται ξένο, να το γνωρίσουμε καλύτερα.

— Στα γυρίσματα συναντήσατε ανθρώπους που είχαν ζήσει αντίστοιχες εμπειρίες με αυτές της ταινίας;

Στα παράλια της Τουρκίας, όπου κάναμε τα γυρίσματα, πέρα από τους Αμερικανούς, τους Τούρκους που είχαν την εκτέλεση της παραγωγής, τους Άγγλους, τους Ιρλανδούς, τους Λιβανέζους, τους Ιορδανούς, τους Παλαιστίνιους πολίτες του Ισραήλ, είχαμε και βοηθητικούς ηθοποιούς –τους ανθρώπους που βλέπουμε στις βάρκες–, κυρίως από τη Συρία που είχαν ζήσει αντίστοιχες ή παρόμοιες ιστορίες. Κάθε μέρα, πριν από το γύρισμα, ο Μπραντ έκανε μια προαιρετική «τελετή» που ονόμαζε devotional. Μαζευόμασταν σχεδόν όλοι οι συντελεστές και, κάθε φορά, ένας ή μία από αυτούς μοιραζόταν την προσωπική του ιστορία. Πώς βρέθηκε εκεί, μαζί μας; πού ζούσε πριν, πώς αναγκάστηκε να φύγει, πώς οργάνωσε τον ξεριζωμό του, πώς κατάφερε να ξεπεράσει τις δυσκολίες. Έτσι πηγαίναμε κάθε μέρα στο γύρισμα οπλισμένοι συναισθηματικά και ψυχικά, έχοντας έρθει σε επαφή με κάτι που καθρέφτιζε την ίδια την πραγματικότητα.

— Πώς ήταν να δουλεύεις σε μια διεθνή παραγωγή;

Ήταν φανταστικά, για πολλούς λόγους. Ήταν από τις λίγες φορές που ένιωσα ότι όλα ευθυγραμμίζονται: η καλλιτεχνική αξία, οι άνθρωποι, η καθημερινότητα στο γύρισμα, το ίδιο το περιεχόμενο. Όλα δούλευαν προς την ίδια κατεύθυνση. Θυμάμαι, για παράδειγμα, συζητήσεις με έναν Λιβανέζο ηθοποιό, που μου μιλούσε για τη Βηρυτό, για την έκρηξη στο λιμάνι και για το πώς επηρεάσε τη χώρα του. Συνειδητοποιείς ότι, παρότι ερχόμαστε από τόσο διαφορετικά μέρη, στο σινεμά μιλάμε την ίδια γλώσσα. Βλέπεις τον άλλον στη δουλειά και ξέρεις ακριβώς τι κάνει, γιατί κάνετε όλοι το ίδιο πράγμα. Και αρχίζεις να καταλαβαίνεις, όχι μόνο διανοητικά αλλά σχεδόν σωματικά, ότι δεν διαφέρεις πουθενά από τον άλλον. Είναι απλώς ένας άνθρωπος σαν κι εσένα, που αγαπά το σινεμά και θέλει να κάνει ταινίες.

— Μας αρέσει πολύ να βλέπουμε Έλληνες ηθοποιούς σε διεθνείς παραγωγές –στην ταινία συμμετέχουν επίσης η Αγγελική Παπούλια, ο Θάνος Τοκάκης και ο μικρός Νικόλας Αλαφάκης– και ευχόμαστε η ταινία να πάει καλά στις αίθουσες, γιατί πραγματικά της αξίζει.

Η ταινία έχει ήδη ταξιδέψει πολύ στο εξωτερικό και έχει πάρει αρκετά βραβεία. Περιμένουμε να δούμε πώς θα πάει και στην Ελλάδα – αυτό πάντα είναι δύσκολο να το προβλέψεις πριν τη δει το κοινό. Αυτό που μπορώ να πω, πάντως, είναι ότι, από όπου κι αν έχει προβληθεί, έχω την αίσθηση ότι αγγίζει βαθιά τους ανθρώπους. Υπάρχει μια συγκίνηση που περνάει πέρα από τη γλώσσα ή τη χώρα. Και αυτό, ίσως, είναι το πιο σημαντικό: ότι τελικά μιλάει για κάτι που μας αφορά όλους, την ανθρώπινη εμπειρία, τη συμπόνια και τις σχέσεις μας με τους άλλους σε ακραίες συνθήκες. **A**

Με έναν τρόπο καθόλου απλοϊκό, αφελή ή διδακτικό, η ταινία έρχεται να μας υπενθυμίσει πως, όταν στη Δύση μιλάμε για το προσφυγικό, μιλάμε πρωτίστως για ανθρώπους

Η ζωή του μοιάζει με σενάριο. Έχτισε μια πορεία χωρίς shortcuts, γεμάτη

Αργύρης Γκαγκάνης

**Όταν πέσεις με τα μούτρα,
μπορείς να καταφέρεις τα πάντα**

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

Φωτό: ΤΑΣΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

Βοηθεί Φωτογράφου: ΕΙΡΗΝΗ ΣΙΟΥΣΙΟΥΡΑ, ΟΛΓΑ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

δουλειά και ρίσκο. Σήμερα, με ρόλους που «δαγκώνουν», δηλώνει παρύνα.

T

ο βιογραφικό του δείχνει έναν ηθοποιό που κουβαλά μέσα του περισσότερες από μια ζωές. Γεννημένος στο Ανόβερο από γονείς οικονομικούς μετανάστες, μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη, σε μια γειτονιά γεμάτη εικόνες, μουσικές και σινεμά, πριν βρεθεί κι ο ίδιος ως μετανάστης στο Λονδίνο των 90s. Εκεί, σε μια πόλη σκληρή αλλά ανοιχτή, έμαθε τι σημαίνει ανωνυμία, ελευθερία, επιβίωση και καλλιτεχνική πειθαρχία. Δούλεψε πολύ, σπούδασε υποκριτική σχετικά αργά, πέρασε από ραδιόφωνο, DJ sets, σπικάζ, θέατρο, διαφημίσεις και κινηματογράφο, χτίζοντας βήμα βήμα μια διαδρομή που δεν του χαρίστηκε.

Με ένα κατ-τρικ εμφανίσεων, ο **Αργύρης Γκαγκάνης** είναι μια φάτσα που έχει ξεχωρίσει το τελευταίο διάστημα. Από τον επικό διάλογό του στη «**Σπασμένη φλέβα**» του Γιάννη Οικονομίδη με τον Βασίλη Μπισμπίκη, τη μεταμόρφωσή του ως αστυνομικός στο φιλμ «**Μυστικό του δάσους**» των Στέλιου Ορφανίδη και Μάκη Τσούφη και την εμφάνισή του στη viral διαφήμιση για τη σοκολάτα 2310 Break από την ION, δείχνει τι σημαίνει ηθοποιία με προσωπικότητα.

— Ποια ήταν η πρόκληση στον χαρακτήρα που υποδυθήκατε στο «Μυστικό του δάσους»; Τι βρήκατε ενδιαφέρον σ' αυτόν; Πώς μπήκατε στον ρόλο;

Αγαπώ το σινεμά. Όταν μου δίνεται η ευκαιρία να κάνω κάτι σ' αυτό το μέσο, του κινηματογράφου, την αξιοποιώ. Ήταν συμπρωταγωνιστικός ρόλος, ο μεγαλύτερος απ' όσους έχω κάνει ως τώρα. Εμείς οι ηθοποιοί θέλουμε ρόλους που να μπορείς να «δαγκώσεις», να έχουν ζουμί, να μπορείς να δείξεις κάποια πράγματα.

Τα γυρίσματα ήταν σε νησί, που και αυτό ήταν δελεαστικό. Να φεύγουμε λίγο από Αθήνα, να αλλάζουμε παραστάσεις. Έγιναν στην Κω, που είναι φανταστικό νησί, υπέροχο, με απίστευτα locations, τα οποία εκμεταλλευτήκαμε. Έχω ξανακάνει τον αστυνομικό, αλλά ο συγκεκριμένος είναι ο καλός αστυνομικός, αυτός που υπερασπίζεται το δίκαιο και προσπαθεί πραγματικά να βρει την αλήθεια και να αποδώσει τη δικαιοσύνη όπως πρέπει.

— Είναι πιο εύκολο να κάνετε τον καλό ή τον κακό;

Λόγω φυσιογνωμίας, συνήθως κάνω τον κακό (γελάει). Κάτι που, όμως, δεν μου είναι εύκολο. Και τα δύο, βέβαια, έχουν τις δυσκολίες τους. Στους ρόλους πάντα βάζω ένα κομμάτι του εαυτού μου. Και στον κακό πρέπει να βρεις κάτι για να συνδεθείς με τον χαρακτήρα και στον καλό το ίδιο. Κάθε ρόλος είναι πρόκληση. Καμιά φορά, όταν μου γίνεται πρόταση να ερμηνεύσω έναν πρωτόγνωρο ρόλο αναρωτιέμαι: «Πώς θα το κάνω αυτό το πράγμα;». Αλλά έχει αποδειχθεί στο πέρασμα του χρόνου ότι, όταν πέσεις με τα μούτρα και δουλέψεις σκληρά, μπορείς να καταφέρεις τα πάντα. Να παίξεις το στιδίποτε.

— Πώς μπήκατε στο trip της υποκριτικής;

Γεννήθηκα στη Γερμανία, στο Ανόβερο. Οι γονείς μου ήταν οικονομικοί μετανάστες με καταγωγή από τη Χαλκιδική. Η μητέρα μου δούλευε στην Pelican – μελάνια, χαρτιά, όλα αυτά – και ο πατέρας μου σε μισκοτοποιία. Μετά το 1974, που έπεσε η χούντα κι αποκαταστάθηκε η δημοκρατία στην Ελλάδα, επέστρεψαν, όπως και πολλοί άλλοι Έλληνες. Μεγαλώσαμε στη Θεσσαλονίκη, στο Φάληρο. Ωραία γειτονιά, ωραία χρόνια. Ήμουν σινεφίλ από μικρός, monie buff. Στα 20-21 μου έκανα μια ραδιοφωνική εκπομπή, κινηματογραφική, όπου έπαιζα soundtracks, στο Ράδιο Ακρόπολις. Παράλληλα δούλευα ως DJ, με βινύλια τότε, σε διάφορα μαγαζιά. Οι γονείς μου είχαν μια μικρή βιοτεχνία φασόν και τους βοηθούσα. Τότε ήταν άπιαστο όνειρο το να συμμετάσχω σε κάποια ταινία ή τηλεοπτική σειρά.

Με την προτροπή, λοιπόν, μιας φίλης κατά την επίσκεψή μου στο Φεστιβάλ του Ρέντινγκ «Ελα εδώ, Αγγλία, να βγάλεις λεφτά και να έχεις μια καλύτερη ζωή», πήρα την ως τότε πιο δύσκολη απόφαση της ζωής μου. Εγκαταλείποντας φαινομενικά το όνειρο, μην εγκαταλείποντας όμως ποτέ το πάθος μου για την υποκριτική, βρέθηκα στα 25 μου στο ευρωπαϊκό επίκεντρο των τεχνών, το Λονδίνο. Με συγκλόνισε η πολυπολιτισμικότητα αυτής της πόλης στα 90s. Κι έκατσα 12 χρόνια εκεί. Μου έλεγαν «αν περάσει ένα εξάμηνο και δεν φρικάρεις με τον καιρό, θα τα καταφέρεις».

Αυτό που ήταν φοβερά απελευθερωτικό ήταν η ανωνυμία που έχεις στο Λονδίνο και το ότι μπορείς να εκφραστείς με οποιονδήποτε τρόπο χωρίς να σε ενδιαφέρει η γνώμη κανενός. Δύσκολη πόλη, μητρόπολη, με τις αποστάσεις, με την ακρίβεια, με τον φρενήρη ρυθμό της. Αλλά ήταν εποχές που, αν είχες όρεξη και διάθεση, μπορούσες να ▶

καταφέρεις πράγματα. Έτσι προέκυψε και μια σχολή υποκριτικής, το Hoxton Hall Arts Center, που μου την πρότεινε μια φίλη Αγγλίδα ηθοποιός, αφού στις μεγάλες σχολές που ιδανικά θα ήθελα να πάω τα δίδακτρα ήταν εξωπραγματικά για μένα. Αυτή η σχολή δεν είχε όριο ηλικίας, σε αντίθεση με ό,τι ισχύει εδώ. Παράλληλα δούλευα σε μια θεατρική παμπ. Εκεί γνώρισα τα παιδιά από την ομάδα Primitive Science, που το 1999 βραβεύτηκαν για την καλύτερη θεατρική παράσταση του Λονδίνου. Έρχονταν, έπιναν κι έκαναν αυτό που λέμε sessions. Δηλαδή αντάλλασαν ιδέες και, εμπνευσμένοι από τον Κάφκα, τον Μπόρχες, την ελληνική μυθολογία και άλλα, έγραφαν τα δικά τους θεατρικά. Μαζί τους έπαιξα στο φεστιβάλ Fringe του Εδιμβούργου το 1999 – μια εμπειρία συγκλονιστική. Ζούσα μια μαγεία κι έβλεπα να εκπληρώνεται η επιθυμία που είχα ως πιτσιρικάς στη Θεσσαλονίκη. Το ίδιο ένιωσα κι όταν βρέθηκα να πρωταγωνιστώ στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος επιστρέφοντας στην Ελλάδα.

— Πώς ζήσατε το Λονδίνο;

Έκανα διαφορές δουλειές, όπως κάθε ξένος εκεί. Ξεκίνησα ως βοηθός σερβιτόρου σε μια μικρή παμπ, μοίραζα flyers στον δρόμο ντυμένος τσολιός ή αρχαίος Έλληνας έως ότου καταλήξω στη θέση του μπάρμαν σε μια γνωστή theater pub, το The King's Head, στο Έιντζελ, στην Άνερ Στριτ. Έχοντας την εμπειρία του ραδιοφώνου, μπόρεσα και βρήκα voice agent που μου εξασφάλιζε δουλειές σπικάζι κι έκανα διάφορα διαφημιστικά για το έξτρα εισόδημα. Ιδιοκτήτης της theater pub όπου δούλευα ήταν ένας εκκεντρικός τύπος από τον Καναδά, ο Νταν Κρόφορντ, που είχε γνωριμίες με εμβληματικούς ηθοποιούς, τους οποίους και έφερνε στο θέατρο που είχαμε εκεί. Οπότε είχα την ευτυχία να δω απίστευτες παραστάσεις και δουλειές.

— Ποια ή ποιος σας έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση;

Γενικά μου έκανε εντύπωση η ταπεινότητα τους και το πόσο προσεγγίσιμοι ήταν. Απλοί άνθρωποι, χωρίς τουπέ ή ιδιοτροπίες. Και ποιον να πρωτοθυμηθώ: Ίαν Μακέλεν, Κέβιν Σπέισι, Ζιλίετ Μπινός, Λιάμ Νίσον, Τζέρεμι Αϊρονς, Ρόουαν Ατκινσον...

Από τις πιο ωραίες στιγμές που θα θυμάμαι πάντα ήταν ένα βράδυ που κουβέντιασα με τον Ματιέ Κασοβίτς, σκηνοθέτη του «Μίσους», που είναι μία από τις αγαπημένες μου ταινίες. Είχε έρθει με μια παρέα στην μπιραρία που προανέφερα και ήμουν μανάτζερ, κι έψαχνε ένα ήσυχο σημείο για να μιλήσουν, καθώς στον κυρίως χώρο είχε πολλή φασαρία, γιατί συμπτωματικά είχαν live οι Tiger Lillies. Ήταν η επέτειος των δέκα χρόνων από την πρεμιέρα του φιλμ. Τον ενημέρωσα ότι ήταν ελεύθερος ο χώρος του θεάτρου στο πίσω μέρος του μαγαζιού και ξαφνιάστηκα όταν, για να με ευχαριστήσει, με προσκάλεσε στην παρέα τους. Πολύ ωραίος τύπος – μου έκανε φοβερή εντύπωση! Μου μίλησε για το πόσο του αρέσει να γράφει θεατρικά κείμενα και έργα. Ήταν μια πτυχή του που δεν την γνώριζα, φυσικά, τότε. Δεν είχαμε ούτε social, ίντερνετ, ούτε τίποτα, έτσι; Ήταν μια πολύ ωραία κουβέντα με έναν πολύ ζεστό άνθρωπο, που κράτησε δυο τρεις ώρες. Τώρα λέω «γιατί δεν αντάλλαξα ένα τηλεφώνω»; Δεν το σκέφτηκα καν εκείνη τη στιγμή.

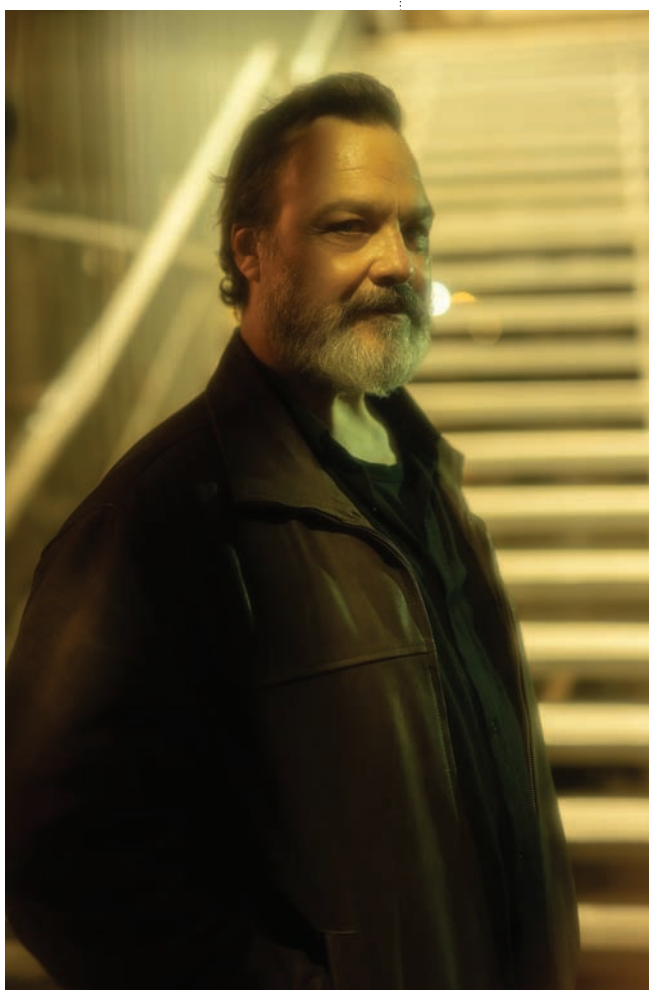
— Όταν ξεκινάτε έναν χαρακτήρα πώς τον προσεγγίζετε;

Αρχικά γίνεται μια πρώτη συζήτηση με τον σκηνοθέτη για το πώς φαντάζεται αυτός τον χαρακτήρα. Αφού συμφωνήσουμε στην προσέγγισή του, ξεκινώ την προσωπική μου δουλειά για να του δώσω ζωή και υπόσταση. Καταρχήν εξετάζω τον τόπο, τον χρόνο και την κοινωνικο-πολιτική συνθήκη της εποχής που διαδραματίζεται το εκάστοτε έργο. Κάνω έρευνα για το ποιόν του χαρακτήρα από αυτά που λέει ο ίδιος και από αυτά που λένε οι άλλοι γι' αυτόν, μελετώντας σε βάθος το κείμενο ή σενάριο, χτίζοντας μεθοδικά το βιογραφικό του. Εξετάζω τα κίνητρό του και το πώς εξυπηρετεί η παρουσία του τον ρου της ιστορίας.

— Ποια θεωρείτε την καλύτερη μεταμόρφωσή σας;

Αυτό είναι κάτι που θα το κρίνει ο κόσμος, όχι εγώ, αλλά, αν θα έπρεπε να ξεχωρίσω κάποιες ερμηνείες μου, αυτές θα ήταν: στο θέατρο στον «Πουπουλένιο» και στο «Ο Σέρλοκ Χολμς και το σκυλί των Μπάσκερβιλ», στην τηλεόραση στη «Μάγισσα» και στο «Αυτή η νύχτα μένει», και στον κινηματογράφο στην ξένη παραγωγή «The Hunted» και στη «Σπασμένη φλέβα». Όταν μπαίνεις σ' αυτό που οι ηθοποιοί αποκαλούμε «ζώνη», είναι σαν να βρίσκεσαι σε trance. Το θέμα είναι να μπορείς να έχεις διάρκεια σ' αυτό. Πάντα προσπαθώ να αντλήσω στοιχεία από προσωπικά μου βιώματα και εμπειρίες και να τα ενσωματώσω στον εκάστοτε ρόλο.

Όταν μπαίνεις σ' αυτό που οι ηθοποιοί αποκαλούμε «ζώνη», είναι σαν να

βρίσκεσαι σε trance. Το θέμα είναι να μπορείς να έχεις διάρκεια σ' αυτό.

— Στα «Assassin's Creed Origins» («Timoxenos»/«Priest Of Serapis») και «Odyssey» κάνατε φωνές για την Ubisoft. Είναι απελευθερωτικό να παίζετε χωρίς πρόσωπο;

Αυτό προέκυψε από τη voice agent μου. Με πρότεινε και μου είπε ότι ήταν για ένα video game. Το ότι επρόκειτο για το «Assassin's Creed» το έμαθα τυχαία. Είχα χάσει το κείμενο, οπότε πήγα στο λόμπι του στούντιο και τους είπα «ρε παιδιά, μπορείτε να μου εκτυπώσετε το κείμενο;». Το εκτύπωσαν, αλλά πάνω, αντί για τον mock τίτλο που είχαμε εμείς, «Constellation», έγραφε «Assassin's Creed Origins» και τότε συνειδητοποίησα ότι αυτό που έκανα ήταν για το παγκόσμιου φήμης βιντεοπαιχνίδι κι έπαθα σοκ. Με έλουσε κρύος ιδρώτας, γιατί κατάλαβα ότι ήταν ακόμα πιο απαιτητικό και έπρεπε να τα δώσω όλα, το 100% της απόδοσής μου. Αλλά ήταν τεράστια χαρά. Είναι δύσκολο να πιάσεις μέσω της φωνής σου έναν ρόλο. Ειδικά όταν πας να την κουμπώσεις σε ένα ξένο φορμάτ. Για έναν επαγγελματία, όχι δεν είναι απελευθερωτικό, γιατί σε ένα τέτοιου μεγέθους εγχείρημα ο κόσμος δίνει βαρύτητα στη φωνή όπως θα έδινε στην εκφραστική ερμηνεία σε μια ταινία.

— Τι χρειάζεται μια ραδιοφωνική εκπομπή για να είναι καλή;

Ανάλογα τη θεματική της. Να μπορείς να έχεις ωραία επαφή μέσω του μικροφώνου με το κοινό σου, μ' αυτούς που σε ακούνε. Και, νομίζω, να μην είσαι ψεύτικος. Να είσαι αληθινός σ' αυτά που λες και στις μουσικές που επιλέγεις.

— Η πιο σκληρή διαφορά στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τον ηθοποιό στο εξωτερικό και στην Ελλάδα ποια είναι;

Το 2003 συμμετείχα σε μια ταινία με πρωταγωνιστή τον Ντάνιελ Κρεγκ, το «Layer Cake», που υποτίθεται ότι ήταν και low budget. Ενωσα σαν να έβαλα λίγο το δάχτυλο στο μέλι κι έπαθα πλάκα. Σε αντιμετωπίζουν με πολύ μεγαλύτερο σεβασμό κι ευγένεια. Εκτιμούν αυτό που κάνεις πολύ περισσότερο. Το ίδιο και στο θέατρο, από τον πιο μικρό μέχρι τον πιο μεγάλο ρόλο, σε οποιαδήποτε παραγωγή.

— Εκτός από την ταινία της χρονιάς, τη «Σπασμένη Φλέβα», παίξατε και στη διαφήμιση της χρονιάς, για τη σοκολάτα-μπουγάτσα 2310 Break της ION.

Είχα καιρό να κάνω διαφήμιση, πέρασα από ακρόαση και το αποτέλεσμα ήταν παραπάνω από ικανοποιητικό για όλους μας. Ήθελα πολύ να με επιλέξουν, όπως και έγινε τελικά, και ήταν μια φοβερή ευχάριστη συγκυρία, καθώς ο σκηνοθέτης της διαφήμισης, Έιντζελ Σαφτ, ήταν ο ίδιος που σκηνοθέτησε και το βιντεοκλίπ του ομότιτλου τραγουδιού του ΛΕΞ με τους Kepler is Free για την ταινία του Γιάννη Οικονομίδη «Σπασμένη φλέβα». Χαίρομαι απίστευτα με το αποτέλεσμα, με αυτό που καταφέραμε με τα παιδιά και που έχει γίνει viral. Πατί όντως είναι τρελή διαφήμιση.

— Έχετε παίξει και στο «Μίλα μου βρόμικα», τη στήλη της ATHENS VOICE που έγινε τηλεοπτική σειρά μετά το «Σε είδα»...

Ουάου! Με πας πολύ πίσω τώρα! Ωραίες συγκυρίες κι αυτές, ειδικά το «Μίλα μου βρόμικα» είχε πλάκα. Ήταν από τις πρώτες δουλειές που έκανα επιστρέφοντας στην Ελλάδα, και ήταν πολύ ωραία εμπειρία, καθότι κωμωδία. Την απόλαυσα. Γιατί μου αρέσει να τσαλακώνομαι. Δεν έχω τέτοια θέματα ως ηθοποιός.

— Σας αρέσει και η ιππασία... Πάνω σε άλογο δεν ελέγχεις πραγματικά, συνεργάζεσαι. Αυτό σας θυμίζει κάτι από τη δουλειά σας;

Λατρεύω τα άλογα. Από μικρός που πήγαινα στο χωριό μου, το Παλαιοχώρι Χαλκιδικής, ερχόμουν συχνά σε επαφή με ζώα. Άλογα, μουλάρια, γαϊδούρια, αγελάδες... Τα άλογα τα θαυμάζω. Είναι απίστευτη η σύνδεση που μπορεί να δημιουργήσεις μαζί τους. Πατί, αν δεν πετύχει αυτό, μπορεί να τα βρεις μπαστούνια. Αλλά πρέπει και το άλογο να καταλάβει ότι το αγαπάς, ότι δεν θα το χτυπήσεις. Είναι φοβερή αίσθηση το να καλπάζεις με άλογο. Έχω καιρό να το κάνω και μου λείπει πραγματικά.

— Όταν τελειώνει ένα γύρισμα ή μια παράσταση, τι κάνετε μετά;

Υπάρχει ένταση και αδρεναλίνη. Θα σ' το πουν οι περισσότεροι αυτό. Και για να αποφορτιστείς θα πρέπει να περάσουν αρκετές ώρες, ειδικά με το θέατρο, επειδή οι παραστάσεις τελειώνουν αργούτσικα, θα μιλήσεις με κόσμο και θα γυρίσεις σπίτι σου μετά τα μεσάνυχτα. Μου παίρνει ώρα να αποφορτιστώ. Προσπαθώ είτε να χαζέψω κάτι στην τηλεόραση ή στο κινητό μου ή να ακούσω μουσική. Κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα να κοιμάμαι αργά.

— Ποια είναι η πιο ακραία εμπειρία που ζήσατε σε δουλειά;

Στο επάγγελμά μας μπορεί να χρειαστεί πολλές φορές να ζήσεις κάτι ακραίο. Από επικίνδυνες μεταβάσεις σε δυσπρόσιτες τοποθεσίες γυρισμάτων έως σκηνές ενάντια στις καιρικές συνθήκες.

— Όταν χάσατε τον πατέρα σας, σταματήσατε το θέατρο. Θα επιστρέψετε;

Ήταν μια πολύ δύσκολη στιγμή για μένα. Τώρα φλερτάρω με την επιστροφή γιατί αγαπώ το θέατρο. Οι προτάσεις που είχα αυτά τα χρόνια ήταν έργα τα οποία θα με ανάγκαζαν να βουτήξω σε σκοτάδια και σε μέρη όπου, ψυχολογικά και συναισθηματικά δεν ήθελα να πάω. Και αρνήθηκα. Εννοείται όμως ότι θέλω να επιστρέψω, γιατί θεωρώ τον εαυτό μου κατεξοχήν θεατρικό ηθοποιό.

— Τα δαχτυλίδια που φοράτε τι σημαίνουν;

Είναι δώρα του αδερφού μου. Το ένα μου το χάρισε για τον γάμο μου. Το άλλο στα πεντηκοστά μου γενέθλια. Είναι σαν να τον έχω παντού μαζί μου.

— Τι αισθάνεστε ότι θυσιάσατε για να γίνετε ηθοποιός;

Αρχικά το ότι έφυγα για χρόνια μακριά από την οικογένειά μου και τους αγαπημένους μου ανθρώπους, αλλά παράλληλα και το ότι δεν είχα την οικονομική σταθερότητα, που πιθανότατα θα είχα εξασφαλίσει επιλέγοντας κάποιο άλλο επάγγελμα. **A**

Επιμέλεια
ΜΑΡΙΑ-ΙΩΑΝΝΑ
ΣΙΓΓΑΛΟΥ

look

Νέο Adistar Control 5 των **adidas Originals** Γιατί τώρα έχεις τον έλεγχο του δρόμου

Στους δρόμους της πιο street πρωτεύουσας, κάθε βήμα γράφει τη δική του ιστορία. Το **ADISTAR CONTROL 5** των **adidas Originals** έρχεται να την ντύσει με χαρακτήρα και ρυθμό, ισορροπώντας ανάμεσα στο παρελθόν και το τώρα. Με ριζές που φτάνουν πίσω στα running tracks των 70s και αισθητική που αντλεί δυναμικά από τα 00s, επιστρέφει σήμερα πιο επίκαιρο από ποτέ. Chunky γραμμές, πολυεπίπεδες υφές και μια σιλουέτα που ξεχωρίζει σε κάθε βήμα, συνθέτουν ένα μοντέλο που ισορροπεί

ανάμεσα στο performance DNA και το σύγχρονο streetwear attitude. Στην πόλη που δεν σταματά να κινείται, το **ADISTAR CONTROL 5** γίνεται ο σύμμαχος της καθημερινότητας: άνετο, ευέλικτο και απόλυτα προσαρμοστικό σε κάθε look, από relaxed σύνολα μέχρι πιο elevated εμφανίσεις. Δεν μιλάμε για επιστροφή στο παρελθόν, αλλά για επαναπροσδιορισμό του τώρα. Για μια γενιά που επιλέγει να εκφράζεται με αυθεντικότητα και αυτοπεποίθηση. Γιατί τελικά το θέμα δεν είναι απλώς να τρέχεις, είναι να ξέρεις πώς κινείσαι.

GANNI
Μπότες Embroidered Western
Mid-Calf €585,90

SKYLRK
Φανέλα FINGERS UP €90

Bieberchella

Επιμέλεια
ΜΑΡΙΑ-ΙΩΑΝΝΑ
ΣΙΓΑΛΟΥ

kolimpr11
Χειροποίητο κολιέ από ασήμι 925
«drama queen», €93 - €98
(kolimpr11.com)

JUSTIN BIEBER MERCH
Σορτς Peaches PE €55

ESSENCE
Μαλακό μολύβι
χειλιών POUTline
αποχρ. 05 €1,09

S.M.ARTEN
Ασημένιοι επίχρυσοι κρίκοι με γραμμές €90

*Fun fact για τον
Justin Bieber:
Όταν κάνει
κράτηση σε
εστιατόρια και
ξενοδοχεία,
χρησιμοποιεί
το όνομα
Chandler Bing*

JUSTIN BIEBER MERCH
T-Shirt Changes Bear €31,50

JUSTIN BIEBER MERCH
Φούτερ Changes Silhouette

SKYLRK
Φούτερ Spot €240

MELLER
Γυαλιά ηλίου Project 02 €76

SWAROVSKI
Κολιέ Millenia €350

ZALANDO
Παντελόνι Rosa Versace Jeans Couture €374,95

JUSTIN BIEBER MERCH
Ghost Bieber Crewneck III €65

Ο Λεωνίδας Καβάκος διευθύνει τη Philharmonia Orchestra στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

Ένα συμφωνικό αφιέρωμα στον ρομαντισμό,
με σολίστ τον διακεκριμένο τσελίστα Κίαν Σόλτανι

Μια ξεχωριστή μουσική συνάντηση αναμένεται στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, όπου ο Λεωνίδας Καβάκος συμπράττει με τη Philharmonia Orchestra σε μια βραδιά αφιερωμένη στον ρομαντισμό. Η συγκεκριμένη ορχήστρα συγκαταλέγεται στις κορυφαίες του Λονδίνου. Πρόκειται για έναν από τους σημαντικότερους συμφωνικούς οργανισμούς παγκοσμίως, με συνεχή καλλιτεχνική παρουσία. Μαζί τους στη σκηνή θα βρεθεί ο κορυφαίος τσελίστας της νέας γενιάς Κίαν Σόλτανι, με διεθνή αναγνώριση για το εκφραστικό του βάθος και την τεχνική του αρτιότητα, εμφανίσεις σε μεγάλες σκηνές και διακεκριμένη δισκογραφία. Τα έργα που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα της συναυλίας αποκαλύπτουν τις καλλιτεχνικές συγγένειες τριών μεγάλων δημι-

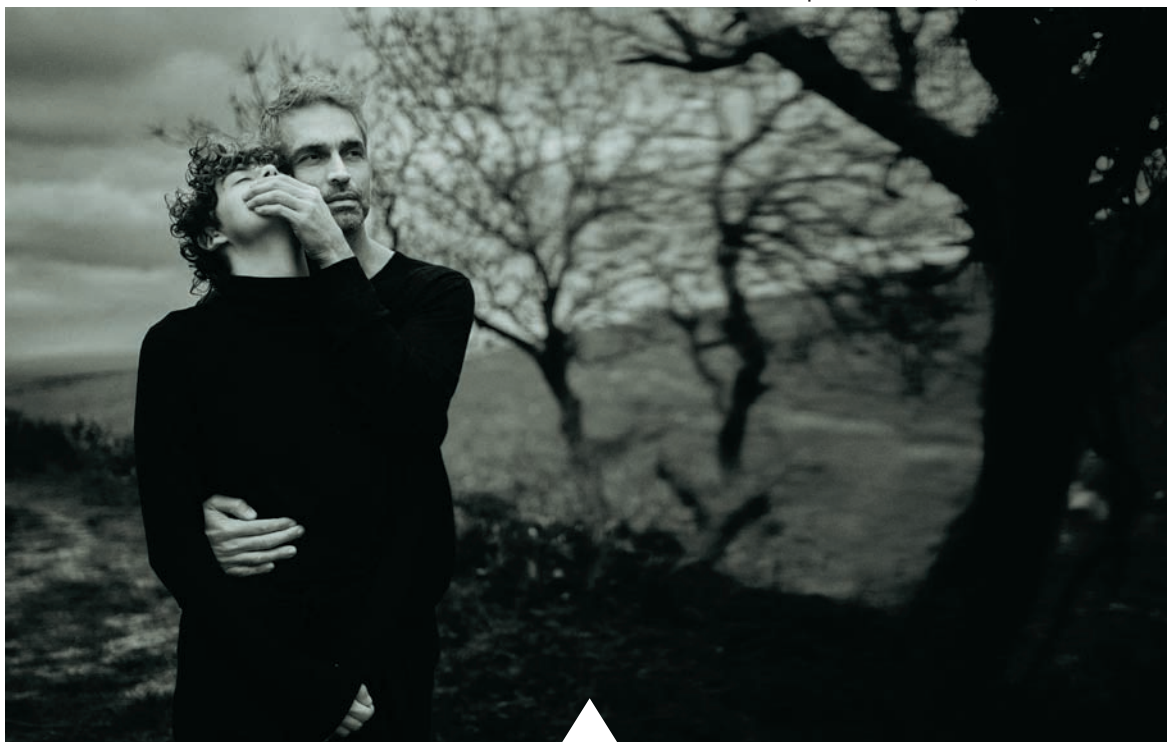
ουργών: ο Σούμαν ήταν εκείνος που διέκρινε στον νεαρό Μπραμς τον διάδοχο του Μπετόβεν, ενώ χρόνια αργότερα, ο ώριμος πλέον Μπραμς αναγνώρισε στο έργο του Ντβόρζακ μια νέα, ισχυρή μουσική φωνή.

Η βραδιά ξεκινά με την εισαγωγή από την όπερα «Βάντα» του Ντβόρζακ, έργο γεμάτο ρυθμική ένταση, εμπνευσμένο από τον μύθο της πριγκίπισσας που θυσιάστηκε για τον λαό της. Ακολουθεί το «Κοντσέρτο για βιολοντσέλο» του Σούμαν, που απαιτεί δεξιότητα για την ουσιαστική μουσική συνομιλία ανάμεσα στον σολίστ και την ορχήστρα. Η βραδιά ολοκληρώνεται με την επιβλητική «Πρώτη Συμφωνία» του Μπραμς, ένα αριστούργημα που έχει χαρακτηριστεί ως η «Δεκάτη του Μπετόβεν». *Χορηγός Τράπεζα Πειραιώς*
-Νίκη-Μαρία Κοσκινά

Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 9 Μαΐου

Θέατρο, μουσική, εκθέσεις, προβολές. Πολιτιστικές προτάσεις που μας εντριγκάρουν αυτό το επτάήμερο.

«Δύο μέσα στο ίδιο Τονίο», Ricardo Castro Romero

1 Τρεις φωτογράφοι αποτυπώνουν το κενό

Η έκθεση «*Βιώνοντας το Κενό*», με έργα των Vratko Barcik (Πράγα), Ricardo Castro Romero (Μαδρίτη) και Jason Jackson (Νέα Υόρκη), σε παραγωγή της **Amalia Gardens** και επιμέλεια του **Χάρη Σαββίδη**, φιλοξενείται στην Αθήνα. Το πρότζεκτ γεννήθηκε από το οδοιπορικό των τριών καλλιτεχνών στο Βιτάλι της Άνδρου, στην εγκαταλειμμένη συνοικία Καλοκαιρινή. Το έργο τους δεν αποδίδει τη νοσταλγία μιας εποχής του παρελθόντος, αλλά μελετά την ανθρώπινη παρουσία μέσα σε έναν χώρο που αδυνατεί να τη φιλοξενήσει. [Γκαλερί Αλμα, 21 έως 26 Απριλίου](#)

Έργο της Niki de Saint Phalle

4 Όταν η τέχνη γεννιέται από εσωτερική ανάγκη

Η ομαδική έκθεση «*Οι Αυτοδίδακτοι: Από τον Θεόφιλο στις μέρες μας*» στην Γκαλερί Σκουφά αναδεικνύει τη δύναμη της ανεξάρτητης καλλιτεχνικής έκφρασης, πέρα από ακαδημαϊκά όρια. Εκθέτοντας έργα 16 καλλιτεχνών, χαρτογραφεί μια ζωντανή διαδρομή όπου η τέχνη γεννιέται από την εσωτερική ανάγκη. Μεταξύ άλλων θα δούμε και έργα του Αλέξη Ακριθάκη, της Niki de Saint Phalle, του Φώτη Κόντογλου, του Σκλάβαινα. Η έκθεση λειτουργεί ως γέφυρα εποχών, φωτίζοντας τη διαχρονική αξία της αυθεντικής δημιουργίας. [Γκαλερί Σκουφά, έως 16 Μαΐου](#)

«Orbits Without Collapse», Κωστής Βελόνης

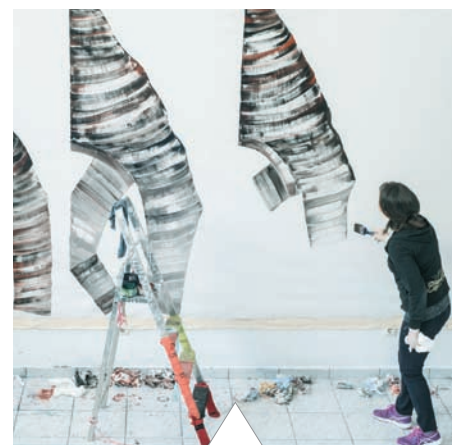
2 Masking: Το προσωπείο της ευαλωτότητας

Η νέα ομαδική έκθεση στην γκαλερί Ζουμπουλάκη, σε επιμέλεια της **Κατερίνας Νικολάου**, εμπνέεται από τον όρο «masking» που εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1970 για να περιγράψει το συμπεριφορικό φαινόμενο της απόκρυψης της προσωπικότητας. Μέσα από έργα έντεκα καλλιτεχνών, αναδεικνύονται προσωπικές και συλλογικές αφηγήσεις που φωτίζουν το εύθραυστο και την ευαλωτότητα ως δύναμη. Η έκθεση προσκαλεί τον θεατή να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με την αυθεντικότητα, θέτοντας ερωτήματα για την ταυτότητα και την κοινωνική πίεση σήμερα. [Γκαλερί Ζουμπουλάκη, 23 Απριλίου έως 23 Μαΐου](#)

3 Ο Ζοέπ Μπέβινγκ για πρώτη φορά στην Ελλάδα

Ο Ολλανδός πιανίστας και συνθέτης, με τα εκατομμύρια streams στις ψηφιακές πλατφόρμες, έρχεται στη χώρα μας στο πλαίσιο της παγκόσμιας περιοδείας του για την προώθηση του νέου του δίσκου «*Liminal*», που χρηματοδοτεί κι ένα νέο ξεκίνημα στη μέχρι τώρα πορεία του. Η σκηνηκή του παρουσία χαρακτηρίζεται από τη λιτότητα και τη ζεστή ατμόσφαιρα που δημιουργεί μόνο με τον ήχο του πιάνου του. [Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός, 23 Απριλίου](#)

Έργο της Σπυριδούλας Πολίτη

5 Η τέχνη αναμετράται με την έννοια του χρόνου

Η έκθεση σύγχρονης τέχνης «*In / Out of Time - Στην ώρα, εκτός χρόνου*» στο Χαλάνδρι διερευνά την πολυδιάστατη έννοια του χρόνου μέσα από έργα εννέα καλλιτεχνών. Με επιστημονική συμβολή της Δρ. **Αλεξάνδρας Μπούνια**, αναπτύσσεται ένας καλλιτεχνικός διάλογος ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, προσκαλώντας το κοινό σε μια βιωματική εμπειρία κατανόησης του χρόνου ως βασικής διάστασης της ανθρώπινης ύπαρξης. [Κτίριο Νόμπελ, 24 Απριλίου έως 31 Μαΐου](#)

Για να καταχωριστείτε στους οδηγούς της Α.Υ., στείλτε δελτία Τύπου 2 εβδομάδες πριν από την προγραμματισμένη ημερομηνία. Ταχυδρομικώς στη διεύθυνση Χαρ. Τρικούπη 22, 10679 Αθήνα ή στο fax 210 3617310 ή στο avguide@athensvoice.gr

© NC FERNANDEZ

6 Ο Στιβ Γκαν στην Αθήνα

Ο Στιβ Γκαν, κορυφαίος εκπρόσωπος της αμερικανικής indie folk-rock, παρουσιάζει ένα ζωντανό μουσικό ταξίδι, γεμάτο ατμόσφαιρα και συναισθηματική ένταση, στο πλαίσιο του POROSI 04. Με επιρροές από την πρωτοποριακή folk, γεφυρώνει παρελθόν και παρόν μέσα από τις συνθέσεις του. Τη βραδιά του live θα ανοίξουν μ' ένα ακουστικό σέτ οι **33 Lovers** (Stratos Kiris) και **Λαμπρινή Γρηγοριάδου**.

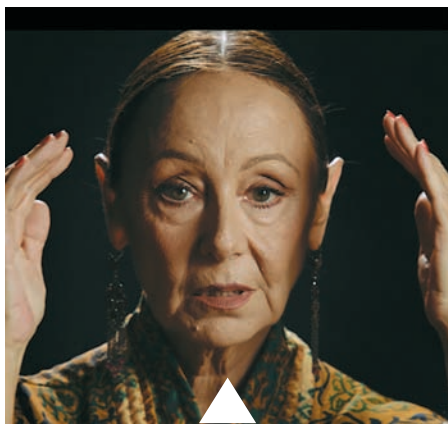
ΙΛΙΟΝ Plus,
26 Απριλίου

© JANVERSEWELD

7 Από το Λονδίνο στην Αθήνα

Η παράσταση «All My Sons» του Άρθουρ Μίλερ, σε σκηνοθεσία **Ίβο φαν Χόφφε**, παρουσιάζεται στην Αθήνα σε μαγνητοσκοπημένη προβολή από το Wyndham Theatre στο West End. Με τον **Μπράιαν Κράνστον** στον πρωταγωνιστικό ρόλο, το έργο εξερευνά τα όρια ανάμεσα στην επιτυχία και την ηθική ευθύνη, μια θεματική πάντα επίκαιρη. Μέσα από την ιστορία της οικογένειας Κέλλερ και την εμπλοκή του πατέρα στην πολεμική βιομηχανία, αναδεικνύονται ζητήματα ενοχής, αλήθειας και προσωπικού κόστους.
Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 28 Απριλίου

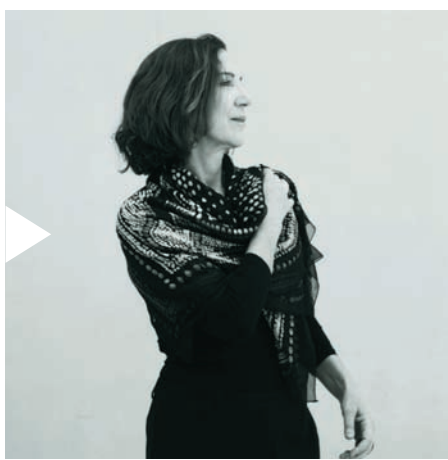
8 Όταν οι σκιές ενός χώρου ζωντανεύουν

Ένας άστεγος βρίσκεται σε ένα εγκαταλεημένο μουσικό κέντρο. Γύρω του οι σκιές του παρελθόντος ζωντανεύουν, μετατρέποντας τον χώρο σε πεδίο μνήμης. Η παράσταση «Πρόσωπα στην άμμο» του Γιάννη Τσαμαντάκη, σε σκηνοθεσία **Δημήτρη Κομνηνού**, παρουσιάζει τρεις ηθοποιούς και τέσσερις μουσικούς που εξερευνούν τη μνήμη μέσα από ιστορίες και γνώριμες μουσικές. Η **Λυδία Φωτοπούλου** σε ρόλο εικονικής αφηγήτριας εμφανίζεται κινηματογραφημένη και συνδέει τις ιστορίες μεταξύ τους.
Θέατρο ΕΛΕΡ, έως 17 Μαΐου

9 Η θεατρική-μουσική συνάντηση με τον Όμηρο

Η Ραψωδία Ω της «Ιλιάδας» ζωντανεύει σε μια σύγχρονη σκηνική σύνθεση λόγου, μουσικής και φωτός, με την **Αμαλία Μουτούση** σε ρόλο αφηγήτριας-ραψωδού να ερμηνεύει επτά πρόσωπα. Μαζί της ο **Δημήτρης Καμαρωτός** στην εκτέλεση της μουσικής που συνέθεσε ειδικά για την εκδήλωση, με πνευστά αλλά και ηλεκτρονικά μέσα. Μια ενιαία παρτιτούρα όπου λόγος, μουσική και κίνηση δημιουργούν ένα ενιαίο αρμονικό σύνολο.
Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 27 & 28 Απριλίου

© ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

© ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΙΝΑΪΔΗΣ

11 Μια πολυαναμενόμενη κινηματογραφική μεταφορά

Η εμβληματική ταινία της Φίνος Φιλμ «Τζένη Τζένη - Ένα πλιόλουστο ρέκβιεμ» ανεβαίνει για πρώτη φορά στο θέατρο, σε διασκευή και σκηνοθεσία του **Νίκου Καραθάνου**, ο οποίος κρατά για τον εαυτό του τον ρόλο του κομματάρχη Κοσμά Σκούταρη. Για τον πρωταγωνιστικό ρόλο έχει επιλεγεί η **Γαλήνη Χατζηπασάλη**, ενώ τον Νίκο Μαντά υποδύεται ο **Χρήστος Λούλης**. Η **Χάρης Αλεξίου** είναι η θεία του Νίκου Μαντά, ενώ η **Ζέτα Μακρυπούλια** υποδύεται την Υβόννη Καρίπη.
Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, Πρεμιέρα 23 Απριλίου

10 Η καταπίεση της πατριαρχίας

Η θεατρική παράσταση του ΚΘΒΕ «**Η αγάπη άργησε μια μέρα**», σε σκηνοθεσία **Ένκε Φεζολλάρι**, κατεβαίνει στην Αθήνα για περιορισμένο αριθμό παραστάσεων. Βασισμένη στο εμβληματικό έργο της Λιλής Ζωγράφου, το έργο μάς μεταφέρει στο Νεοχώρι της Κρήτης, την περίοδο της Κατοχής. Τα αυστηρά δεσμά της πατριαρχίας δεν αφήνουν περιθώρια για τον έρωτα και για πραγματική ελευθερία στις γυναίκες της οικογένειας Φτενούδου. Η οικογενειακή τιμή είναι πάνω απ' όλα, καταπνίγοντας το πιο αγνό συναίσθημα, την αγάπη.
Πτι Παλαί, 24 Απριλίου έως 10 Μαΐου

© ΜΑΡΙΖΑ ΚΑΦΑΜΠΕΛΗ

12 Ένα ωμό θρίλερ για τη βία και την επιθυμία

Το πολυβραβευμένο έργο «**Bacon**» της Σόφι Σουίθινγκανκ παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε σκηνοθεσία της **Έμιλι Λουίζου**. Με τους **Γιώργο Μπένο** και **Αλέξανδρο Πιεχόβιακ** στους πρωταγωνιστικούς ρόλους, η παράσταση εξερευνά την τοξική αρρενωπότητα, τη βία και τα τραύματα της ενηλικίωσης. Μέσα από μια έντονη σκηνική σύγκρουση, αναδεικνύεται η εύθραυστη ανθρωπινή φύση και οι συνέπειες της σιωπής.
Θέατρο Άνεσις, έως 14 Ιουνίου

Ο Jamie Oliver τρελαίνεται για μαλακή φέτα!

Πέμπτη πρωί, 11.03 ακριβώς. Με ενημερώνουν ότι ο Τζέιμι Όλιβερ θα αργήσει λίγο στην προγραμματισμένη μας συνέντευξη, γιατί ερχόμενος έκανε μια στάση στη Βαρβάκειο και ενθουσιάστηκε. «Λογικό», λέω, «πήγατε έναν σεφ στην πηγή των υλικών, τι πιστεύατε ότι θα συνέβαινε;». Ωστόσο ο Τζέιμι αργεί λίγα μόνο λεπτά και, όταν εμφανίζεται, δεν είναι καθόλου όπως τον φανταζόμουν. Με κοιτάει κατευθείαν στα μάτια, γελάει και μιλάει εντελώς αυθόρμητα, είναι φιλικός, χαμογελαστός, προσιτός. Ένας σταρ με καρδιά αγοριού. Είναι περήφανος και χαρούμενος για το **Jamie Oliver Kitchen**, το πρώτο του εστιατόριο στην Ελλάδα, που άνοιξε πριν από λίγους μήνες στον δεύτερο όροφο του **Golden Hall**.

Γιατί Ελλάδα; Πώς αποφασίσατε να ανοίξετε ένα εστιατόριο εδώ; Αυτό είναι ενδιαφέρον! Νομίζω ότι στην πραγματικότητα δεν το αποφάσισα εγώ, αλλά η Ελλάδα.

Τι εννοείτε; Το ζήτησαμε; Περίπου. Όταν ξεκίνησα την καριέρα μου, δεν φανταζόμουν ποτέ ότι θα έφτανα σε άλλη χώρα, αλλά, μέσω της εκπομπής και των βιβλίων μου, άρχισα να χτίζω αρκετά βαθιές σχέσεις με διαφορετικές κοινότητες σε όλο τον κόσμο. Και μία από αυτές ήταν η Ελλάδα! Δεν το περίμενα, δεν γνώριζα καν ότι τα βιβλία μου κυκλοφορούσαν και οι εκπομπές μου παίζονταν στην Ελλάδα. Ξαφνικά το εστιατόριό μου στο Λονδίνο γέμισε Έλληνες κι αναρωτιόμουν: «Πώς; Γιατί;». Είχε, λοιπόν, βγει μόλις μια νέα τηλεοπτική εκπομπή και με την ευκαιρία των διακοπών τους στο Λονδίνο οι άνθρωποι αυτοί ήθελαν να έρθουν να με γνωρίσουν. Το βρήκα καταπληκτικό! Με ρωτούσαν συχνά: «Σας παρακαλώ, θα ανοίξετε ένα εστιατόριο και στην Ελλάδα;». Το ελληνικό κοινό είναι τόσο ευγενικό μαζί μου, δεν ξέρω γιατί αξίζω τόσο καλοσύνη... Νομίζω ότι φταίει που είμαι στην τηλεόραση τόσα χρόνια. Άντρες μου λένε «μεγάλωσα μαζί σου!» και πολλές γυναίκες «Ευχαριστώ, έκανες τους άντρες να μαγειρεύουν ζανά!». Πολλοί Έλληνες, επίσης, λένε «Αγγλε, αγγίζεις το φαγητό όπως μόνο οι Έλληνες το κάνουν». Μα η σύνδεση με το φαγητό είναι στο άγγιγμα. Ίσως κάποιοι μάγειρες δεν το κάνουν αυτό, θέλουν να φοράνε γάντια και να είναι λίγο πιο στημένοι, αλλά αυτό δεν είναι το δικό μου στιλ, και δεν είναι ούτε το στιλ των Ελλήνων, οπότε... Η ερώτηση λοιπόν πλέον ήταν όχι το αν θα ανοίγαμε στην Ελλάδα, αλλά πού. Πιθανότατα, αν είχα ένα μαγικό ραβδί, θα είχα πάει σε μια μικρή γειτονιά, ίσως πέντε λεπτά από εκεί που μένεις (σ.σ. πριν αρχίσουμε τη συνέντευξη, με ρώτησε πού μένω και του απάντησα «στο κέντρο της Αθήνας»), αλλά έπρεπε να είμαστε προσεκτικοί.

Προσεκτικοί; Γιατί; Γιατί, όταν πατάς το πόδι σου σε μια άλλη χώρα, σε μια άλλη περιοχή, χρειάζεσαι μια ευκαιρία για να επιβιώσεις σε έναν πολύ σκληρό κλάδο, αλλά επίσης πρέπει να χτίσεις την ομάδα σου, γιατί αυτή ακριβώς είναι που θα κάνει τα πάντα πιθανά. Κι εδώ που τα λέμε, αν πας σε ένα εμπορικό κέντρο στην Αμερική, την Αυστραλία, την Αγγλία, πουθενά δεν θα βρεις ένα τόσο όμορφο εστιατόριο όσο αυτό. Αν σε πάω στην κουζίνα τώρα και σου ανοίξω το ψυγείο, θα βρεις μόνο αγνά, γνήσια προϊόντα, γεμάτα φρεσκάδα. Δεν έχουμε τίποτα επεξεργασμένο, μόνο αληθινό φαγητό. Χρησιμοποιούμε βότανα, παίρνουμε φρέσκο λαβράκι από ντόπιους ψαράδες και φτιάχνουμε καρπάτσιο και crudos. Ξέρεις... πρέπει να είναι φρέσκο! Δεν μπορείς να «κλέψεις» σ' αυτό. Οπότε, κάπως μου αρέσει η ιδέα ότι βρισκόμαστε σ' ένα μέρος όπου οι άνθρωποι έρχονται για ψώνια, με τις οικογένειές τους – και αυτό το συγκεκριμένο πλαίσιο υποθέτω ότι από κάποια οπτική γωνία είναι πολύ «Τζέιμι Όλιβερ» για τους Έλληνες. Στην πραγματικότητα, αυτό το εστιατόριο είναι σύνθεση όλων των ταξιδιών μου τα τελευταία 35 χρόνια.

Υποθέτω ότι είστε εξοικειωμένος με την ελληνική κουζίνα. Έχετε κάποιο αγαπημένο πιάτο; Δεν ξέρω αν έχω συγκεκριμένα αγαπημένα πιάτα. Για μένα είναι περισσότερο η καρδιά και η ψυχή του φαγητού... Εννοώ ότι μου αρέσει ο τρόπος που μαγειρεύετε εσείς οι Έλληνες. Μου αρέσει ο τρόπος που χρησιμοποιείτε τη σάρα και τα ξύλα στη φωτιά, το γεγονός ότι ξέρετε πώς να μαγειρέψετε σε πήλινες γάστρες. Δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο πιάτο που να ξεχωρίζω. Το ελληνικό φαγητό βασίζεται σε υπέροχα υλικά και σε μια απλότητα – κι αυτή η φιλοσοφία είναι κάτι που αγαπώ για πάρα πολλούς λόγους. Ταυτόχρονα, αυτό που προσπαθώ να κάνω είναι να διασκεδάζω με μικρές ανατροπές εδώ κι εκεί, να παίρνω παλιές, παραδοσιακές συνταγές ή παλιές τεχνικές και να «παίζω» μαζί τους. Το φαγητό αλλάζει συνεχώς. Νομίζω ότι η δουλειά μου εδώ ήταν να επικεντρωθώ στα εξαιρετικά ελληνικά προϊόντα, στα ωραία λαχανικά, το καταπληκτικό βοδινό κρέας και το υπέροχο φρέσκο ψάρι. Στο Jamie Oliver Kitchen της Αθήνας, ακόμα κι αν μαγειρεύουμε ένα ιταλικό πιάτο, χρησιμοποιούμε ελληνικά υλικά.

Ποια ελληνικά υλικά χρησιμοποιείτε στη μαγειρική σας; Περίπου τα πάντα, από τα πιο εξωπραγματικά μέλια στον κόσμο (στην Ελλάδα έχετε πραγματικά ασυνήθιστα μέλια, με διαφορετικά χρώματα και γεύσεις), φυσικά το ελαιόλαδο (αυτή είναι μια προφανής απάντηση), μερικά καταπληκτικά ξιδια. Είμαι πολύ τυχερός, γιατί έχω ταξιδέψει σε κάποια πολύ μοναδικά μέρη της ελληνικής επικράτειας, όπως για παράδειγμα στην Ικαρία, μία από τις περιοχές του κόσμου όπου οι άνθρωποι ζουν περισσότερο. Σ' αλήθεια το ερωτήμα αυτό το νησί... Να σου πω κάτι; Κάποιες φορές, από τον καναπέ του σπιτιού μου, ψάχνω σπίτια στην

Ικαρία! Έχω ένα ρομαντικό όνειρο ότι για δύο μήνες τον χρόνο θα μπορούσα να ζω εκεί. Πραγματικά απόλαυσα τον χρόνο μου σ' αυτό το νησί. Έχω βρεθεί στα βουνά μαγειρεύοντας με μια Ελληνίδα μαμά... Πρέπει να μου θυμίσεις, πώς λέγεται αυτό που φτιάχνετε εδώ στην Ελλάδα με γάλα και μοιάζει με κους κους;

Μήπως εννοείτε τον τραχανά; Τραχανάς! Ναι, ναι, αυτό είναι! Έχω φτιάξει, λοιπόν, τραχανά και τον έβαλα μέσα σε όμορφες σούπες και ζωμούς και ήταν κάτι το καταπληκτικό... Δοκίμασα κι ένα νέο συστατικό – κάτι συνηθισμένο για εσένα: έχω φάει πολλές φρέτες, ωραίες, εξαιρετικές, μοναδικές, αλλά σήμερα έφαγα για πρώτη φορά μαλακή φέτα. Τη βρήκα σ' αυτό το μικρό μαγαζάκι μέσα στη Βαρβάκειο (σ.σ. μου δείχνει, φανερά ενθουσιασμένος, μια φωτογραφία στο κινητό του). Χριστέ μου... ποτέ πριν δεν είχα δοκιμάσει μαλακή φέτα! Είμαι 50 χρονών και τα τελευταία 35 χρόνια ταξιδεύω συνέχεια, έχω δει πολλά πράγματα. Οπότε δεν είναι τόσο εύκολο να με εκπλήξει κάτι. Κι όταν μου έδωσαν να δοκιμάσω αυτό το πράγμα, ήμουν στον παράδεισο. Έτσι, προσπαθώ να σκεφτώ πώς θα γίνει να πάρω αυτή τη φέτα μαζί μου. Πати δεν θέλω να πάρω ένα κιλό, θέλω να αγοράσω ένα ολόκληρο βαρέλι.

Ένα βαρέλι; Ναι, επειδή πρέπει να δοκιμάσουν χίλιοι Βρετανοί οι οποίοι δεν έχουν ιδέα! Υπάρχουν άνθρωποι που δεν ξέρουν ότι υπάρχει αυτό το πράγμα. Οπότε, τώρα σκέφτομαι: Μπορώ άραγε να το στείλω με κούριερ; Μέσω της Easyjet; Μήπως να οδηγήσω ένα βαν διασχίζοντας την Ευρώπη για να το πάω σπίτι; Αυτή είναι η επόμενη μου ανησυχία, αλλά όλα αυτά είναι μέρος των προβλημάτων μου... οι εμμονές μου. Στο Ηνωμένο Βασίλειο έχουμε μεγάλη ελληνική κοινότητα και φυσικά αγοράζουμε και πουλάμε πράγματα. Οι Βρετανοί αγοράζουν πολλή φέτα, μπλόικο ελληνικό γιαούρτι και πάρα πολύ ελαιόλαδο. Κι ακόμη δεν ξέρουν ότι υπάρχει μαλακή φέτα (γέλια)! Θα ξέρουν όμως την επόμενη εβδομάδα. Οι ιδέες πάνε μαζί με τα υλικά – αυτό θέλω να πω. Να, ο σεφ Άκης (σ.σ. εννοεί τον Πετρετζίκη, που ήταν κι αυτός εκεί) είναι πάρα πολύ ευγενικός μαζί μου και πολύ γενναιοδωρός. Μου είπε: «Τζέιμι, όταν ήμουν μικρός, εσύ μου σύστησες όλα αυτά τα υλικά, που δεν είχα σκεφτεί ποτέ πριν». Υποθέτω ότι, κατά κάποιον τρόπο, η δουλειά μου στην τηλεόραση είναι να μοιράζομαι και να γιορτάζω πολιτισμούς, να γιορτάζω τους ανθρώπους. Δηλαδή, για να σου πω την αλήθεια, δεν με ενδιαφέρουν οι σημαίες και οι θρησκείες· εμένα με νοιάζουν οι άνθρωποι. Προσωπικά, θέλω να φτάσω στον άνθρωπο, στην οικογένεια, στο βουνό, στον πολιτισμό, στο φαγητό. Και προφανώς, αφού εδώ και 30 χρόνια κάνω τηλεοπτικές εκπομπές και οι εκπομπές αυτές μεταδίδονται σε 120 χώρες σε όλο τον κόσμο, όταν ενθουσιάζομαι σε μια από αυτές (όπως όταν ήμουν στην Ικαρία), μαζί μου ενθουσιάζεται κι ο κόσμος· όταν μαθαίνω εγώ, μαθαίνει κι ο κόσμος.

Έχω μια ασυνήθιστη δουλειά, όχι πολύ διαφορετική από τη δική σου, γιατί κατά κάποιον τρόπο πρέπει να βρίσκομαι στην ίδια συναισθηματική κατάσταση μ' εσένα. Δηλαδή: δεν θέλω να πω ψέματα, θέλω να είμαι αληθινός, να εισχωρώ κάτω από την επιφάνεια των πραγμάτων. Είναι και κάτι άλλο: οι άνθρωποι εργάζονται σκληρά. Κάθε εβδομάδα που πηγαίνουν για ψώνια έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν ένα μικρό δείγμα από κάποιον άλλο πολιτισμό, μια άλλη χώρα. Κι αυτό που θέλω να τους δείξω εγώ είναι ότι, όταν παίρνεις ένα κομμάτι κοτόπουλο δεν χρειάζεται να είναι το ίδιο βαρετό κομμάτι κοτόπουλο κάθε φορά. Μπορείς να πάρεις μια τεχνική από ένα μικρό νησί, να το ψήσεις στα κάρβουνα, να το μαρινάρεις και να το σερβίρεις... είναι τόσο όμορφο αυτό! Αλήθεια, μπορώ να σε πάω στην καρδιά μιας τυπικής βρετανικής κωμόπολης και οι άνθρωποι εκεί να έχουν δει την εκπομπή και να μαγειρεύουν ένα πιάτο από κάποιο από τα ελληνικά νησιά! Αν το καλοσκεφτείς, αυτό είναι στα αλήθεια κάτι το μαγικό.

Τελευταία ερώτηση. Τι θα μας προτείνατε να δοκιμάσουμε από το μενού εδώ, και γιατί; Αυτή είναι μια πολύ δύσκολη ερώτηση... πώς μπορώ να σου το εξηγήσω; Το Jamie's Oliver Kitchen δεν είναι καθόλου μονοδιάστατο. Πώς είναι όταν αγαπάς ένα συγκρότημα και κάθε δεκαετία βγάζουν ένα άλμπουμ με τις μεγαλύτερες επιτυχίες τους; Ε, αυτό προσπαθώ να κάνω εδώ. Έτσι, όταν έγραφα το μενού, το οποίο, ναι, είναι σε μεγάλο βαθμό μεσογειακό, έβαλα και το Chicken Katsu (σ.σ. τραγανό φιλέτο από κοτόπουλο πανέ με μαγιονέζα κάρι, σαλάτα λάχανο, ψημένο ψωμάκι και πίκλες), ένα αμερικανο-αγγλο-ιαπωνικό πιάτο, που ο κόσμος τρελαίνεται γι' αυτό, επειδή είναι διαολεμένα νόστιμο και αρκετά ασυνήθιστο. Από τη μια πλευρά έχουμε αυτό και από την άλλη το Kitchen Burger, που είναι ένα πραγματικά πολύ καλό burger. Ταυτόχρονα υπάρχουν πολλά μικρά πιάτα, πολύ ελαφριά και πολύχρωμα, κάτι σαν μεζέδες ή τάπας, που μπορείς να μοιραστείς. Έχουμε επίσης ένα σεβίτσε με λαβράκι τόσο νόστιμο και φρέσκο! Αν ο καιρός είναι πολύ ζεστός και προτιμάς κάτι ελαφρύ, υπάρχουν πολλές επιλογές, αν νιώθεις ότι χρειάζεσαι μια αγκαλιά ή ένα φιλί, τότε ίσως θέλεις κάτι πιο comfort. Όμως είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να διαλέξεις ένα πιάτο. Λυπάμαι που απάντησα τόσο άσχημα!

Εγώ, πάντως, νομίζω ότι έχω διαλέξει ποιο πιάτο ξεχωρίζω από το μενού. Τις παπαρδέλες Bolognese! Ω, ναι! Είναι μια πολύ ωραία συνταγή για Bolognese, της παλιάς σχολής. Αναμειγνύουμε δύο κρέατα και τα σιγομαγειρεύουμε για όλη τη νύχτα! Εντάξει, δεν χρειάζεται να γίνει συγκεκριμένα τη νύχτα, αλλά πάντως το κρέας πρέπει να μαγειρευτεί για τουλάχιστον 9 ώρες. Αυτό δίνει μια πολύ βαθιά γεύση. Φτιάχνουμε και φρέσκα ζυμαρικά, σε διαφορετικά σχήματα, από αλεύρι 0.0 και αυγά ελευθέρως βοσκής. Βασικά σχεδόν τα πάντα παρασκευάζονται εδώ. Αλήθεια, προσπαθώ να σκεφτώ κάτι που αγοράζουμε απ' έξω και δεν βρίσκω τίποτα! **A**

Μαγειρέψτε και λίγο σπίτια σας

Πώς φτάσαμε στο τέλος
της σπιτικής κατσαρόλας;

Της NENEΛΑΣ ΓΕΩΡΓΕΛΕ

Ρωτάω εσάς, ρωτάω κι εμένα κυρίως... Πώς ξαφνικά όλοι μας έχουμε βρεθεί να τρώμε συνέχεια έξω ή «απ' έξω»; Πώς άλλαξαν έτσι τα πράγματα και όλοι μας βγαίνουμε για φαγητό τουλάχιστον 3-4 φορές την εβδομάδα κι όλα τα υπόλοιπα τα καλύπτουμε παραγγέλλοντας από τις πλατφόρμες; Πού πήγαν τα τηγάνια και οι κατσαρόλες μας; Εκείνη η καθημερινή αναρώτηση των μανάδων «μωρέ, τι να τους μαγειρέψω σήμερα», που μισό περιείχε την έγνοια τους για να τραφούν καλά τα καμάρια τους κι άλλο μισό την όρεξή τους και την πεθυμιά τους να γευτούν κι οι ίδιες κάτι νόστιμο κι αγαπημένο; Πού πήγε η ανταλλαγή ιδεών και συμβουλών και συσταγών μεταξύ μας; Πού πήγαν τα απλά και λιχουδικά φαγάκια που ακολουθούσαν τις παραδόσεις, την εποχικότητα, την ανάγκη να «ξοφληθούν» οι προμήθειες του ψυγείου και να μην πεταχτεί τίποτα; Θυμάμαι κείνη τη μάνα μου, που τίποτα δεν είχε ακούσει περί zero food waste κι όμως έπαιρνε ένα κοτόπουλο και το 'φτιαχνε πέντε φαγάκια – τα καλά κομμάτια στον φούρνο με πατατούλες ή κάνα κοκκινιστό γιουβετσάκι με κυλοπίτες, τους λαιμούς και τις φτερούγες να δώσουν νοστιμιά στη σούπα που έφτιαχνε για κάποιο κρυμμένο της παιδί, τα σκυωτάκια του με αυγά στο τηγάνι, ένα φαγάκι της στιγμής νόστιμο και γρήγορο για το άλλο, που γύρισε πεινασμένο απ' το σχολείο...

Σουβλάκια και μπέργκερ και πίτσες και chicken hot wings, άντε τάχα μου και κάνα μαγειρευτό για ξεκάρφωμα τρώνε τα σπιτικά σήμερα τα μεσημέρια και ψάρι ωμό, «ψημένο» στα εσπεριδοειδή, ανάποδα παστίτσια και «σφαίρες» μουσακά, κοτόπουλα πίρι πίρι και φασολάκια στα κάρβουνα με λάδι μαϊντανού τα βράδια στις ταβέρνες και τα ρεστοράν. Ωραία κι όλα αυτά, και σου γλιτώνουν χρόνο και κόπο (και χρήμα ενίοτε), αλλά είναι επίσης ωραίο, και στοργικό και ανακουφιστικό και αγαπησιάρικο, να μαγειρεύεις για τα παιδιά σου, για τον έρωτά σου ή και για την πάρτη σου στο σπίτι σου και στη δική σου κατσαρόλα. Σε καλμάρει, σε κατευνάζει, σε πάει για λίγο αλλού, σε χορταίνει αλλιώς από το έτοιμο και το «απ' έξω».

Και δείχνει πως το σπίτι έχει κέντρο και πυρήνα και εστία, που γेमίζει από μυρωδιές ανθρώπινες και ξεσηκωτικές της όρεξης. Κρεμμύδια και σκόρδα που τσιγαρίζονται, ψαράκια που τσιτσιρίζουν στο τηγάνι, γεμιστά που μελώνουν στον φούρνο, μελιτζανούλες ιμάμ και αρακάδες λαδεροί και αγκινάρες αλά πολίτες και μπριάμ στην κατσαρόλα. Μαγειρέψτε, ας μαγειρέψουμε ξανά όλοι μας, κάντε μου τη χάρη... σας (μας) παρακαλώ!

© GREG STOKOS

Fine Mess Ένα γαστρονομικό καπνιστήριο στο Κολωνάκι

Της ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΒΝΑΤΣΙΟΥ

Σε έξι εβδομάδες η Έλενα (Καπέρδα) και ο Κωστής (Μπαστιάς) ταξίδεψαν 21.000 χιλιόμετρα, διασχίζοντας 39 από τις συνολικά 50 πολιτείες των ΗΠΑ. «Ήταν στο Μέμφις που γνωρίσαμε το BBQ. Ξετρελαθήκαμε! Όταν γυρίσαμε πίσω, αρχίσαμε να πειραματιζόμαστε με αυτό», μου λέει ο Κωστής και την ίδια στιγμή μου δείχνει περήφανος το καπνιστήριο. Είναι ένας μεγάλος κυλινδρικός σωλήνας. Δίπλα του ανάβει η φωτιά και ο καπνός της κατευθύνεται μέσα του. Έτσι, ό,τι βάζεις στο καπνιστήριο δεν ψήνεται, αλλά καπνίζεται σιγά σιγά για ώρες. Αυτό ακριβώς σημαίνει αυθεντικό BBQ, αυτό ακριβώς κάνουν και τα παιδιά στο Fine Mess. Αλλά κάπως διαφορετικά.

«Η γαστρονομία του καπνού δεν είναι μόνο κρέας», λέει ο Κωστής και συνεχίζει: «Το BBQ ξεκίνησε ως το κρέας των φτωχών. Εμείς δεν θεωρούμε ότι έχει να δώσει μόνο αυτό. Όπως έχουμε το αλάτι, τα πιπέρια, την πάπρικα, το σκόρδο και το κρεμμύδι, έτσι έχουμε και τον καπνό. Είναι ακόμη ένα συστατικό στην κουζίνα μας». Αυτό σημαίνει ότι στο καπνιστήριο του Fine Mess δεν μπαίνει μόνο κρέας. Αλλά και τι άλλο; «Από αλάτι, βούτυρο και λάδι μέχρι φρούτα, ψάρια και τυριά. Με δυο λόγια, ό,τι τρώγεται, καπνίζεται», λέει η Έλενα που είναι και η σεφ patronne του Fine Mess. Το πόσο πρωτοποριακό είναι αυτό το καταλαβαίνεις από το μενού. Προφανώς υπάρχει brisket και short ribs (λιχουδιές που δεν λείπουν από κανένα smoke house), αλλά στην Έλενα αρέσει επίσης να σιγοκαπνίζει λευκά κρέατα, ψάρια και θαλασσινά, φρούτα και λαχανικά εποχής, τυρί, ακόμη και μέλι. Το αποτέλεσμα; Ο καπνός, πράγματι, λειτουργεί σαν παράξενο «μπαχαρικό», χαρίζοντας στην μπουκιά σου μια βαθιά γεύση και έντονη, ασύγκριτη πολυπλοκότητα.

Είμαι απόψε εδώ για να δοκιμάσω το ανοιξιάτικο degustation menu του Fine Mess. 11 πιάτα για €65/άτομο, που τα αξίζουν μέχρι και το τελευταίο cent. Το εστιατόριο έχει και a la carte menu, αλλά νομίζω πως το tasting menu προσφέρει με έναν βολικό, συμπυκνωμένο τρόπο τη νόστιμη ουσία και όλη τη φιλοσοφία που η σεφ έχτισε γύρω από το καπνιστήριό της.

Έντεκα πιάτα είναι πολλά για να τα αναλύσουμε εδώ (άλλωστε γιατί να σας χαλάσω τη χαρά της ανακάλυψης;). Αλλά θέλω να σταθώ σε μερικές γεύσεις που μου έκαναν εντύπωση. Όπως στο Texas Toast, ένα παραδεισένιο (δεν μπορώ να σκεφτώ πιο κατάλληλη λέξη) ψωμάκι που πριν ψηθεί περάστηκε με καπνιστό βούτυρο (ω, να!) κι άγριο σκόρδο. Ή το Creole Mac & Cheese, ένα πολύ διαφορετικό mac 'n' cheese, με χειροποίητη pasta, γαρίδες Κοιλιάδος ταρτάρ, φρέσκα μύδια, σαφράν και τυρί gruyere. Για να μη μιλήσω για το χειροποίητο παστράμι που (προφανώς) καπνίζεται εδώ και σερβίρεται με κεράσι και stracciatella, ούτε για το glazed pork belly (πόσο ζουμερό!) που καταφτάνει μαζί με κρέμα καλαμποκιού και μπέικον dashi.

Γενικώς, όλα τα κρέατα είναι αδιανόητα νόστιμα. Κι αν είναι η πρώτη σου φορά που τρως αυθεντικό BBQ, θα παίρνεις όρκο ότι δεν έχεις φάει πιο νόστιμο κρέας στη ζωή σου (δεν έχεις φάει). Όμως δεν είναι μόνο η μέθοδος του καπνίσματος. Δίπλα στο καπνιστήριο έχουμε και τη μαγειρική φαντασία της Έλενας που τα κάνει όλα να διαφέρουν. Έτσι, το τέλειο brisket (από black angus), που περνά πάνω από 10 ώρες στο καπνιστήριο, ξαπλώνει πάνω σε έναν πουρέ πατάτας με καβουρδισμένο βούτυρο (να κλαις!) και περιχύνεται με gravy πιπεριών, και το Short Rib μαρινάρεται με bourbon, αλάτια και πιπέρια, για να μπει ύστερα στο καπνιστήριο για πολλές, πολλές ώρες... «Αυτό ήταν αγαλιά, δεν ήταν μπουκιά!», είπε κάποιος στο τραπέζι και πώς να μη συμφωνήσω όταν το ακουμπάω με το πιρούνι και διαλύεται;

Δελφών 5, Κολωνάκι, 211155725, finemess.gr

Ελίζαμπετ Στράουτ «Πες μου τα πάντα»

Ένα βιβλίο για τις ζωές που δεν γίνονται αφήγημα

Της ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΜΠΙΝΑΖΗ

Ελίζαμπετ Στράουτ Πες μου τα πάντα

μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, εκδ. Άγρα

Στη σελίδα 92, στο όγδοο κεφάλαιο, στην πρώτη πρόταση, συμπυκνώνεται όχι μόνο το νόημα του «Πες μου τα πάντα», αλλά ολόκληρη η συγγραφική πρόταση της Ελίζαμπετ Στράουτ. «Η Όλιβ Κίτριτζ σκέφτεται όλες εκείνες τις ζωές γύρω της που ποτέ δεν καταγράφονται».

Αυτό που κάνει η Στράουτ κι αυτό είναι κάτι που αναγνωρίζεται καθολικά από την κριτική των βιβλίων της, είναι να μετατρέπει τη σιωπή σε αφήγησι. Να δίνει χώρο σε ζωές που δεν θεωρούνται άξιες καταγραφής. Χωρίς δραματοποιήσεις, χωρίς ψυχολογικές ερμηνείες, χωρίς εξηγήσεις. Η γραφή της είναι απλή μόνο στην επιφάνεια. Στην ουσία της είναι αυστηρά ελεγχόμενη, χτισμένη πάνω σε παύσεις, ελλείψεις και σε όσα μένουν ανεπίλυτα.

Το «Πες μου τα πάντα» (εκδ. Άγρα) επιστρέφει στο γνώριμο τοπίο της μικρής πόλης στο Μέιν. Έναν τόπο που στο έργο της Στράουτ δεν λειτουργεί απλώς ως σκηνικό, αλλά ως τρόπος ύπαρξης. Οι άνθρωποι ζουν κοντά χωρίς να γνωρίζονται πραγματικά. Η μνήμη τους κυκλοφορεί μέσα από ψιθύρους, μισές ιστορίες και μικρά καθημερινά επεισόδια.

Υπάρχει μια δολοφονία. Ένα γεγονός που, θεωρητικά, θα μπορούσε να οργανώσει την αφήγησι. Όμως το «Πες μου τα πάντα» αρνείται να κινηθεί ως αστυνομικό. Το έγκλημα δεν είναι άξονας, είναι απλώς ένα ακόμη συμβάν μέσα στη ροή της ζωής. Η συγγραφέας δεν ενδιαφέρεται για το «ποιος» ή το «πώς», αλλά για το πώς οι άνθρωποι συνεχίζουν να ζουν ενώ κάτι έχει ήδη συμβεί.

Οι ήρωές της είναι άνθρωποι στους οποίους δεν συμβαίνει τίποτα το εξαιρετικό. Αποτυχημένοι γάμοι. Διαζύγια. Δεύτερες σχέσεις. Παιδιά που απομακρύνονται από το σπίτι. Καριέρες που ολοκληρώνονται χωρίς χειροκρότημα. Μοναξιά. Ασθένεια. Θάνατος. Όλα όσα συνθέτουν την καθημερινότητα της ανθρώπινης ύπαρξης είναι εδώ παρόντα, χω-

ρίς να ζητούν τη συμπόνια του αναγνώστη. Ο Μπομπ Μπέρτζες, η Λούσι Μπάρτον και η Όλιβ Κίτριτζ, γνώριμες φιγούρες από το ευρύτερο σύμπαν της Ελίζαμπετ Στράουτ, περνούν όχι ως πρωταγωνιστές με την κλασική έννοια, αλλά ως φορείς συνέχειας. Δεν επιστρέφουν για να κλείσουν αφηγηματικούς κύκλους. Επιστρέφουν για να επιβεβαιώσουν κάτι απλό και συχνά επώδυνο: ότι οι ζωές δεν διαλύονται, απλώς προχωρούν.

Η στάση της Στράουτ απέναντι στους ανθρώπους της είναι βαθιά πηχική χωρίς να είναι διδακτική. Δεν τους κρίνει, δεν τους δικαιώνει, δεν τους εξιδανικεύει. Τους κοιτά με μια σπάνια ενσυναίσθηση που δεν χαρίζεται ούτε στον ίδιο τον αναγνώστη. Οι μικρότητες, οι σνομπ σκέψεις, οι ενοχές και οι σιωπές τους καταγράφονται με την ίδια ακριβεία, όπως και οι στιγμές τρυφερότητας. Αυτή η ισορροπία είναι που κάνει το «Πες μου τα πάντα» να ξεχωρίζει μέσα στο σύγχρονο λογοτεχνικό τοπίο.

Όσοι αναζητούν πλοκή με την κλασική έννοια θα δυσκολευτούν και ίσως κουραστούν. Το βιβλίο δεν έχει κορύφωση, δεν έχει λύσι. Είναι μια παρατεταμένη συνύπαρξη με ανθρώπους που δεν θέλεις να εγκαταλείψεις. Και αυτή ακριβώς η άρνησι της συμβατικής αφήγησις είναι που το καθιστά υψηλή λογοτεχνία.

Δεν υπάρχει πιο δραματική πλοκή από το ίδιο το ανθρώπινο είδος. Γεννιέται ατελής, ζει ανάμεσα σε άλλους ατελείς, γεννά και πεθαίνει. Η Στράουτ δεν προσπαθεί να το εξηγήσει ούτε να το παρηγορήσει. Το καταγράφει. Και αυτή η καταγραφή είναι πράξη βαθιάς λογοτεχνικής ευθύνης.

Το «Πες μου τα πάντα» είναι ένα βιβλίο για τις ζωές που δεν γίνονται αφήγημα. Και ακριβώς γι' αυτό είναι ένα βιβλίο απολύτως αναγκαίο. Ένα ήσυχο, επίμονο έργο που υπενθυμίζει ότι, ακόμη κι αν δεν ασχοληθεί κανείς μαζί μας, η ζωή μας αξίζει να ειπωθεί. **A**

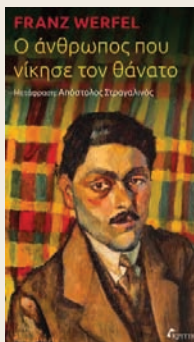
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΜΕ ΑΙΤΙΑ

Σκηνές που περνάνε απ' το μυαλό καθώς αφήνεις τη ζωή

Του ΑΡΗ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

Το διάβασα εν μέσω της Μεγάλης Εβδομάδας – κι αυτό ένεκα του τίτλου, που συμβάδιζε με τα αναστάσιμα τροπάρια. Τον συγγραφέα δεν τον ήξερα. Ποιος ήταν αυτός ο Φραντς Βέρφελ που γεννήθηκε στην Πράγα το 1890, ξεκίνησε να γράφει σε νεαρή ηλικία και συνδέθηκε με τον εκεί λογοτεχνικό κύκλο, όπου κυριαρχούσε η μορφή του Φραντς Κάφκα;

Η νουβέλα του, που έφτασε στα χέρια μου μέσα από τα δαιδαλώδη μονοπάτια των ελληνικών εταιρειών διανομής, ήταν ολιγοσέλιδη – 90 όλες κι όλες τυπωμένες σελίδες (ελαφρώς μεγαλύτερη από το Τροπάριο της Κασσιανής). Ο ήρωάς της είναι ένας σεβάσμιος ηλικιωμένος, πρώην θυρωρός σε υπουργείο, που πλέον έχει αποσυρθεί στη φτωχική του κατοικία με τη σύζυγο, τη χαιρέκακη αδελφή της κι έναν γιο που δεν έχει στον ήλιο μοίρα. Ο κύριος Φιάλα – αυτό είναι το όνομά του – ζει με τις αναμνήσεις του από τις χρυσές εποχές, τότε που με

Φραντς Βέρφελ Ο άνθρωπος που νίκησε τον θάνατο

εκδ. Κριτική

την πλουμιστή στολή του φύλαγε την είσοδο της υπηρεσίας. Κάποια στιγμή, ένας επιτήδειος ασφαλιστής τον πείθει να κάνει ασφάλεια ζωής. Ο κύριος Φιάλα βάζει την υπογραφή του, καθώς το μόνο που επιζητά είναι να εξασφαλίσει τη συμβία του και τον γιο του.

Μόνο που είναι σαν να προκαλεί τη μοίρα. Ο κύριος Φιάλα αρρωσταίνει και εισάγεται στο νοσοκομείο. Όλα γύρω του αρχίζουν να καταρρέουν. Τουλάχιστον έχει τακτοποιήσει το μέλλον της οικογένειάς του χάρη στην ασφάλεια ζωής που τόσο σοφά είχε φροντίσει να κάνει. Η χαρά του ωστόσο δεν διαρκεί – κάποιος τον ενημερώνει ότι η

ασφάλεια εκείνη θα έχει ισχύ, φτάνει ο κύριος Φιάλα να ζήσει έως μια συγκεκριμένη ημερομηνία. Όμως αυτή η ημερομηνία απέχει πολύ από τον χρόνο ζωής που του δίνουν οι γιατροί του νοσοκομείου. Και τότε αρχίζει για τον κύριο Φιάλα ένας δρόμος αντοχής. Όλοι γύρω του τον θεωρούν ξεγραμμένο – μάλιστα βιάζονται να τους αδειάσει το κρεβάτι για να το πάρει κάποιος ασθενής με πιθανότητες γιατρειάς κι όχι ένα ήδη λειψανο. Ακόμη κι η γυναίκα του, που στην αρχή φρόντιζε να μένει ξάγρυπνη κοντά του, τον εγκαταλείπει, όπως κι οι ελπίδες ανάρρωσής του. Οι πάντες τον θεωρούν νεκρό.

Ωστόσο εκείνος ξεφυλλίζει ένα φτηνό ημερολόγιο που κρύβει κάτω από το μαξιλάρι του και περιμένει ώσπου να έρθει εκείνη η σπουδαία ημερομηνία, η μέρα που θα μπορέσει ν' αφήσει την τελευταία του πνοή ώστε να εισπράξει η γυναίκα του τα ασφαλιστρα.

Ως εδώ, θα μου πείτε, είναι μια απλή και εύκολα προβλέψιμη ως το τέλος της ιστορία. Έτσι είναι. Αλλά δεν γράφω αυτό το κείμενο για την ίδια τη νουβέλα, που, όπως μόλις είπα, είναι απλή, αλλά για τις τελευταίες σελίδες της. Εκεί περιγράφεται το ψυχορράγημα του κυρίου Φιάλα, οι σκηνές που περνάνε από το μυαλό του καθώς αφήνει πίσω του αυτή τη ζωή, σκηνές που έφεραν δάκρυα στα μάτια μου, σκηνές που αξίζει να διαβάσει κάθε αναγνώστης.

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

Δημήτρης Χαλαζωνίτης Γιάλε-Γιάλε

εκδ. Θεμέλιο

Δημήτρης Χαλαζωνίτης Σαϊρι

Το ποίημα μπορεί να είναι μόνο ένα ξέσπασμα της σάρκας που δεν αντέχει
Εκείνες οι λέξεις της πρώτης γλώσσας χρυσάφι λασπωμένο που πάλι ανακαλύπτω στο παραλήρημα ενός θνήσκοντος πατέρα

Εκείνες οι λέξεις που ανεβαίνουν τις σβολιάζει το σάλιο και μυρίζουν ανάσα

Εκείνες οι λέξεις όπου ήμουν ευτυχής μια φορά και ποτέ πια ξανά

Και εκείνες οι λέξεις οι λιανισμένες που βουίζουν σαν μύγες γύρω από τη σελίδα που πρέπει να διώχνω συνεχώς με το μολύβι για να σώσω το ποίημα πριν η σάρκα το παρατήσει και φύγει

Ο Δημήτρης Χαλαζωνίτης γεννήθηκε το 1959 στο Καμερούν. Το 1982 αποφοίτησε από την Οδοντιατρική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Από το 1987 ως σήμερα εργάζεται σαν οδοντίατρος. Αυτή είναι η εβδομημιποικτική συλλογή του μετά τις συλλογές «Ζημιές» (Θεμέλιο, 1997), «Αερίτες» (Θεμέλιο, 2003), «Πωλείται το παρόν» (Θεμέλιο, 2006), «Σφαιρές» (Θεμέλιο, 2011), «Era roVera» (Θεμέλιο, 2013) και «Μεταποιήσεις» (Θεμέλιο, 2019).

Στη Χώρα των Βάσκων

Σάν Σεμπαστιάν

Γέφυρα Καλατράβα, Μπιλμπάο

Μουσείο Γκούγκενχάιμ, Μπιλμπάο

Χωρίς αυστηρό πρόγραμμα αλλά με διάθεση για εξερεύνηση, μέσα από βόλτες και γεύσεις, αποκαλύπτεται η αυθεντική ψυχή ενός τόπου που αντιστέκεται στον χρόνο

Κείμενο-Φωτό: ΗΡΩ ΣΚΑΡΟΥ

Δεν θυμάμαι πότε ήταν η τελευταία φορά που ταξίδεψα μέσω τουριστικού πρακτορείου. Δεν τα απορρίπτω. Προσφέρουν ολοκληρωμένα πακέτα, γλιτώνοντας τον πελάτη από το άγχος του προγραμματισμού. Από την άλλη, τα δρομολόγια είναι αυστηρά, οι αυθόρμητες επιλογές περιορισμένες κι εγώ αισθάνομαι μια πίεση και μια δέσμευση που δεν τις θέλω στις διακοπές μου· ειδικά όταν αποφασίζω να τις περάσω στον τόπο μιας εθνοτικής ομάδας που έχει παλέψει πολύ για την ανεξαρτητοποίησή της και, ακόμα κι αν δεν τα κατάφερε, είναι μια αυτόνομη κοινότητα με υψηλό επίπεδο αυτοδιοίκησης. Μιας εθνοτικής ομάδας που έχει καταφέρει να διατηρήσει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της και τη γλώσσα της παρά το «στρίμωγμα» που υφίσταται διαχρονικά από την Ισπανία και τη Γαλλία.

Εντάξει, παραδέχομαι ότι η απόφαση που πήραμε με την παρέα να ταξιδέψουμε στη Χώρα των Βάσκων χωρίς αυστηρό πρόγραμμα οφείλεται κυρίως στα roteo (μπαρότσαρκες) που είχαμε σκοπό να κάνουμε, δοκιμάζοντας pintxos (μεζέδες) και πίνοντας txikitos (κρασί σε σφηνοπότηρα). Παίρνοντας τα πράγματα από την αρχή, ας δούμε πώς μπορεί να οργανώσει μόνος του ένας ταξιδιώτης μια 5ήμερη απόδραση στη Euskal Herria, όπως αποκαλούν οι Βάσκοι τον τόπο τους.

Διάρκεια απευθείας πτήσης από Αθήνα για Μπιλμπάο 3 ώρες και 50 λεπτά. Ανάλογα με την ώρα άφιξης, προτείνεται μια πρώτη γνωριμία με την πόλη, που θα προσφέρει ένας περίπατος κατά μήκος του ποταμού **Nervión**. Θα συναντήσετε το περίφημο **Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης Γκούγκενχάιμ** – το πιο αναγνωρισμένο σύμβολο της πόλης από το 1997. Σχεδιασμένο από τον Αμερικανό αρχιτέκτονα Φρανκ Γκέρι, το κτίριο του μουσείου είναι από μόνο του ένα μεγάλο γλυπτό κατασκευασμένο από τιτάνιο, ασβεστόλιθο και γυαλί. Οι εκθεσιακοί χώροι είναι οργανωμένοι γύρω από ένα εντυπωσιακό αίθριο. Φρουρός εξωτερικά στέκει το έργο του Κουνς «**Puppy**», ένα γιγάντιο τεριέ από ανοξείδωτο ατσάλι καλυμμένο με ανθοφόρα φυτά, αλλά και το «**Maman**» της Λουίζ Μπουρζουά, μια αράχνη ύψους 9 μ. κατασκευασμένη από χαλκό, μάρμαρο και ανοξείδωτο ατσάλι. Στις συλλογές του μουσείου θα βρείτε έργα των Γκίλμπερτ & Τζορτζ, Αντι Γουόρхол, Ιβ Κλάιν και Μαρκ Ρόθοκ.

Η πεζογέφυρα **Zubizuri** προσφέρει εξαιρετική θέα στο Γκούγκενχάιμ, αλλά είναι και η ίδια ένα αξιοθέατο. Είναι γνωστή και ως Γέφυρα Καλατράβα, σχεδιασμένη καθώς είναι από τον γνωστό Ισπανό αρχιτέκτονα. Το **θέατρο Arriaga** βρίσκεται επίσης πλάι στο ποτάμι· ένα υπέροχο κτίριο, εμπνευσμένο από την Όπερα του Παρισιού, που πήρε το όνομά του από τον μουσικό του Χουάν Κρισόστομο Αριάγκα, γνωστό ως Ισπανός Μότσαρτ (στα 13 του συνέθεσε την πρώτη του όπερα και λίγο πριν τα 20 πέθανε από φυματίωση).

Βλέπει κανείς καλύτερα το θέατρο Arriaga από τη **Γέφυρα Arenal**, που συνδέει τις συνοικίες **Casco Viejo** και **Abando**. Το Casco Viejo είναι το ιστορικό κέντρο της πόλης, μια πεζοδρομημένη περιοχή με καταστήματα, μπαρ και μνημεία. Τα μπαρ και τα εστιατόρια συγκεντρώνονται στις λεγόμενες «επτά οδούς», που αποτελούν την καρδιά του Casco Viejo. Ιδανικό μέρος για roteo που λέγαμε νωρίτερα. Παραγγείλτε pintxos, ένα ή δύο σε κάθε μαγαζί και φύγατε για το επόμενο. Αν πάτε στο **Gure Toki**, δοκιμάστε τις κροκέτες από ουρά βοδιού ή τον μπακαλιάρο με σάλτσα ril-ril (σκόρδο και τσίλι). Αν δεν θέλετε να τα συνοδεύσετε με ξηρό οίνο, ζητήστε txacoli, ένα φρουτώδες, ημι-αφρώδες κρασί ή μπλίτη, τον οποίο προτιμούν πολλοί στην Ισπανία. Το **Sorginzulo** φημίζεται για το ψητό του φουά γκρα με μπριός πορτοκαλιού και το **Victor Montes** για τα

μανιτάρια του. Γενικά, οι τιμές κυμαίνονται από 2,50 έως 6 ευρώ ανά ριπτό – τίμιο!

Μην παραλείψετε να περάσετε και από την **Plaza Nueva**, την πλατεία-ορόσημο του ιστορικού κέντρου και ένα από τα κέντρα της κοινωνικής ζωής της πόλης. Κάθε Κυριακή φιλοξενεί μια υπαίθρια αγορά για συλλέκτες βιβλίων και μεταχειρισμένων δίσκων.

Αν συνεχίσετε τη βόλτα σας στην όχθη του ποταμού, θα συναντήσετε την αγορά **La Ribera**, όπου θα βρείτε ό,τι χρειάζεστε για να πάρετε μαζί σας λίγη από τη γεύση της βασκικής γαστρονομίας.

Δεύτερη μέρα στο Μπιλμπάο: προτείνουμε επίσκεψη στο **Azkuna Zentroa**, πολυχώρο που χαρακτηρίζεται ως Κέντρο Πολιτισμού και Αναψυχής και σχεδιάστηκε από τον Φίλιπ Στάρκ σε συνεργασία με τον Τιμό Ματιέ. Φιλοξενεί κινηματογραφικές αίθουσες, γυμναστήριο, βιβλιοθήκη, εκθεσιακού χώρου, ένα αμφιθέατρο, καταστήματα και εστιατόριο.

Αφού φάτε μια tarta de queso (ή gaztatarta στα βασικά), το θρυλικό βασκικό τσιζκικ, στο **Bascake** για να πάρετε δυναμική, ξεκινήστε για τον λόφο **Artxanda**. Αν τον ανεβείτε με τα πόδια (θα σας πάρει καμιά ώρα), θα έχετε την ευκαιρία να ανακαλύψετε την πόλη από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Υπάρχει ωστόσο και το τελεφερίκ, που άρχισε να λειτουργεί το 1915. Συνδέει το κέντρο του Μπιλμπάο με την κορυφή του λόφου Artxanda, διανύοντας μια απόσταση 770 μέτρων σε μόλις 3 λεπτά και στοιχίζει 1 ευρώ. Highlight η συνάντηση του τρένου που ανεβαίνει με αυτό που κατεβαίνει, τη στιγμή που και τα δύο αλλάζουν γραμμές.

Δίπλα στο τελεφερίκ της Artxanda βρίσκεται ένα μεγάλο μνημείο, το «**Aterpe**», επίσης γνωστό ως «**La Huella**», ένα γλυπτό του Χουάν Χοσέ Νοβέγια προς τιμήν όσων πολέμησαν ενάντια στα στρατεύματα του Φράνκο στον Εμφύλιο Πόλεμο. Σε υψόμετρο 300 περίπου μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, ο λόφος Artxanda συνδυάζει πανοραμική θέα με ένα ευρύ φάσμα επιλογών για αναψυχή και χαλάρωση. Δείτε από ψηλά τις αρμονικές κόκκινες καμάρες της γέφυρας **La Salve**. Πήρε το όνομά της λόγω της θέσης της στην καμπί του ποταμού, από όπου, σύμφωνα με τον μύθο, οι ναυτικοί που επέστρεφαν στο λιμάνι έβλεπαν για πρώτη φορά τη **Βασιλική της Παναγίας της Begonia** και έλεγε ένα salve, μια προσευχή. Είναι επίσης γνωστή ως Γέφυρα Γκούγκενχάιμ, καθώς μέρος του μουσείου χτίστηκε ακριβώς από κάτω της. Αν σας αρέσουν οι γέφυρες, μη χάσετε την **Bizkaia** στο **Getxo**, 15 χιλιόμετρα από το Μπιλμπάο. Με ύψος 45 μέτρων και άνοιγμα 160, συνδυάζει τις παραδόσεις της σιδηροκατασκευής του 19ου αιώνα με την τότε τέτατη, ελαφριά τεχνολογία των στριφτών χαλύβδινων σφραματόσχοινων. Ήταν η πρώτη γέφυρα στον κόσμο που μετέφερε ανθρώπους και οχήματα με μια υπερυψωμένη αιωρούμενη πλατφόρμα και αποτέλεσε πρότυπο για πολλές παρόμοιες γέφυρες στην Ευρώπη, την Αφρική και την Αμερική. Έχει ανακηρυχθεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO.

Αν συνεχίσετε τη βόλτα και κάτω από τον λόφο, ψάξτε για την περιοχή **Bilbao la Vieja**. Στους δρόμους, που φιλοξενούν πολλά μπαρ και εστιατόρια με βερνάντες και απαρύλλη θέα, θα συναντήσετε τοιογραφικές διάσημων διεθνών καλλιτεχνών. Ιδανικό μέρος για μια craft μπύρα και μια picadita (μεξικάνικη tortίγια).

Αν, πάλι, προτιμάτε πιο εκλεπτυσμένες γεύσεις, στο Μπιλμπάο υπάρχουν 11 εστιατόρια με αστέρια Michelin. Το **Mina** είναι ένα απ' αυτά. Ο σεφ Álvaro Garrido δημιουργεί πιάτα fusion, με προϊόντα που του φέρνουν καθημερινά τοπικοί προμηθευτές, και με την ανοιχτή κουζίνα επιτρέπει στους πελάτες να βλέπουν ολόκληρη τη δημιουργική διαδικασία. Λίγο έξω απ' το Μπιλμπάο, τρία αστέρια Michelin έχει πάρει και το εστιατόριο **Azurmendí**.

Τρίτη μέρα στο Μπιλμπάο: μετά από έναν καφέ cortado, ξεκινήσαμε για το **San Juan de Gaztelugatxe**, το νησί που έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο ως Dragonstone στην έβδομη σεζόν του «**Game of Thrones**». Ο πιο οικονομικό τρόπος για να πάει κανείς εκεί είναι το λεωφορείο (3 ευρώ σε 1,5 ώρα). Με αυτοκίνητο σε μισή ώρα είστε εκεί. Θάλασσα, άνεμος και 241 σκαλοπάτια. Στο τέλος των σκαλοπατιών μπορείτε να πατήσετε πάνω σ' ένα αποτύπωμα που ο θρύλος λέει ότι άφησε ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής και φέρνει καλή τύχη. Στην κορυφή θα βρείτε ένα γραφικό εκκλησάκι αφιερωμένο στον άγιο και για περισσότερη τύχη χτυπήστε

την καμπάνα τρεις φορές. Η διαδρομή δεν είναι εύκολη, αλλά με καλά παπούτσια θα σας πάρει μισή ώρα να πάτε και λίγο περισσότερο για να επιστρέψετε. Για να επισκεφτείτε το νησί βγάλτε από πριν το δωρεάν εισιτήριό σας.

Κάντε μια στάση στο Bermeo για ψάρι και από εκεί πάρτε το τρένο για την **Gernika**, μια πόλη πλούσια σε ιστορία, που οι περισσότεροι γνωρίζουν από το εμβληματικό έργο του Πικάσο, απεικόνιση της φρίκης του πολέμου. Επισκεφθείτε την **Casa de Juntas**, την καρδιά της πολιτικής ζωής των Βάσκων, και δείτε το **Δέντρο της Gernika**, σύμβολο της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Το **Μέγαρο της Συνέλευσης** της Gernika είναι στην πραγματικότητα μια εκκλησία και ένα Κοινοβούλιο. Αν και η εκκλησιαστική όψη του κτιρίου σήμερα έρχεται σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με την πολιτική του διάσταση, διατηρεί τόσο την Αγία Τράπεζα όσο και τις κολυμβήθρες αγιασμού ως σιωπηλούς μάρτυρες του παρελθόντος. Όσο για το δέντρο, ο λαός της Βισκάγια στις συνελεύσεις συγκεντρωνόταν κάτω από τη σκιά βελανιδιών σε διαφορετικά μέρη αλλά σταδιακά συνήθισαν να συνθροίζονται σε ένα μόνο μέρος και κάτω από ένα μόνο δέντρο: το **Δέντρο της Gernika**. Φυτεμένο τον 18ο αιώνα, περιβάλλεται από κιονοστοιχίες. Αν και υπάρχουν αρχεία για παλαιότερα δείγματα, είναι το αρχαιότερο υπόλειμμα που έχει διασωθεί μέχρι σήμερα. Το τωρινό δέντρο φυτεύτηκε το 2015, διαιωνίζοντας έτσι τη συμβολική του σημασία, όπως ακριβώς η ψυχή του Euskal Herria συνεχίζει να μεταδίδεται από γενιά σε γενιά.

Επιστροφή το βραδάκι στο Μπιλμπάο και δείπνο στο **Café Iruña**, που βρίσκεται μπροστά από τους περίφημους **Jardines de Albia** κι άνοιξε για πρώτη φορά τις πόρτες του το 1903. Τα 300 τετραγωνικά μέτρα του υποδιαιρούνται σε διαφορετικούς χώρους, με μοναδική διακόσμηση σε στιλ Μουδέχαρ, πολύχρωμες οροφές και πλούσια συλλογή πλακιδίων και τοιχογραφιών. Φάγαμε σαλάτα καβουριού με αβοκάντο και μάνγκο, αγκινάρες σε παρμαντιέ με τρούφα και αποξηραμένα φρούτα και ήπιαμε λευκό κρασί ποικιλίας Verdejo.

Τέταρτη μέρα στη χώρα των Βάσκων: παίρνουμε το πρωινό τρένο για το Σαν Σεμπασιάν. Εκεί, επιλέξαμε το **Hotel de Londres y de Inglaterra**, ένα ξενοδοχείο που υποδέχεται τους επισκέπτες στην **Donostia**, όπως λέγεται η πόλη στα βασικά, για περισσότερα από 150 χρόνια. Τα πολυτελή δωμάτια του εξακολουθούν να αντανakλούν τη λάμψη της Μπελ Επόκ. Από το μπαλκόνι παίρνουμε μια πρώτη ιδέα της πόλης. Στα δεξιά μας, η Παλιά Πόλη. Στα αριστερά μας, ο παραλιακός δρόμος. Και μπροστά μας ο υπέροχος κόλπος **La Concha**.

Η Ισαβέλλα Β' έκανε τη La Concha δημοφιλή το 1845, αφού οι γιατροί της συνέστησαν να κάνει μπάνιο στη θάλασσα ως θεραπεία για τα δερματικά της προβλήματα. Σύντομα ακολουθήσαν και οι υπόλοιποι της Αυλής και άνθρωποι της υψηλής κοινωνίας. Τόσο η παραλία όσο και ο κόλπος οφείλουν το όνομά τους στην ομοιότητα του σχήματός τους μ' αυτό ενός κοχυλιού, όταν τα βλέπει κανείς από ψηλά. Η παραλία έχει μήκος 1.350 μέτρα και μέσο φάρδος 140 μέτρα, αν και οι παλίρροεις συχνά περιορίζουν τον διαθέσιμο χώρο. Ο λόφος **Urgull** υψώνεται στη μία της πλευρά και ο λόφος **Igeldo** στην άλλη. Η ψιλή χρυσή άμμος προσφέρεται για μια βόλτα χωρίς παπούτσια. Στην άμψη, μπορείτε να περπατήσετε μέχρι την παραλία **Ondarreta** ακολουθώντας το μονοπάτι που διασχίζει τη βραχώδη περιοχή που χωρίζει τις δύο παραλίες, γνωστή ως **Pico del Loró** ή ράμφος του παπαγάλου.

Αφού κάνουμε μια στάση στο **Old Town Coffee** για φρεσκοκαβουρδισμένο καφέ και τσού με αβοκάντο, ανηφορίζουμε στο Monte Urgull. Υπάρχουν 4 μονοπάτια που ξεκινούν από την πόλη και καταλήγουν στην κορυφή του. Εμείς προτείνουμε αυτό που ανεβαίνει από την **πλατεία Zuloaga** και κατεβαίνει στο **Paseo Nuevo**. Το μονοπάτι ξεκινά δίπλα στο **Μουσείο San Telmo**, είναι ασφαλισμένο και στη διαδρομή θα συναντήσετε αρκετά παρατηρητήρια. Το καθένα απ' αυτά προσφέρει μια διαφορετική πανοραμική θέα της πόλης. Σε μια απόσταση 2,7 χλμ. (μία ώρα περπάτημα) είναι αρκετά τα αξιοθέατα που θα συναντήσετε.

Το σημείο εκκίνησης, το Μουσείο San Telmo, αξίζει μια επίσκεψη. Στο παλαιότερο μουσείο στη Χώρα των Βάσκων (το κτίσμα ξεκίνησε ως μοναστήρι το 1562) θα συναντήσετε εκθέματα που απεικονίζουν την εξέλιξη της

ζωής τους με την πάροδο του χρόνου. Μια στάση στη διαδρομή είναι σίγουρα το **Αγγλικό Νεκροταφείο**. Βρίσκεται εκεί από το 1924 και τα βρύα που καλύπτουν σχεδόν τα πάντα δημιουργούν ένα τρομακτικό αλλά συνάμα μαγευτικό αποτέλεσμα. Συνεχίστε προς το **Castillo de la Mota**, ένα φρούριο του 12ου αιώνα που παρέμεινε απόρθητο, αντέχοντας πολλές επιθέσεις και πολιορκίες. Στο υψηλότερο σημείο του λόφου βρίσκεται το **Monumento al Sagrado Corazón**. Το άγαλμα του Χριστού του Φεδερίκο Κουλιότ Βαλέρα είναι ορατό από τη θάλασσα από απόσταση έξι χιλιομέτρων. Συνεχίζοντας κατηφορικά το μονοπάτι θα συναντήσετε το **Batería de las Damas** (Πυροβολείο των γυναικών). Πατί ονομάστηκε έτσι; Στο κάτω μέρος του προμαχώνα βρισκόταν μια πηγή όπου οι γυναίκες πήγαιναν για να γεμίσουν τις στάμνες τους. Το μόνο μονοπάτι που οδηγούσε στην πηγή διέσχισε το πυροβολείο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα συχνές συναντήσεις μεταξύ στρατιωτών και γυναικών από την πόλη.

Ο περίπατός μας τελειώνει στο **Paseo Nuevo**, που περιβάλλει τον λόφο Urgull. Ξεκινάει από το Ενυδρικό και καταλήγει στην Παλιά Πόλη, δίπλα στο ενυδρικό κέντρο **Kursaal**, όπου διεξάγεται το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου. Όλη η απόσταση του «νέου περιπάτου», όπως μεταφράζεται το Paseo Nuevo, μπορεί να καλυφθεί με τα πόδια σε περίπου 40 λεπτά. Αν πάτε στο **Ενυδρείο** θα δείτε και τον σκελετό μιας φάλαινας που πιάστηκε το 1871. Μόλις λίγα μέτρα από το Ενυδρείο, θα βρείτε το Ναυτικό Μουσείο, που στεγάζει μέρος της ναυτικής κληρονομιάς της Χώρας των Βάσκων.

Συνεχίζουμε με μια βόλτα στην παλιά πόλη. Η **Parte Vieja** είναι ένας λαβύρινθος από λιθόστρωτα σοκάκια, με ιστορικά κτίρια, καταστήματα, ριπτό bars και εστιατόρια. Αυτό το μέρος της πόλης χρονολογείται στον Μεσαίωνα, αλλά ανοικοδομήθηκε σε μεγάλο βαθμό μετά την πυρκαγιά του 1813. Μη χάσετε τη βασιλική **Santa María del Coro** και την **Plaza de la Constitución**, με τα περίτεχνα μπαλκόνια-θεωρεία που κάποτε χρησιμοποιούνταν για την παρακολούθηση ταυρομαχιών. Κάντε μια στάση στους κήπους **Alderdi Eder** μπροστά από το Δημαρχιακό Μέγαρο της πόλης, το **Donostia Udala**, που φιλοξενούσε κάποτε το Gran Casino. Αφού ξεκουραστείτε, αναζητήστε το **La Viña** στην οδό Calle 31 de Agosto για ένα gazta, το αυθεντικό βασκικό τσιζκικ. Χρυσάφι-νιο εξωτερικά, κρεμώδες στο εσωτερικό, απλό αλλά με γεύση που μένει αξέχαστη. Επισκεφθείτε και μια sidrería –εστιατόριο ή μπαρ, όπου το κύριο ποτό που σερβίρεται είναι ο μηλίτης (sidra). Εμείς δοκιμάσαμε στη **Sidrería Beharri** το παραδοσιακό μενού μηλίτη.

Πέμπτη μέρα της εκδρομής: ξεκινάμε για μια επίσκεψη στο Monte Igeldo με τον οδοντωτό (5,50 ευρώ για ενήλικες, 2,50 ευρώ για παιδιά με επιστροφή). Μεταφερόμαστε απευθείας στο vintage πάρκο αναψυχής (άνοιξε το 1912) που χαίρονται εξίσου ενήλικες και παιδιά. Το Monte Igeldo προσφέρει και μια εικόνα της πόλης που δεν πρέπει να χάσετε. Απολαύστε τη θέα πίνοντας ένα Cola Cao (ρόφημα σοκολάτας) στη βεράντα του **Gastro-Bar Karrusel**.

Επιστροφή με τον οδοντωτό και πάμε να δούμε τα γλυπτά του Εδουάρδο Τσιγίδα, «**El Peine del Viento**» (Η Χτένα του ανέμου). Πρόκειται για τρία τεράστια ατσάλινα κομμάτια σφουρηλατημένα πάνω στα βράχια. Βασικό χαρακτηριστικό του Σαν Σεμπασιάν είναι η τέχνη σε ανοιχτούς χώρους, προσβάσιμους σε όλους. Έτσι, στην αντίθετη πλευρά του κόλπου, ως αντίστιξη στη «**Χτένα του ανέμου**», βρίσκεται το έργο «**Construcción Vacía**» του Χόρχε Οτέιθα, ύψους 6 μέτρων. Αν τύχει να βρεθείτε εκεί κοντά, σε φουρτουνιασμένη μέρα παρατηρήστε το από απόσταση και δείτε τη μάχη του με τα κύματα. Μας είπαν πως το γλυπτό αυτό αντανakλά το αγωνιστικό πνεύμα των κατοίκων της πόλης.

Τελευταίο μας βράδυ στη χώρα των Βάσκων: αποφασίζουμε να ξεodέψουμε όσα χρήματα μας έχουν απομείνει. Κοινώς, ώρα για shopping. Ποιοτικά ρούχα με τον αέρα μιας παραθαλάσσιας πόλης, άνετα αλλά προσεγγμένα. Κι όσο για το δείπνο μας, είπαμε να το ρίξουμε έξω. Το Σαν Σεμπασιάν έχει μαζεώσει πολλά αστέρια Michelin. Το **Arzak** και το **Akelarre** έχουν από τρία, το **Amelia by Paulo Airaud** δύο, και πολλά ακόμη εστιατόρια μέσα στην πόλη και τις γύρω περιοχές έχουν πάρει διακρίσεις από τη «Βίβλο» της παγκόσμιας γαστρονομίας. Όχι, δεν πήγαμε σε κάποιο απ' αυτά. Ροτέο κάναμε πάλι με ριπτό και txikiitos. Πώς αλλιώς; **!**

Η γέφυρα Bizkaia στο Getxo, 15 χιλιόμετρα από το Μπιλμπάο, έχει ανακηρυχθεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO

Του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΪΜΑΚΗ

critic's CHOICE

Michael **1/2

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Αντουάν Φουκουά ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Τζαφάρ Τζάκσον, Νάια Λονγκ, Λόρα Χάριερ, Κόλμαν Ντομίνγκο, Τζαμάλ Ρ. Χέντερσον, Τρε Χόρτον, Ράιαν Χιλ, Τζόζεφ Ντέιβιντ-Τζόουνς

Το 1968 οι Jackson 5 είναι ένα ανερχόμενο συγκρότημα της σόουλ με μέλη τα αδέρφια της ομώνυμης οικογένειας και ξεχωριστό αστέρι τον Μάικλ. Ο μικρότερος γιος των Τζάκσον είναι και ο τραγουδιστής της μπάντας, κάρη στην ξεχωριστή φωνή του. Σύντομα οι Jackson 5 θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον της Motown, που θα συνάψει συμβόλαιο συνεργασίας με τον πατέρα και μάνατζερ της οικογένειας, Τζόζεφ.

Η βιογραφία για τον Μάικλ Τζάκσον εστιάζει στα πρώτα χρόνια της ζωής του και ρίχνει τίτλους τέλους στο 1988. Σχεδόν σε όλη την καλογοηρισμένη ταινία παρακολουθούμε τη λάμψη ενός αθώου αγοριού που δεν μεγάλωσε ποτέ κι έγινε ο μεγαλύτερος μουσικός star της εποχής του. Από πολύ μικρός ο Μάικλ ήταν ένα «ευλογημένο με θεία φωνή» αγόρι που μάγευε τους πάντες. Η σκηνοθεσία δεν αποφεύγει την αγιογραφία του αθώου και καλοσυνάτου παιδιού που πασχίζει να βρει τον εαυτό του και να ανοίξει, ως άλλος Πίτερ Παν, φτερά προς τη Χώρα του Ποτέ-Ποτέ, αλλά ο πατέρας του τον κρατά δεμένο στον κύκλο της «αγίας και ενωμένης οικογένειας». Η ταινία δεν αγγίζει καμία από τις γκριζες ζώνες της ζωής του Τζάκσον που γνωρίζουμε και ακολουθεί την πορεία μιας τακτοποιημένης μουσικής βιογραφίας. Το περιτύλιγμα της ζωής του σταματά στη συναυλία του Λονδίνου το 1988 με μουσική υπόκρουση το «Bad» που δημιουργεί ελαφρές μόνο σκέψεις για την αλλαγή στον χαρακτήρα του Τζάκσον. Κάπως έτσι γινόμαστε μάρτυρες της προσπάθειας όχι ακριβώς ενηλικίωσης αλλά ανεξαρτητοποίησης ενός εκκεντρικού αγοριού που θέλει να γίνει ο κορυφαίος όλων, με όπλα του τη μουσική, τη φωνή και, κυρίως, την ακαταμάχητη σκηνική παρουσία του. «Άφησε τη λάμψη σου να αγγίξει όλο τον κόσμο», του λέει η μητέρα του, την οποία υπεραγαπά και μοιράζεται μαζί της τη λατρεία για τον κινηματογράφο, όπως φαίνεται στις σεκάνς όπου το «Τραγουδάω-ντας στη βροχή» συναντά τις βωβές κωμωδίες του Τσάπλιν, τα θρίλερ του Βίνσεντ Πράις αλλά και των ζόμπι, που θα οδηγήσουν στη δημιουργία του κορυφαίου άλμπουμ του «Thriller». Εν κατακλείδι, το «Michael» παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον, διαθέτει άφογες μουσικές σκηνές (όπου το ταλέντο του Τζάκσον αποδίδεται εντυπωσιακά από τον ανιψιό του, Τζαφάρ, που είναι ολόιδιος), κυλάει άνετα, αλλά δεν αποφεύγει να είναι μια επιδερμική αγιογραφία με χρυσαφένιο περιτύλιγμα.

ΕΠΙΣΗΣ

▶▶▶ Η ισπανική κωμωδία «Αϊντα» (*) του Πάκο Λεόν επιχειρεί να δώσει με αρκετά εύστοχο τρόπο τα παρασκήνια μιας διάσημης τηλεοπτικής σειράς. ▶▶ Το «Sinatra! Eternity» (-) των Μάικλ Όμπλοβιτς - Γιώργου Παπαθεοδώρου είναι μια βιογραφία για τον Φρανκ Σινάτρα. ▶▶ Στο φιλμ «Ο Σερίφης» (Normal) (-) του Μπεν Γουίτλι ο Μπομπ Όντενκερκ του «Better call Saul» υποδύεται τον σερίφη μιας μικρής πόλης η οποία κρύβει ένα μεγάλο μυστικό. ▶▶ Το «Μη γελάτε, θα σας δει ο κόσμος» (-) είναι η νέα ταινία του Νικόλα Δημητρόπουλου μετά το «Καλάβρυτα 1943». ▶▶ Τέλος, το animation της βδομάδας είναι το «Οικογένεια Ντινοσάουρους» (The Dino Family) (-) ρωσικής παραγωγής σε συν-σκηνοθεσία των Μάγια Τουρκίνα και Μαξίμ Βόλκοφ.

Γυναίκες έξω (FUORI) **

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Μάριο Μαρτόνε ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Βαλέρια Γκολίνο, Ματίλντα ντε Αντζελις, Αντόνιο Τζεράρντι, Στέφανο Ντιονίζι

Η Γκολιάρντα Σαπιέντσα είναι μια φιλόδοξη συγγραφέας που μπαίνει στη φυλακή λόγω μιας μικροκλοπής. Εκεί, παρότι αρχικά οι υπόλοιπες φυλακισμένες θα τη θεωρήσουν «πολιτική κρατούμενη» (στην καλύτερη περίπτωση) και «ρουφιάννα των αρχών» (στη χειρότερη), θα καταφέρει να γίνει αποδεκτή. Μάλιστα, μόλις αποφυλακιστεί, θα συνεχίσει τη φιλία της με κάποιες από αυτές.

Το φιλμ, που βρέθηκε στο επίσημο διαγωνιστικό πρόγραμμα του Φεστιβάλ Καννών, είναι ένα ρεαλιστικό δράμα με ηρωίδα μια γυναίκα στην Ιταλία των 80s (η πραγματική ιστορία της Σαπιέντσα) που πειραματίζεται συνεχώς και πασχίζει να βρει νόημα στη σκληρή ζωή της. Η παλιομοδική ταινία ξεκινά με την Γκολιάρντα μόλις να έχει αποφυλακιστεί αλλά να αδυνατεί να βρει μια δουλειά της προκοπής. Η τολμηρή και γεμάτη συγκινητική προσήλωση ερμηνείας της Γκολίνο είναι το μεγάλο όπλο της νέας ταινίας του Μάριο Μαρτόνε, που πριν από τρία χρόνια μάς είχε κερδίσει με τη θαυμάσια «Νοσταλγία» του.

Ένα τελευταίο για τον δρόμο (LE CITTÀ DI PIANURA) ***

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Φραντσέσκο Σοσά ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Φίλιπο Σκότι, Σέρτζιο Ρομάνο, Πιερπάολο Καποβίλα, Ρομπέρτο Τσιτράν, Αντρέα Πενάκι

Στην περιοχή του Βένετο, δύο μεσήλικες με αδυναμία στο αλκοόλ, γνωρίζουν λιγομίλητο νεαρό φοιτητή Αρχιτεκτονικής. Τις επόμενες ώρες, η αταίριαστη παρέα θα βιώσει εξωφρενικές περιπέτειες.

Δύο άποροι, αλκοολικοί πενηντάρηδες ίσως να είχαν κάποιο κινηματογραφικό ενδιαφέρον παλαιότερα, αλλά σήμερα δύσκολα θα μπορούσαν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον. Κι όμως οι φαινομενικά κατεστραμμένοι χαρακτήρες-απομεινάρια του παρελθόντος βρίσκουν τον τρόπο να γεφυρώσουν το κενό μεταξύ του χτες και του σήμερα, κάρη στη στιβαρή και συναισθηματική αφηγηματική επίδοση του Σοσά. Ένα ιδιότυπο, με ευχάριστες εκπλήξεις και συγκινησίες road movie για τη σύγκρουση δύο ξένων κόσμων και την επίκληση ανθρωπιάς σ' ένα περιβάλλον που γίνεται ολοένα πιο φτωχό και αδιάφορο.

I was a stranger **

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Μπραντ Άντερσον ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Γασμίν Αλ Μασρί, Ομάρ Σι, Ζιάντ Μπακρί, Κωνσταντίνος Μαρκουλάκης, Αϊμάν Σαμάν

Διαφορετικές ιστορίες που αφορούν το σύγχρονο μεταναστευτικό κύμα και συνδέουν το Χαλέπι της Συρίας με τα παράλια της Μικράς Ασίας και τα ελληνικά νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου.

Παρότι η γραφή του Μπραντ Άντερσον διαθέτει τη συνέπεια και την ειλικρίνεια που απαιτεί η διαχείριση ενός τόσο λεπτού ζητήματος, οριακά αποφεύγει τη μετατροπή του σε μελό. Κάποια χαμηλότονα και συγκινητικά σκετς έχουν αξία (καλύτερο όλων η ιστορία της γιατρού από τη Συρία που προσπαθεί να βρει τρόπο να φύγει από τη χώρα), όμως από τη μία ο άνησος χαρακτήρας του σπονδυλωτού πρότζεκτ κι από την άλλη το επιτηδευμένο στιλ κάποιων άλλων –το «ελληνικό» στόρι με τον Μαρκουλάκη στον ρόλο του λιμενικού είναι σαφώς το πιο αδέξιο– απομονώνουν το προσφυγικό δράμα στο πεδίο της χρυσής μετριότητας.

«ΟΙ ΗΘΟΠΟΙΟΙ ΕΧΟΥΜΕ ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ ΠΟΥ ΜΕΤΑΔΙΔΟΥΜΕ» (ΑΪΝΤΑ)

Ο υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ απήγγειλε στο Πεντάγωνο κάτι σαν προσευχή, αλλά το κείμενο που χρησιμοποιεί δεν ήταν ακριβώς από τη Βίβλο. Ήταν, στην ουσία, ο γνωστός μονόλογος του Τζουλς Γουίνφιλντ από το «*Pulp Fiction*» κι αυτό από μόνο του είναι τόσο εξωπραγματικό, που δύσκολα θα το έγραφε καλύτερα κι ο ίδιος ο Ταραντίνο.

Την περασμένη Τετάρτη, ο Πιτ Χέγκσεθ, σε στρατιωτική τελετή στο Πεντάγωνο, απήγγειλε ένα κείμενο που παρουσίασε ως κάτι που, όπως είπε, «αντικατοπτρίζει το εδάφιο 25:17 του Ιεζεκιήλ». Μόνο που αυτά που είπε δεν προέρχονται από βιβλικό εδάφιο. Είναι ουσιαστικά ο ίδιος μονόλογος του Σάμιουελ Λ. Τζάκσον στο «*Pulp Fiction*». Η ιστορία έκανε αμέσως τον γύρο του κόσμου. Ο Γκάβιν Νιούσομ ανάρτησε εικόνα του Χέγκσεθ ως Ούμα Θέρμαν, ο Ντον Γουίνσλοου τον αποκάλεσε κλόουν, ενώ η Μέρι Τραμπ σχολίασε ειρωνικά: «*Ποιος από μας δεν έχει μπερδέψει τον Ταραντίνο με τη Βίβλο;*». Το Πεντάγωνο, από την πλευρά του, υποστήριξε ότι το κείμενο ήταν εμπνευσμένο από το πραγματικό εδάφιο. Αυτό δεν είναι εντελώς ψέμα, αλλά σίγουρα είναι παραπλανητικό.

Ο λόγος απλός. Το πραγματικό εδάφιο 25:17 του Ιεζεκιήλ είναι μια σύντομη πρόταση. Αναφέρεται στη θεία εκδίκηση εναντίον των Φιλισטיών και καταλήγει στη φράση «*θα γνωρίσουν ότι εγώ είμαι ο Κύριος*». Ο Ταραντίνο πήρε αυτή την τελευταία ιδέα και την έβαλε στο τέλος ενός εντελώς διαφορετικού, μακροσκελούς μονολόγου για τον «δρόμο του δικαίου ανθρώπου», την ανομία και την τιμωρία. Αυτό ήταν το κείμενο που ακούστηκε στο Πεντάγωνο, με μικρές προσαρμογές.

Και υπάρχει κι άλλη ειρωνεία. Ο Ταραντίνο δεν έ-

Pulp Fiction vs Αγία Γραφή

Μια αλυσίδα παραποιήσεων από τον Ιεζεκιήλ ως τον υπουργό Άμυνας των ΗΠΑ

Του ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΒΒΕΤΑ

Τζον Τραβόλτα και Σάμιουελ Λ. Τζάκσον στο «*Pulp Fiction*» (1994)

γραψε τον μονόλογο από το μηδέν. Τον δανείστηκε από την ιαπωνική ταινία «*Bodyguard Kiba*» του 1973, παραφράζοντάς τον και αποδίδοντάς τον στον Ιεζεκιήλ. Οπότε έχουμε μια αλυσίδα παραποιήσεων: από ένα βιβλικό εδάφιο σε μια ταινία πολεμικών τεχνών, από εκεί στον Ταραντίνο, μετά σε μια στρατιωτική τελετή και τελικά στον υπουργό Άμυνας των ΗΠΑ, που το απήγγειλε σαν προσευχή.

Αν μείνουμε όμως μόνο στο αστείο της υπόθεσης, κάνουμε το πιο ενδιαφέρον σημείο. Το

ψεύτικο εδάφιο του «*Pulp Fiction*» είναι πλέον για πολύ κόσμο πιο αναγνωρίσιμο από το πραγματικό. Τριάντα χρόνια μετά την ταινία, ο μονόλογος συνεχίζει να κυκλοφορεί παντού: σε αφίσες, τατουάζ, memes, βίντεο και κάθε είδους pop αναφορές. Έχει αποκτήσει δικό του βάρος στη συλλογική μνήμη. Για αρκετούς ανθρώπους, ακούγεται σαν κάτι σχεδόν αυθεντικό.

Αρα ο Χέγκσεθ δεν έκανε απλώς ένα αδέξιο λάθος. Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι φέρθηκε σε ένα

κινηματογραφικό κείμενο σαν να ήταν ιερό. Κι αυτό λέει κάτι ευρύτερο για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί σήμερα η κουλτούρα. Συχνά η αναπαραγωγή γίνεται πιο ισχυρή από την πηγή, και το αντίγραφο πιο αναγνωρίσιμο από το πρωτότυπο. Δεν ξέρουμε αν κάποιος τον μπερδέψε, αν δεν το είχε ελέγξει ποτέ ή αν το είχε ακούσει τόσες φορές ώστε του φαινόταν αυθεντικό. Όποια εκδοχή κι αν ισχύει, το αποτέλεσμα είναι αποκαλυπτικό.

Υπάρχει εδώ κι ένα ωραίο παράδοξο. Ο Ταραντίνο δεν έγραψε Αγία Γραφή. Έγραψε έναν χαρακτηριστήρα που χρησιμοποιεί τη θρησκευτική γλώσσα σαν θεατρικό εργαλείο εξουσίας και βίας. Η σκηνή δουλεύει ακριβώς επειδή υπάρχει ειρωνεία, απόσταση και επιγνώση ότι το κείμενο είναι ψεύτικο. Στο Πεντάγωνο, όμως, συνέβη το ανάποδο: το ίδιο κείμενο επέστρεψε σε έναν σχεδόν ιερό ρόλο, χάνοντας ακριβώς εκείνο το στοιχείο που το έκανε τόσο εύστοχο μέσα στην ταινία.

Αυτό δεν είναι απλά πολιτισμική «αμορφωσιά», αλλά σύμπτωμα της εποχής μας. Ζούμε μέσα σε τόσο πολλές αναφορές, ανακυκλώσεις και παραλλαγές, ώστε συχνά χάνεται η αρχική πηγή. Σε έναν τέτοιο πολιτισμό, δεν είναι και τόσο παράξενο που ο Τζουλς Γουίνφιλντ είναι πιο παρών στη συλλογική μνήμη από τον προφήτη Ιεζεκιήλ.

Κι ίσως εκεί βρίσκεται το πιο ενδιαφέρον στοιχείο της ιστορίας αυτής. Στο «*Pulp Fiction*», ο ψεύτικος αυτός στίχος ακούγεται λίγο πριν από μια πράξη βίας και λειτουργεί σαν μάσκα εξουσίας. Το ότι μια παραλλαγή του ακούστηκε αργότερα στο Πεντάγωνο από τον άνθρωπο που ηγείται της μεγαλύτερης στρατιωτικής μηχανής στον κόσμο είναι σχεδόν υπερβολικά συμβολικό. Πατί μερικές φορές, πράγματι, η ζωή καταλήγει να μοιάζει πιο κινηματογραφική από το ίδιο το σινεμά. **Α**

Θέατρο

ΘΕΑΤΡΟ ΕΛΕΡ

Πρόσωπα στην άμμο

Μια μουσικοθεατρική παράσταση όπου ο χρόνος ξεφεύγει από τη γραμμική του πορεία

Ενας άστεγος βρίσκει καταφύγιο σε ένα εγκαταλεημένο νυχτερινό κέντρο. Ο χώρος μοιάζει έρημος. Κι όμως κάτι επιμένει. Στους τοίχους, στο πάτωμα, στον αέρα παραμένουν ίχνη, μια ενέργεια που δεν έχει σβήσει, αποτυπώματα από φωνές και σώματα που δεν διαγράφθηκαν ποτέ πλήρως. Καθώς ο άστεγος προσπαθεί να προστατευτεί από το κρύο, ο χώρος ενεργοποιείται. Φωνές και μουσικές επιστρέφουν, όχι ως ανάμνηση αλλά ως παρουσία. Σαν να συμβαίνουν τώρα. Το παρελθόν εισβάλλει στο τώρα και διαλύει τα όρια του χρόνου.

Σκιές ανθρώπων που πέρασαν από εκεί, ονειρεύτηκαν, ερωτεύτηκαν, τραγούδησαν και χάθηκαν επιστρέφουν και αφηγούνται τις ιστορίες τους. Τραγούδια και ενόπτες λόγου, όλα σε μουσική και στίχους του Πάνη Τσαμαντάκη, ξετυλίγουν ένα μωσαϊκό εμπειριών γύρω από τον έρωτα, την απώλεια και τη μνήμη, σε έναν διαρκή και ανοικτό διάλογο ανάμεσα στο τότε και στο τώρα.

Στη σκηνοθεσία του **Δημήτρη Κομνηνού**, το υλικό αποκτά σκηνική πυκνότητα και δραματουργική ένταση, καθώς μεταγράφεται σε μια εμπειρία όπου εικόνα, βίντεο, φως και ήχος λειτουργούν ταυτόχρονα επί σκηνής, συνθέτοντας ένα περιβάλλον πολλαπλών εστιάσεων.

Στο κέντρο της παράστασης, η **Λυδία Φωτοπούλου** εμφανίζεται ως εικονική (virtual) αφηγήτρια. Επί σκηνής, ο ηθοποιός **Φοίβος Παπακώστας** ως κεντρικός φορέας της δράσης σπκώνει το βάρος της σκηνικής διαδρομής, διασχίζοντας πρόσωπα και ιστορίες, ενώ η τραγουδίστρια **Μαρία Λατσίνου**, όπως και ο ίδιος ο ποιητής **Τσαμαντάκης**, σε μια σπάνια εμφάνιση, εναλλάσσονται και συνυπάρχουν, σε συνεχή διάδραση με τους μουσικούς **Σωκράτη Γιανιέρη**, **Κώστα Μπορμπόλη**, **Κώστα Στάικο** και **Γιώργο Χατζή**, συγκροτώντας ένα ζωντανό, πολυφωνικό σύνολο.

Θέατρο ΕΛΕΡ
Φρυνίχου 10
Αθήνα
2117353928
Πρεμιέρα
17 Απριλίου
Παραστάσεις
Παρασκευή και
Σάββατο στις
21:00, Κυριακή
στις 20:00

ΛΟΙΠΟΝ, ΤΙ ΛΕΣ ΓΙ' ΑΥΤΟ;

Της ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΓΛΥΝΙΑΔΑΚΗ

«Μέσα στην ανδρόσφαιρα» του Λούι Θερού (NETFLIX)

Μια νοοτροπία για γέλια και για κλάματα και γιατί τα αγόρια της Gen Z και της Gen A ψάχνουν πρότυπα σε άντρες που όλοι οι άλλοι θεωρούμε losers.

Ξεκίνησε με μια άλλη σειρά του Netflix, το «Adolescence» («Εφηβεία»): πιτσιρικάς 13 χρονών σκοτώνει συμμαθήτριά του που απέρριψε το ερωτικό του ενδιαφέρον μετά το εκτενές bullying που έχει φάει online και επηρεασμένος από τις τοξικές απόψεις της διαδικτυακής «ανδρόσφαιρας» (manosphere) για το τι είναι οι γυναίκες και το πώς πρέπει να τις αντιμετωπίζει ένας πραγματικός άντρας.

Δεν εννοώ ότι έτσι ξεκίνησε η ανδρόσφαιρα αυτή καθαυτή, ούτε καν η έννοια της γυναικοκτονίας, πόσο μάλλον του μισογυνισμού. Με το «Adolescence», όμως, μπήκε στο σαλόνι κάθε σπιτιού η εικόνα του πώς ένα μάτσο ινφλουένσερ μπορούν να επηρεάσουν τα μυαλά μικρών αγοριών ανά τον κόσμο, σε τέτοιον βαθμό μάλιστα ώστε να τους σπρώξουν στο κοινό ποινικό έγκλημα. Και πόσο νυχτωμένοι είναι οι γονείς για το τι συμβαίνει στις ψυχές των παιδιών τους.

Πριν από το «Adolescence», και χωρίς να κάνει τον πάταγο μιας σειράς του Netflix φυσικά, υπήρξε μια σειρά από ντοκιμαντέρ του BBC για τον άνθρωπο που, όσο κανείς άλλος, αντιπροσωπεύει την ανδρόσφαιρα: τον Αμερικανο-βρετανό πρώην kick boxer και κατόπιν υπόδικο για εμπορία ανθρώπων κατ' εξακολούθηση, εμπορία ανηλικών, σεξουαλική κακοποίηση ανηλικών, ξέπλυμα μαύρου χρήματος και προσπάθεια επηρεασμού μαρτύρων Αντριου Τέιτ.

Το γιατί ο Τέιτ, υπόδικος ων στη Ρουμανία για τα προαναφερθέντα (αλλά και για ακόμα 21 κατηγορίες για βιασμό, σωματική βλάβη και εμπορία ανθρώπων στο Ηνωμένο Βασίλειο), σουλατσάρε σήμερα ελεύθερος κι ωραίος ανά τον πλανήτη, έχοντας μάλιστα μεταφερθεί με ιδιωτικό τζετ από τη Ρουμανία στις ΗΠΑ μετά από πίεση του προέδρου Ντόναλντ Τραμπ, είναι θέμα για ένα άλλο άρθρο. Εδώ όμως τον αναφέρω για να καταλάβουμε τι ακριβώς πάει να διερευνήσει ο Λούι Θερού με το ντοκιμαντέρ του «Μέσα στην ανδρόσφαιρα»: τους άντρες ινφλουένσερ πίσω από τους ιστότοπους, τα ιστολόγια, τα insta reels και γενικώς τις αναρτήσεις που εκφράζουν απόψεις περί σύγχρονης αρρενωπότητας και περί σχέσεων αντρών και γυναικών που είναι άκρως εχθρικές προς τον φεμινισμό και τα δικαιώματα των γυναικών.

Σε σχέση με τον «πατριάρχη» Τέιτ, οι τεσεσερισήμισι πρωταγωνιστές του Θερού είναι –κακά τα ψέματα– δευτεράντζες. Ένας φυγόδικος Βρετανός πιτσιρικάς που σκαίνεται τα μοντέλα του Only Fans, αλλά τα χρησιμοποιεί για να προμοτάρει αμφίβολα επενδυτικά προϊόντα που διατείνεται ότι του αποδίδουν μέσα σε μία ώρα δέκα χιλιάδες λίρες (κατά τη διάρκεια των γυρισμάτων, ο Θερού θα επενδύσει σ' αυτά 500 λίρες, από τις οποίες στο τέλος

θα μείνουν μόνο 126)· ένας Αμερικανός ποντκάστερ που γράφει βιβλία τύπου «Γιατί οι γυναίκες αξίζουν λιγότερα» και για να το αποδείξει καλεί στην εκπομπή του, με αυστηρότατα κριτήρια επιλογής φυσικά, τύπισσες που δεν ξέρουν πού πάν' τα τέσσερα και δεν μπορούν να ονομάσουν ούτε 3 χώρες στον πλανήτη(!)· ένας Αμερικανοφιλιππινέζος ινφλουένσερ που γιορτάζει τα γενέθλια του Χίτλερ, πιστεύει ότι κυβερνιόμαστε όλοι από ένα εβραϊκό-σατανιστικό κονκλάβιο και νιώθει ότι βρήκε το σπίτι του στο Ισλάμ· ένα φιλαράκι του Τέιτ που φοράει στενά, κοντά κουστούμια α λα Στέφανος Κασσελάκης (μπορείς να βγάλεις το αγόρι από το Μαϊάμι, αλλά όχι το Μαϊάμι από το αγόρι) και απαιτεί μονογαμία από τη σύντροφό του και πολυγαμία για τον εαυτό του, αφού η συντριπτική πλειονότητα των γυναικών βρίσκει νόημα μόνο μέσα από τον γάμο και τη μητρότητα· κι ο μισός, ένας γελοίος τυπάκος, τσιράκι του πρώτου πρώτου, που κυκλοφορεί στη Μαρμπέγια, παρενοχλεί ό,τι του γυαλίζει και σπάει στο ξύλο ό,τι τον ξενίζει, θεωρώντας ότι αυτό τον κάνει πραγματικό άντρα.

Κι όλος αυτός ο μισογυνισμός, όλες αυτές οι θεωρίες συνωμοσίας θα ήταν πραγματικά για γέλια, αν οι πρώτοι τέσσερις δεν είχαν παραπάνω από ένα εκατομμύριο φόλοουερς ο καθείς, από πιτσιρικάκια που σπεύδουν να φωτογραφηθούν μαζί τους μέχρι σοβαρότερους μα βαθιά τραυματισμένους νεαρούς από διαλυμένες οικογένειες, που έχουν πειστεί ότι για όλα τα κακά της μοίρας τους φταίνε τα γυναικεία δικαιώματα και πως, αν δεν κονιορτοποιήσεις τους πάντες στο πέρασμά σου, κανείς ποτέ δεν θα σε πάρει στα σοβαρά ούτε θα σου δώσει την αγάπη που ποτέ δεν έλαβες. Α, κι ότι οι Εβραίοι κυβερνούν τον κόσμο – συμπεριλαμβανομένου, βεβαίως βεβαίως, και του Λούι Θερού: γιατί πώς αλλιώς να εξηγήσουν το γεγονός ότι ο έμπειρος δημοσιογράφος, χωρίς να λέει πολλά πολλά, με στρατηγικές και μόνο ερωτήσεις, τους αφήνει τον χώρο να εκτεθούν οι ίδιοι μπροστά στην οθόνη; (Ασχέτως αν μερικοί απ' αυτούς ούτε που το καταλαβαίνουν, κι όσοι το καταλαβαίνουν γίνονται μετά ακόμα πιο βίαιοι.)

Η αλήθεια είναι ότι θα ήθελα να ντοκιμαντέρ να είναι πολύ μεγαλύτερο σε έκταση: μια μίνι σειρά, ας πούμε· να μιλήσει ο Θερού και για τον Τέιτ, να μιλήσει και για τον Τραμπ, να μιλήσει –ή ίσως ν' αφήσει κι άλλους manfluencers να μιλήσουν οι ίδιοι– για το πώς συνδέεται η τοξική αρρενωπότητα (πω πω, μιλάμε, πόσο τους κάνει trigger αυτή η έκφραση, δεν λέγεται) με τον θαυμασμό ανελεύθερων καθεστώτων, αυταρχικών ηγετών (Τραμπ, Πούτιν), αλλά και του κοινού ποινικού εγκλήματος. Δεν ξέρω γιατί ο Θερού μάς το έκοψε τόσο νωρίς: έπεσε σύρμα και κανείς άλλος δεν θέλησε να του μιλήσει; Δεν άντεξε ο ίδιος ν' ακούει άλλες γελοιοότητες; Κρίμα είναι.

Θα ήθελα επίσης να έχει μιλήσει σε πολύ περισσότερους φόλοουερς που βλέπουν σε αυτούς τους άντρες role

Όλος αυτός ο μισογυνισμός θα ήταν για γέλια, αν οι πρωταγωνιστές του Θερού δεν είχαν ένα εκ. φόλοουερς ο καθείς

models – κι όχι μόνο σε δύο τύπους, ένας εκ των οποίων προέρχεται από μια φτωχότατη, κατεστραμμένη οικογένεια και προσπαθεί να ξεπεράσει την αυτοκτονία του αδερφού του και την προσωπική του αστεγία, ενώ ο άλλος θέλει απλώς να βγάλει πολύ χρήμα πολύ γρήγορα, μην κάνοντας ποτέ των ποτών δουλειά 9 με 5. Ας πούμε: κάποια στιγμή εμφανίζονται στην οθόνη κάτι πιτσιρικάδες από την Ισλανδία και θέλουν διακαώς να βγάλουν όλοι σέλφι με το είδωλό τους. Τι στο καλό κάνει ένα μάτσο 14χρονα από μια σκανδιναβική χώρα να θαυμάζουν αυτούς τους losers και να τους θεωρούν winners; Είναι απλώς το γρήγορο κι εύκολο χρήμα; Οι θεωρίες συνωμοσίας; Ο μισογυνισμός;

Losers, ξε-losers, οι περισσότεροι απ' αυτούς τους τύπους έχουν καταλάβει κάτι σωστά: ότι στην εποχή μας διαδικτυακή αλληλεπίδραση σημαίνει χρήμα. Οι περισσότεροι βγάζουν τα λεφτά τους με συνδρομές ή με ποσοστά που παίρνουν από τα προϊόντα που διαφημίζουν. Δεν π'ά να 'σαι γεμάτος αντιφάσεις και ηθικά μιαιρός ακόμα και στα μάτια σου; Σημασία έχει να πουλάς. Οπότε ποιος νοιάστηκε αν φωνάζεις f*** the Jews σε μια εποχή που πουλάει η Παλαιστίνη; Ή αν βρίζεις τις γυναίκες μπροστά στην κάμερα, αλλά στη μανούλα σου μπροστά στέκεσαι κλαρίνο; (Επική η σκηνή που η μάνα του ενός βάζει το βλαστάρι της να καθαρίσει με πετσέτα το πάτωμα κι εκείνος την αποκαλεί «mumpty», μανούλα). Ποιος νοιάστηκε αν κατηγορείς τον άνθρωπο που βοήθησε να πιαστεί ο παιδόφιλος Τζίμι Σάβιλ ως φίλο του; Ποιος νοιάστηκε αν οι μούφες που πουλάς για τη Νέα Τάξη Πραγμάτων ακούγονται ψυχωτικές; Ποιος νοιάστηκε αν 13χρονα πιτσιρικάκια σε ακούν από την άλλη άκρη του κόσμου και, πιστεύοντας ότι γεννήθηκαν μειονεκτικοί επειδή γεννήθηκαν άντρες, πνίγουν μανάδες και φιλενάδες και συμμαθήτριες, στο όνομα της αδικίας που κατατρέπει το γένος των αντρών; Likes παίρνεις; Χρήμα βγάζεις; Φτάνει και περισσεύει.

Εκτός φυσικά κι αν είσαι γονιός που νοιάζεται για το παιδί του. Η πιο ανησυχητική επίγευση που σου αφήνει το ντοκιμαντέρ του Θερού είναι πως ό,τι και να κάνουν οι γονείς, όπως και να έχουν μεγαλώσει τα αγόρια τους, πολλά από αυτά, μέσα από το διαδίκτυο και τα apps των κοινωνικών δικτύων, θα αναπτύξουν κακοποιτικές, ίσως και δολοφονικές ακόμα συμπεριφορές, γιατί το πραγματικό τους «σχολείο της ζωής» είναι αυτοί οι ινφλουένσερ της ανδρόσφαιρας.

Και ναι, προφανώς και έχεις διπλάσιο κίνδυνο να γίνεις κακοποιητής αν προέρχεται από διαλυμένο σπίτι, οικογένειες με απόντες πατεράδες, βίαιη παιδική ηλικία, κοινωνίες με macho αντρικά πρότυπα, φτώχεια. Αλλά τα Ισλανδικά του ντοκιμαντέρ δείχνουν πως, ρε παιδί μου, και ζωή χαρισάμενη να ζεις, κάπως αυτοί οι manfluencers κατάφεραν να γίνουν από γελοίοι κουλ. Και άρα επικίνδυνοι. **A**

Επί σκοπώ απονομής δικαιοσύνης ουσιαστικής αναγνώσεως

Το «**Επί σκοπώ πλουτισμού**» της Ελισάβετ Χρονοπούλου (εκδ. Πόλις) είναι από τα πιο πολύπλευρα βιβλία που έχω διαβάσει εδώ και πολύ καιρό. Πόσο θηρίο μπορεί να γίνει ο άνθρωπος; Είναι υπερβολική η απαίτηση να αποδίδεται δικαιοσύνη; Θα κάναμε ποτέ κάποιο μεγάλο κακό; Κι αν κάναμε χωρίς να το μάθει κανείς, πώς θα διαχειριζόμασταν το μυστικό μας; Τελικά, τι ακριβώς είναι η συγκίνηση;

Είμαι ο τελευταίος άνθρωπος στον κόσμο που θα δεχόταν τον χαρακτηρισμό του «κριτικού». Δεν έχω κάτι αρνητικό με όσους τον αποδέχονται, απλώς δεν νιώθω κάτι παραπάνω από ένας αρκετά συνεπής αναγνώστης. Έτσι, ας μη θεωρηθούν κριτική οι σημερινές Σημειώσεις Ενός Μονομανούς. Ας θεωρηθούν ένα κείμενο που θέλει να σταθεί δίπλα σ' ένα άλλο κείμενο, επί σκοπώ διαλόγου.

Αν και διαβάζω συστηματικά τις νέες εκδόσεις, το «**Επί σκοπώ πλουτισμού**» απαίτησε να κάνω ένα διάλειμμα. Να μη διαβάσω για λίγο τίποτα καινούργιο έπειτα απ' αυτό, αλλά να επιστρέψω σε μερικά βιβλία που μιλούν για την εποχή της γερμανικής κατοχής, βιβλία που είχα διαβάσει στο παρελθόν. Έτσι, επιστρέφω στην «**Αρραβωνιαστικά του Αχιλλέα**» και στον «**Μεγάλο περιπάτο του Πέτρου**» της Άλκης Ζέη, στη «**Φωτιά**» και στο «**Τέλος της μικρής μας πόλης**» του Δημήτρη Χατζή και στο πιο αγαπημένο απ' όλα, το «**Γούπατο**» του Δημήτρη Χριστοδούλου. Ύστερα, στα τρία βιβλία του Μενέλαου Χαραλαμπίδη που μιλούν για την εποχή: την «**Εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα**», τα «**Δεκεμβριανά 1944**» και τους «**Δωσίλογους**». Σκέφτομαι ότι, όταν ένα βιβλίο σε βάζει σε μια τέτοια διαδικασία, είναι μάλλον ένα καλό βιβλίο.

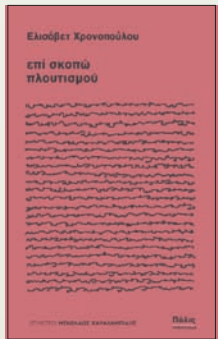
Το «**Επί σκοπώ πλουτισμού**» θα μπορούσε να είναι μια ανεπτυγμένη ιστορία από αυτές που αποτελούν τον «**Έτερο εχθρό**» της Χρονοπούλου, βιβλίο διηγημάτων που κυκλοφόρησε το 2017 από τις εκδόσεις Πόλις. Ο «έτερος εχθρός», όπως γράφει στο γράμμα του ο πατέρας του Μανώλη στο διήγημα «**Εν έτει 1942**», είναι ο φόβος. «Ο φόβος ο ατελείωτος, ο διαρκής, ο εγκατεστημένος εις τας ψυχάς». Ο φόβος που υπάρχει και στο «**Επί σκοπώ πλουτισμού**». Όμως η Ελισάβετ Χρονοπούλου προχωράει ένα βήμα πιο πέρα: «**Κάνε τον φόβο σου θυμό, λέγαμε τρεις φορές, "ένα, δύο, τρία", κι η Αμαλία ορμούσε πρώτη στο υπόγειο φωνάζοντας: "Φάντασμα, δεν σε φοβάμαι". Το 'σκαγε το φάντασμα**».

Η μετατροπή του φόβου σε θυμό δεν είναι το μόνο ηθικό-ιδεολογικό ζήτημα που θέτει το «**Επί σκοπώ πλουτισμού**». Πόσο μεγάλο ρόλο παίζει η μνήμη των ιστορικών γεγονότων στη δημιουργία συνείδησης ενός λαού; Ποια είναι η ευθύνη καθενός από εμάς σε σχέση με όσα συμβαίνουν γύρω μας; Όταν δεν υπάρχει δικαιοσύνη, πόσο δικαίωμα έχουμε στην αυτοδικία; Πόσο δύσκολο είναι να μεταμορφωθούμε από άνθρωποι σε θηρία; Και τι τα κάνουμε τα μυστικά των θηριωδών πράξεών μας όταν κανείς δεν τις παίρνει είδηση;

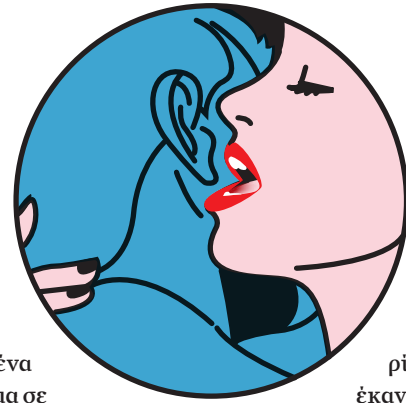
Η εξώφθαλμη αδικία είναι ένας πολύ σοβαρός λόγος που μπορεί να μετατρέψει τον άνθρωπο σε θηρίο. Όπως σημειώνει ο Μενέλαος Χαραλαμπίδης, που υπογράφει το επίμετρο του βιβλίου, μετά την απελευθέρωση, εκτός του ότι, για λόγους φόβου, μηνύθηκαν ελάχιστοι δωσίλογοι, «**το 98% απαλλάχθηκε και αθώωθηκε**», ενώ την ίδια εποχή «**οι αντιστασιακοί του ΕΑΜ καταδικάζονταν μαζικά σε θάνατο και ισόβια**». Υπό αυτές τις συνθήκες, πόσοι από εμάς θα μπορούσαν να πάρουν τον νόμο στα χέρια τους;

Αν κάποιος μου έλεγε ότι ένα μυθιστόρημα θα είχε ως κεντρικό αφηγητή ένα πρόσωπο που διαβάζει το τετράδιο ενός άλλου προσώπου – που γίνεται με τη σειρά του αφηγητής – και σε ενεστώτα χρόνο δεν συμβαίνει τίποτα πέρα από το παιχνίδι του πρώτου αφηγητή με τον σκύλο του, θα του έλεγα ότι δύσκολα θα έμπαινα στη διαδικασία να το διαβάσω. Όμως η Χρονοπούλου βρίσκει τον τρόπο να δημιουργήσει ένα απόλυτα ενδιαφέρον κείμενο, που ρέει υποδειγματικά, σχεδόν κινηματογραφικά – άλλωστε η Ελισάβετ είναι και σκηνοθέτιδα – και την ίδια στιγμή δεν βασιζείται σε γλωσσικές ευκολίες, αλλά σε μια γλώσσα σύνθετη, απαιτητική και γι' αυτό απολαυστική.

Όμως το πιο σημαντικό στοιχείο αυτού του βιβλίου είναι η συγκίνηση. Αγάπησα πολύ την Αμαλία, στάθηκα δίπλα στον Δημοσθένη, συμπάθησα τον Γιώργο κι ακόμα πιο πολύ τον σκύλο του. «**Κλωστούλες το νήμα του χρόνου**». Είμαστε μερικές φορές «**πρόσκαιρες λάμψεις, θαμπές σκιές**», όπως γράφει στο τετράδιο ποιημάτων της η Αμαλία, κι αυτή μας η θνητότητα είναι πάνω απ' όλα που μας κάνει να δακρύνουμε καθώς σκύβουμε πάνω από τα πάθη χαρακτήρων σαν αυτούς που πλάθει η Ελισάβετ Χρονοπούλου, πάνω από τα πάθη – τελικά – ενός ολόκληρου λαού.

Ελισάβετ Χρονοπούλου
Επί σκοπώ πλουτισμού
εκδόσεις Πόλις

1 Η ζωή μου το τελευταίο διάστημα

είναι ένα μόνιμο μπερδεμα σε διάφορους τομείς, αλλά αυτό που με βασανίζει περισσότερο είναι το συναισθηματικό κομμάτι. Εν ολίγοις, έχω σχέση με τον συγκάτοικο του πρώην μου. Ο πρώην μου με τον συγκάτοικο, δηλαδή την τωρινή σχέση μου, είναι φίλοι, κάνουν αρκετή παρέα κι εγώ είμαι στη μέση και δεν ξέρω τι να κάνω. Βέβαια, ο πρώην δεν γνωρίζει ακόμα για τη σχέση μας. Νιώθω λίγο άσχημα κάποιες φορές, αλλά μετά λέω στον εαυτό μου, χωρίσαμε, οπότε ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι θέλει. Δεν θέλω, όμως, να το μάθει, γιατί θα πιστεύει πως, όσο ήμασταν σε σχέση, παιζόταν κάτι με τον συγκάτοικο, ενώ πραγματικά δεν είχε γίνει τίποτα!

Τώρα πιστεύω είναι για σας κάπως αμήχανα τα πράγματα, μέχρι να ξεκαθαριστεί η κατάσταση, γιατί, όταν μια σχέση ξεκινά στη σκιά, πάντα υπάρχει ο φόβος ότι θα μείνει εκεί. Θα σας πρότεινα να το κοινοποιήσει ένας από τους δυο σας. Όχι απαραίτητα με δραματικές αποκαλύψεις, αλλά με μια ήρεμη, καθαρή στάση. Από εκεί και πέρα, ο καθένας μπορεί να πιστεύει ό,τι θέλει. Εσύ είναι το θέμα να τα έχεις καλά με τον εαυτό σου και να ξεμπερδεύεις μέσα σου και έξω σου.

2 Μανέκέν μου, βγήκα από μια τοξική σχέση

και νιώθω τεράστια ανακούφιση, ενώ παράλληλα αναρωτιέμαι πώς το άντεχα τόσο καιρό αυτό! Η αλήθεια είναι ότι εγώ έχω χωρίσει και για μένα έχει μπει η τελεία σε αυτή τη σχέση, αλλά ο πρώην μου δεν θέλει να το παραδεχτεί ακόμα. Το βασικό πρόβλημα ήταν ότι ήθελε να του δείχνω το κι-

νπτό μου κάθε μέρα, κι εγώ, ας μη με χαρακτηρίσω καλύτερα, το έκανα! Η ανασφάλειά μου και το γεγονός ότι ή-

μουν ερωτευμένη με έκαναν να του κάνω όλα τα χατίρια, μέχρι που είπα ένα τεράστιο φτάνει!

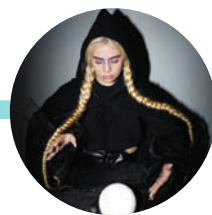
Έκανες μία από τις καλύτερες επιλογές της ζωής σου φεύγοντας απ' αυτή τη σχέση. Αν η καρδιά σου ήταν διαμέρισμα, μόλις έκανες το πιο σημαντικό ξεκαθάρισμα. Πέταξες κάτι που έπιανε χώρο και σου έκοβε το φως και τον αέρα! Μην αφήσεις κάποιον που δεν σέβεται τα όριά σου να συνεχίσει να έχει πρόσβαση σ' αυτά ποτέ ξανά.

3 Νιώθω ότι το ποτήρι έχει ξεχειλίσει

και απλά δεν αντέχω άλλο. Μιλώ με ένα παιδί στα social κι έπειτα από τέσσερις ολόκληρους μήνες νιώθω ότι με εκμεταλλεύεται συναισθηματικά, χωρίς να μου έχει πει κάτι ξεκαθάρο. Είμαστε μαζί; Δεν είμαστε; Δεν ξέρω ούτε εγώ ούτε αυτός. Έχουμε βγει αυτό το διάστημα 6 φορές, έχουμε φιληθεί μόνο μία. Μόνο μία και όλα τ' άλλα είναι λόγια. Σκέφτομαι σοβαρά να μη χάσω άλλο τον χρόνο μου μαζί του. Αφού δεν γουστάρεις ή δεν ξέρεις τι θες, πες το, κύριε, να τελειώνουμε!

Υπάρχει ένα ιδιαίτερο είδος κούρασης που δεν προέρχεται απ' αυτά που ζεις, αλλά απ' αυτά που δεν ξεκαθαρίζονται ποτέ. Μήπως, λοιπόν, όλη αυτή η καθυστέρηση είναι ήδη η απάντησή; Και μήπως, το πιο σημαντικό στην όλη υπόθεση είναι ότι δεν χρειάζεται να σου πει εκείνος τι θέλει για να αποφασίσεις κι εσύ μετά; Αν θέλεις σαφήνεια, ζήτη τη. Μία φορά. Καθαρά. Και αν η απάντηση είναι θολή, αόριστη ή ανύπαρκτη, τότε έχεις ήδη την οριστική απάντησή σου.

Κριός

20 Μαρτίου - 19 Απριλίου

Καλή εβδομάδα, Κριέ! Λέω αυτό το επταήμερο να ασχοληθείς με πρακτικά ζητήματα. Ψήνεσαι ή ούτε καν; Παράλληλα, το σύμπαν σε καλεί να πάρεις σοβαρές αποφάσεις και να αναλάβεις καμιά ευθύνη παραπάνω. Επειδή έχεις δυναμικό vibe, κάν' το άφοβα μεν, όχι βιαστικά και παρορμητικά δε, γιατί δεν θα σου βγει σε καλό. Από την άλλη, φρόντισε να αλλάξεις τρόπο σκέψης και επικοινωνίας, γιατί ο τωρινός δεν είναι και τόσο πρέπων, έτσι; Στα γκομενικά, αν είσαι χωρίς μόνιμη σχέση, τις νέες γνωριμίες τις έχεις, κυρίως μέσα από τα social, οι οποίες είναι καλές για να σε αναενώσουν, αλλά ίσως μέχρι εκεί... Αν, πάλι, είσαι με μόνιμη σχέση και νιώθεις ότι πνίγεσαι, ζήτησε λίγο τον χώρο σου... να σε κερτεις κ.λπ. κ.λπ.

Ταύρος

20 Απριλίου - 19 Μαΐου

Καλή εβδομάδα, Ταύρε! Το πλανητικό σκηνικό σου χαρίζει ενέργεια και αυτοπεποίθηση. Κοίτα μην κάνεις καμιά @λακία και τα αφήσεις να πάνε χαμένα! Από την άλλη, θέλεις να στραφείς και λίγο πιο προς τα μέσα, να διαχειριστείς βαθιές σκέψεις και απωθημένα. Να σου πω πως αυτά τα κομμάτια θέλουν περισσότερη ωριμότητα, έτσι; Επίσης οι αχρείαστες ανατροπές επιτέλους παύουν, άρα βελτίωσε λίγο το επικοινωνιακό σου. Στα αισθηματικά σου, αν είσαι μπακουρομπάκουρο, ξέρεις τι είναι αυτό που πλανάται στη ατμόσφαιρα; Μήπως είναι κεραυνοβόλος έρωτας; Αν δεν είσαι μπακουρομπάκουρο, κάνε κάτι για να ανανεώσεις το μεταξύ σας με το αμόρε. Δεν βαρέθηκες όλο τα ίδια και τα ίδια πια; Ωχου!

Δίδυμοι

20 Μαΐου - 20 Ιουνίου

Καλή εβδομάδα, Δίδυμε! Νέα τάση στην ατμόσφαιρα, για προετοιμασία και ενδοσκόπηση. Βέβαια, υπάρχουν και σοβαρές εξελίξεις στα κοινωνικά σου, κάτι που είναι καλό, γιατί δραστηριοποιείσαι μέσα σε ομάδες, αλλά και κακό, γιατί καλείσαι ν' αναλάβεις ευθύνες ή να ξεκαθαρίσεις τη θέση σου με τους φίλους σου. Πάντως ξεκινάει ένα διάστημα κατά το οποίο μπορείς να κάνεις γερές αλλαγές και ν' αφήσεις την προσωπικότητά σου να λάμψει. Στα ερωτικά, αν είσαι ελεύθερος, ίσως προκύψει καινούργια γνωριμία, που θα προτιμήσεις να κρατήσεις κρυφή (έστω στην αρχή). Αν, πάλι, δεν είσαι ελεύθερος, φρόντισε να ανανεώσεις το κλίμα και να το κάνεις λίγο πιο παιχνιδιάρικο. Πάντως είσαι απρόβλεπτος - αλίμονο!

Καρκίνος

21 Ιουνίου - 21 Ιουλίου

Καλή εβδομάδα, Καρκινάκι! Το επταήμερο σε βρίσκει με διάθεση να ασχοληθείς με τους φίλους σου, καθώς και να στρέψεις την προσοχή σου στους στόχους σου. Όλα καλά, μέχρι τη στιγμή που θα πρέπει να αναλάβεις μεγαλύτερες ευθύνες. Αυτές να ξέρεις πως χρειάζονται γερή πειθαρχία, έτσι; Εγώ αυτό που θέλω από σένα είναι να ακούς πάντα το ένστικτό σου, γιατί μπορεί να σε οδηγήσει σε ευεργετικές αλλαγές. Ή μπορείς και να απελευθερωθείς. Στα ερωτικά τώρα, αν είσαι μόνος, ενδέχεται να προκύψει ένας καρμικός έρωτας. Αν, πάλι, δεν είσαι μόνος, πρέπει μάλλον να κάνεις κάτι το πρωτοποριακό, για ν' ανάψεις ξανά τη φλόγα στη σχέση σου.

Λέων

22 Ιουλίου - 22 Αυγούστου

Καλή εβδομάδα, Λιονταράκι! Με στραμμένο το βλέμμα στα επαγγελματικά σου υποδέχεται το νέο επταήμερο, τομέα όπου πρέπει να δείξεις σοβαρότητα και πειθαρχία. Παράλληλα, μπορείς να ασχοληθείς με τις σπουδές σου, με νομικά ζητήματα ή και με σχέδια σχετικά με το εξωτερικό. Ωστόσο ξεκινάει μια περίοδος κατά την οποία μπορείς να λάμψεις μέσα από τις φιλίες και τις ομάδες όπου δραστηριοποιείσαι. Ή μπορείς να κυνηγήσεις τα όνειρά σου. Στα προσωπικά, αν είσαι single, υπάρχει μπόλοκο φλερτ και ειδικά μέσα από τη δουλειά σου. Αν, πάλι, δεν είσαι single, κάτι το απρόσμενο συμβαίνει στη σχέση σου. Και στις δύο περιπτώσεις, έχε τα μάτια σου ανοιχτά.

Παρθένος

23 Αυγούστου - 21 Σεπτεμβρίου

Καλή εβδομάδα, Παρθένε! Τρώγεται με τα ρούχα σου, καθώς θέλεις να «μεγαλώσεις». Θέλεις να επεκτείνεις τους πνευματικούς ορίζοντες; Να ξανασπουδάσεις ή να κάνεις μετακπαίδευση; Να ταξιδέψεις; Εγώ θα σου πω να μοιράσεις τον χρόνο σου δίκαια και να ασχοληθείς και με τα οικονομικά αλλά και με τα συναισθημάτα σου, τα οποία πρέπει να διαχειριστείς με απόλυτη σοβαρότητα. Κάτι αλλάζει στα κοινωνικά σου (προς το καλό). Στα θέματα καρδιάς τώρα, αν είσαι μπακούρι, μάλλον μια νέα γνωριμία παίζει μέσα από τη δουλειά σου. Αν όμως δεν είσαι μπακούρι, τσέκαρε να δεις αν σας συνδέουν ακόμα τα ίδια πιστεύω με το έτερόν σου ήμισυ.

Ζυγός

22 Σεπτεμβρίου - 22 Οκτωβρίου

Καλή εβδομάδα, Ζυγέ! Σου προτείνω να κάνεις μια εσωτερική αναζήτηση, να δεις τι θέλεις και τι ζητάς; Βέβαια, πρέπει να τσεκάρεις και τις οικονομικές συναλλαγές σου, καθώς υπάρχουν εκκρεμότητες που αφορούν τρίτους. Γενικώς στις διαπροσωπικές σου σχέσεις και στις συνεργασίες σου πρέπει να πάρεις σοβαρές αποφάσεις και να θέσεις και κάποια όρια. Όχι μόνο αυτό, αλλά πρέπει να δεις και τις ευθύνες που έχεις εσύ ο ίδιος εκεί. Από την άλλη, μπορείς να οργανώσεις κάποιο ταξίδι, αν το θέλεις. Στα του έρωτα τώρα, αν δεν έχεις ταίρι, υπάρχουν αρκετές πιθανότητες για άκρας ανανεωτικές γνωριμίες. Αν, πάλι, έχεις ήδη ταίρι, μάλλον πρέπει να κάνεις κάποια ξεκαθαρίσματα μαζί του, γιατί κάτι (σου) βρομάει...

Σκορπιός

23 Οκτωβρίου - 21 Νοεμβρίου

Καλή εβδομάδα, Σκορπιέ! Αυτό το επταήμερο υπάρχει φως στον τομέα των διαπροσωπικών σχέσεων και των συνεργασιών. Φρόντισε να το αξιοποιήσεις. Στα της καθημερινότητας, όμως, υπάρχει ανοργανωσιά, κάτι που δεν σε βοηθάει να αναλάβεις τις ευθύνες που πρέπει. Άρα δείξε λίγη παραπάνω συγκέντρωση και πειθαρχία εκεί. Στα επαγγελματικά, πρέπει να οργανωθείς (επίσης) λίγο καλύτερα. Πάντως το διάστημα που ξεκινάει τώρα μπορεί να παίξουν σημαντικές αλλαγές και ειδικά στα οικονομικά σου. Όσον αφορά τον έρωτα, αν δεν είσαι σε μόνιμη σχέση, ενδέχεται να προκύψει έρωτας κεραυνοβόλος. Αν, πάλι, είσαι ήδη σε σχέση, έχεις ανάγκη για ελευθερία και δεν ξέρω αν αυτό το σπκώνει το ταίρι σου.

Τοξότης

22 Νοεμβρίου - 20 Δεκεμβρίου

Καλή εβδομάδα, Τοξότη! Επειδή το τελευταίο διάστημα το έριξες έξω, ήρθε η ώρα να μαζευτείς και να ασχοληθείς με την καθημερινότητά σου. Αν καταπιάνεσαι με κάποιο δημιουργικό project ή θες να ασχοληθείς με τους στόχους σου, πρέπει να σοβαρευτείς και να λειτουργήσεις λίγο πιο πειθαρχημένα. Έτσι θα πάρεις και τις κατάλληλες αποφάσεις, αλλιώς άσ' το... Πάντως μέσω των συνεργασιών και των διαπροσωπικών σου σχέσεων συμβαίνουν κάποιες ωφέλιμες αλλαγές. Πρέπει βέβαια να τις αξιοποιήσεις. Στα του έρωτα, αν δεν έχεις σταθερό δεσμό, έχεις γοητεία, άρα και νέες γνωριμίες. Αν έχεις ήδη σταθερό δεσμό, πρέπει να κάνεις κάτι για να αναθερμάνεις το κλίμα μεταξύ εσού και του αμόρε, γιατί παγώσαμε!

Αιγόκερως

21 Δεκεμβρίου - 19 Ιανουαρίου

Καλή εβδομάδα, Αιγόκερε! Το ζεις λίγο σαν τη Χάιντι στο λιβάδι αυτό το επταήμερο, καθώς καταπιάνεσαι με πράγματα δημιουργικά ή και με οτιδήποτε σου δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα. Καλά κάνεις, γιατί πέρασες μια αρκετά πιεστική περίοδο. Ωστόσο πρέπει να αναλάβεις κάποιες ευθύνες που αφορούν το σπίτι ή και συγγενικά σου πρόσωπα. Ενδέχεται και να έχεις νέα σχετικά με κάποιο ακίνητο. Στα επαγγελματικά, υπάρχουν αρκετές αλλαγές μεν, που λειτουργούν απελευθερωτικά για σένα δε. Στα προσωπικά σου, αν είσαι μπακούρι, ψάχνεσαι, αλλά δεν σε τρώει ο απατός σου και για κάτι το σοβαρό, έτσι; Αν, δεν είσαι μπακούρι, πειραμάτισου λίγο, γιατί αυτό μπορεί (σίγουρα) να ανανεώσει τη σχέση σου.

Υδροχόος

20 Ιανουαρίου - 17 Φεβρουαρίου

Υδροχόε, καλή εβδομάδα! Μήπως να ασχοληθείς λίγο με τα θέματα που σχετίζονται με το σπίτι ή την οικογένειά σου; Ίσως χρειαστεί και να πάρεις αποφάσεις σχετικές με συγγενικά σου πρόσωπα. Από την άλλη, θέλω να προσέχεις αυτά που λες αλλά και τις μετακινήσεις σου. Πάντως, επειδή υπάρχει μια σχετική εύνοια στο κομμάτι των πνευματικών σου οριζόντων, θα σου πω να κάνεις κάποιο σεμινάριο ή να ασχοληθείς με κάτι δημιουργικό, προκειμένου να ανανεωθείς! Στα αισθηματικά, αν είσαι ελεύθερο πουλί, δεν περνάς απαρατήρητος, κάτι που σου φέρνει πολλές γνωριμίες. Δώσε βάση και στις ξαφνικές συναντήσεις! Αν δεν είσαι ελεύθερο πουλί, δώσε βάση στις αποκαλύψεις, γιατί φέρνουν ανατροπές, Ωχ, αμάν!

Ιχθύες

18 Φεβρουαρίου - 19 Μαρτίου

Καλή εβδομάδα, Ψαράκι! Αρκετά κοινωνικό σε βρίσκει το νέο επταήμερο. Όχι μόνο αυτό, αλλά έχεις και μια τάση να μοιράζεσαι τις ιδέες σου και να κάνεις νέες επαφές. Βέβαια, υπάρχουν και κάποια απαιτητικά γεγονότα, τα οποία πρέπει να διαχειριστείς με ρεαλισμό και πειθαρχία. Αυτά μάλλον αφορούν τις υλικές σου ανάγκες ή και τα οικονομικά σου. Τι άλλο περίμενες να ακούσεις, αφού ξοδεύεις λες και είσαι ο Ωνάσης; Παράλληλα, δώσε βάση στο σπίτι και στην οικογένεια, γιατί κι εκεί όλο και κάτι παίζει. Στα γκομενικά σου τώρα, αν είσαι χωρίς σχέση, να ξέρεις πως κάτι καλό σιγοβράζει. Πρέπει απλά να κάνεις υπομονή! Αν, πάλι, είσαι ήδη σε σχέση, κάνε κάτι για να ανανεώσεις το μεταξύ σας. Θα με θυμηθείς!

Αυτό το Πάσχα κάνουμε τη διαφορά γιατί αξίζει!

2.201.753

σκαναρίσματα =

120.000€*

για το Make-A-Wish

(Κάνε-Μια-Ευχή Ελλάδα)

Αντώνης Τσαπατάκης
Παραολυμπιονίκης, Παγκόσμιος Πρωταθλητής Κολύμβησης
και Πρεσβευτής της Lidl Ελλάς

*Από 26 Μαρτίου έως και 11 Απριλίου 2026, η Lidl Ελλάς είχε δεσμευτεί να προσφέρει 0,05€ για το Make-A-Wish (Κάνε-Μια-Ευχή Ελλάδα) με κάθε σκανάρισμα της ψηφιακής κάρτας Lidl Plus. Κατά το διάστημα αυτό πραγματοποιήθηκαν από τους πελάτες μας συνολικά 2.201.753 σκαναρίσματα, από τα οποία συγκεντρώθηκε το ποσό των 110.088€, ωστόσο η εταιρεία θα προχωρήσει στη δωρεά ποσού ύψους 120.000€.

Υποστηρίζουμε το

Make-A-Wish
Κάνε-Μια-Ευχή Ελλάδα

